

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Význam sociální práce pohledem představitelů samosprávy
venkovských obcí**

Bakalářská práce

Autor: Karel Maněna

Studijní program: B0923P240001 Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor:	Karel Maněna
Studium:	F19BK0092
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností
Název bakalářské práce:	Význam sociální práce pohledem představitelů samosprávy venkovských obcí
Název bakalářské práce AJ:	The importance of social work from the perspective of rural municipality government representatives

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá pohledem představitelů samosprávy venkovských obcí na význam sociální práce a nejpálčivějšími problémy, které je podle představitelů těchto obcí nutné řešit. Zároveň zjišťuje pohled sociálních pracovníků ORP vybraného mikroregionu na roli sociální práce v menších obcích. Cílů bude dosaženo pomocí empirického šetření za využití dotazníků i polostrukturovaných rozhovorů.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 9788024601397. HLOUŠEK, Jan. Plánování sociálních služeb ve venkovském prostředí. Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe [online]. Pardubice, 2008, 11. 11. 2008,(02), 6 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://aosp.upce.cz/index.php/aosp/article/view/33> KODYMOVÁ, Pavla. Sociální práce na venkově jako chybějící součást české praxe sociální práce. Fórum sociální práce [online]. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2016, 2015, (02), 12 [cit. 2021-03-21]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: <https://forumsocialniprace.ff.cuni.cz/magazin/2015-2/> LAAN, Geert van der. Otázky legitimace sociální práce: (pomoc není zboží). Přeložil Eva KUŠOVÁ. Boskovice: Albert, 1998. Texty k sociální práci. ISBN 80-85834-41-3. RIEBSCHLEGER, Joanne, GINSBERG, Leon H., ed Social Work in Rural Communities. Journal of Teaching in Social Work [online]. 2012, July 2012, , 203 - 213 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: doi:10.1080/08841233.2012.687649 Další dle studentem provedených rešerší.

Zadávací pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Trousil, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího samostatně a uvedl jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Náchodě, 18. 3. 2023

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce Mgr. Michalu Trousilovi, Ph.D., za čas a energii, které věnoval odbornému vedení mé závěrečné práce. Děkuji také svým dětem za shovívavost v čase mého studia, a všem svým kolegyním, kolegům z práce a přátelům za setrvalou podporu.

Konečně děkuji všem, kdo se podíleli na vzniku práce účastí na výzkumném šetření.

Anotace

MANĚNA, Karel. *Význam sociální práce pohledem představitelů samosprávy venkovských obcí*. Hradec Králové, 2023. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, FF, Ústav sociální práce. 99 stran + 27 stran příloh. Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Závěrečná práce zkoumá význam sociální práce pohledem představitelů samospráv venkovských obcí. Zjišťují tedy jejich postoje k sociální práci, a zároveň to, jaké mají povědomí o možnostech sociální práce na venkově.

Teoretická část vychází ze studia dostupné literatury a dalších zdrojů. Věnuji se v ní jednak systému veřejné správy v ČR, sociální práci v ČR a obzvláště na venkově a pak také typologii českého venkova a jeho typickým sociálním problémům. Empirická část pak kombinuje kvalitativní a kvantitativní výzkum, a nabízí tak nejen pohled samotných představitelů samospráv venkovských obcí, ale také sociálních pracovníků a pracovníků, pod jejichž působnost vybraná oblast spadá.

Pro lepší porozumění problematice jsem nejprve podnikl rozhovory se sociálními pracovníci města Náchod a příslušných obcí s pověřeným obecním úřadem. Odpovědi z rozhovorů pak pomohly lépe formulovat otázky v dotazníku, který jsem distribuoval na obecních úřadech venkovských obcí ORP Náchod.

Klíčová slova: sociální práce, komunitní plánování, samospráva, venkov, komunita

Annotation

MANĚNA, Karel. *The importance of social work from the perspective of rural municipality government representatives*. Hradec Králové, 2023. Bachelor thesis. University of Hradec Králové, FF, Institute of Social Work. 99 pages + 27 pages of appendices. Thesis supervisor: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

The bachelor thesis examines the meaning of social work from the point of view of representatives of rural municipalities. I research their attitudes towards social work, and at the same time their awareness about the possibilities of social work in the rural communities. The theoretical part is based on the study of available literature and other sources.

There, I focus at first on the public administration system in Czech Republic, social work in the Czech Republic and especially in the rural communities, and then also the typology of the Czech rural municipalities and their typical social problems. The empirical part then combines qualitative and quantitative research, and thus offers not only the perspective of the rural municipalities self-government representatives, but also the perspective of the selected area's social workers. For a better understanding of the issue, firstly I conducted interviews with the social workers of the city of Náchod and the relevant municipalities with the authorized municipal office. The answers from the interviews then helped to better formulate the questions in the questionnaire, which I distributed at the municipal offices of the rural villages of ORP Náchod.

Keywords: social work, community planning, self-government, rural area, community

Obsah

Obsah

Obsah.....	7
Seznam použitých zkratk 10	10
Úvod.....	11
1. Cíl práce a metodika zpracování.....	13
2. Teoretická východiska	15
2.1. Systém veřejné sociální správy ČR	16
2.1.1. Počátky sociální práce v ČR.....	16
2.1.2. Role státu a místních samospráv	20
2.1.3. Hlavní související právní předpisy	22
2.1.4. Sociální práce a sociální služby na obcích	22
2.1.5. Plánování rozvoje sociálních služeb	23
2.2. Venkov a sociální práce.....	26
2.2.1. Koncepty sociální práce	27
2.2.2. Demografie českého venkova	28
2.2.3. Typologie českého venkova	29
2.2.4. Sociální exkluze na venkově.....	30
2.2.5. Venkovské periferie	31
2.2.6. Decentralizace	32
2.2.7. Vzdělávací a sociální problémy	32
2.2.8. Inspirace z praxe.....	33
2.2.9. Instituce podporující rozvoj venkova	36
2.3. Shrnutí teoretické části	39
3. Praktická část	40
3.1. Formulace výzkumných cílů	40

3.1.1.	Základní výzkumná otázka 1: Jaká jsou nejdůležitější témata pro představitele samosprávy venkovských obcí, a jaké místo v nich zaujímají sociální problémy a sociální práce.....	40
3.1.2.	Základní výzkumná otázka 2: jaké jsou podle sociálních pracovníků nejpalčivější sociální problémy na venkovských obcích a kdo je může řešit?	41
3.2.	Zdůvodnění zvolené výzkumné strategie	41
3.3.	Transformace do výzkumných nástrojů	43
3.4.	Zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku	45
3.5.	Charakteristika zkoumaného prostoru	47
3.5.1.	Charakteristika území ORP Náchod	47
3.5.2.	Komunitní plánování na území ORP Náchod	52
3.6.	Popis a organizace výzkumného šetření	53
3.7.	Způsob zpracování výsledků výzkumu	54
3.8.	Etika a možná rizika výzkumu	55
4.	Analýza a interpretace výsledků šetření.....	56
4.1.	Důležitost sociální práce v kontextu života na venkovské obci	56
4.1.1.	Význam různých oblastí života na obci	56
4.1.2.	Dostupnost veřejných služeb.....	63
4.1.3.	Sociální problémy na venkovských obcích	65
4.1.4.	Spolupráce se sociálními pracovníky	70
4.1.5.	Zapojení obce do řešení sociálních problémů	72
4.1.6.	Identifikační otázky	73
4.2.	Pohled sociálních pracovníků na problémy venkova a roli sociální práce	78
4.2.1.	Role sociálních pracovníků na venkovské obci	78
4.2.2.	Specifika sociální práce na venkovských obcích	79
4.2.3.	Význam sociální práce z pohledem představitelů samospráv venkovských obcí.....	81
4.2.4.	Spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí.....	82

4.2.5. Role místních samospráv a státu ve výkonu sociální práce na venkovských obcích.....	86
4.3. Shrnutí výzkumné části	87
Závěr.....	90
Seznam použité literatury	93
Seznam tabulek, grafů a obrázků	97
Přílohy	I
Příloha č. 1: vzor dotazníku.....	II
Příloha č. 2: scénář otázek pro rozhovor.....	X
Příloha č. 3: přepis rozhovoru, SP 3.....	IVX

Seznam použitých zkratk

CM	Case management (případová práce)
DSO	Dobrovolný svazek obcí
IROP	Integrovaný regionální operační program
MAS	Místní akční skupina
MěÚ	Městský úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NNO	Nestátní nezisková organizace
OECD	Organizace pro hospodářskou organizaci a rozvoj
ORP	Obec s rozšířenou působností
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PDZ	Péče o duševní zdraví
POÚ	Pověřený obecní úřad
SAS	Sociálně aktivizační služba
SO	Správní obvod
SP	Sociální pracovnice
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
ÚP	Úřad práce
VO	Výzkumná otázka
ZVO	Základní výzkumná otázka

Úvod

Téma této bakalářské práce jsem si vybral proto, že během mojí práce v organizaci Péče o duševní zdraví, z. s., působící v oblasti ORP Náchod, se s kolegy a kolegyněmi setkáváme s klienty v rozmanitých prostředích. Mnoho z nich žije ve městech, nemálo z nich na venkově. S klienty pracujeme metodou case managementu, jehož součástí je navazování klienta na síť dalších služeb a blízkých osob. Zatímco ve městech je dostupnost sociálních služeb poměrně dostatečná, na venkově je velmi omezená. Supluje ji však úspěšně síť místních vazeb, sousedská, přátelská a příbuzenská komunita. Či možná obráceně: ve městech suplují tuto síť sociální služby.

Pro zkvalitnění této sítě je mimo jiné každé tři roky zpracováván Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb. Ten je založen na spolupráci poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů sociálních služeb. Při jeho čtení si lze povšimnout toho, že ačkoliv jeho působnost je po celém území ORP, většina opatření se vztahuje na území města. Nedaří se totiž příliš dobře zmapovat potřeby obyvatel venkovských obcí. Spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí je poměrně nízká, přestože my v terénních sociálních službách se setkáváme s podobnými sociálními problémy ve městech i na venkovských obcích. To mne inspirovalo ke zvolení tématu, jehož cílem je **zjistit význam sociální práce pohledem představitelů samosprávy venkovských obcí** v našem regionu.

Sociální práce ve venkovských oblastech je doposud poměrně neprozkoumaným tématem. Ačkoliv, jak uvádí Český statistický úřad, většina území České republiky (79 %) je venkovského charakteru, žije v něm jen 30 % obyvatel (ČSÚ, 2009). Ti mají pravděpodobně podobné starosti a potřeby jako obyvatelé měst, nabídka služeb je však velmi omezená. Jsou závislí na dopravní dostupnosti a také možnosti dojezdu terénních sociálních služeb, pokud jsou potřeba. Reálnou potřebnost sociální práce a sociálních služeb na venkovských obcích v našem regionu však příliš neznáme, proto ani není možné plánovat jejich rozvoj.

V teoretické části se nejprve věnuji přiblížení sociální práce jako takové, včetně krátkého nahlédnutí do historie. Přibližuji také systém veřejné sociální správy v ČR a role státu a místních samospráv. Stručně představuji také nejdůležitější legislativu, která se tématu týká. V dalších kapitolách se věnuji sociální práci na obcích a komunitnímu plánování sociálních služeb. Přiblížím také na evropské poměry vcelku specifickou demografii a typologii českého venkova, a pověnuji se tématům decentralizace, sociální exkluze, venkovských periferií a

vzdělávacích a sociálních problémů, které s tím souvisí. Zmíním také důležité instituce, působící v rámci rozvoje a podpory venkova a venkovských komunit s přihlédnutím k sociální práci.

V šetření použiji kombinaci kvalitativní a kvantitativní metody. Kvantitativní výzkum realizuji formou dotazníkového šetření mezi představiteli samospráv venkovských obcí v oblasti ORP Náchod. Nalezením odpovědí na výzkumné otázky se pokusím zjistit, jakou důležitost má pro ně sociální práce ve srovnání s dalšími oblastmi života ve venkovské obci, jako jsou například technická infrastruktura, dopravní dostupnost, dostupnost veřejných služeb apod. Budu také zjišťovat míru a kvalitu spolupráce se sociálními odbory příslušných obcí s pověřenými obecními úřady. Kvalitativní výzkum, provedený formou polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníci výše zmíněných odborů, bude zjišťovat názory sociálních pracovníků na to, jaký význam má sociální práce pro představitel samospráv venkovských obcí, v čem je sociální práce na venkovských obcích specifická a jak probíhá spolupráce s představiteli samospráv těchto obcí. Budu se také ptát, co by mohlo pomoci ke zlepšení výkonu sociální práce na venkovských obcích.

Aplikačním cílem práce pak bude pomoc při mapování potřeb venkovských obcí ORP Náchod, které by mohlo přispět k lepší spolupráci triády poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů sociálních služeb v rámci plánování rozvoje sociálních služeb v regionu.

Ve většině textu užívám generické maskulinum, s plným vědomím toho, že tím opomím ženské aktérky. Rozhodl jsem se tak pro lepší plynulost textu. Někde však cítím potřebu zdůraznit oba rody, případně použiji pouze femininum, například v situacích, kdy zmiňuji rozhovory se sociálními pracovníci, ačkoliv jeden z rozhovorů jsem vedl se sociálním pracovníkem.

1. Cíl práce a metodika zpracování

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaký význam má sociální práce z perspektivy představitelů samospráv venkovských obcí. Zkoumám tedy jejich postoje k sociální práci, a zároveň zjišťuji, jaké mají povědomí o možnostech sociální práce na venkově. Pro účel práce jsem zvolil oblast ORP Náchod, tedy region, ve kterém žiji, a v němž se pozoruhodně protíná mnoho specifických prostředí.

V teoretické části vycházím z dostupné literatury, případně on-line metodik MPSV či organizací, které se věnují sociální práci na venkově nebo práci místních samospráv. Důležitou součástí práce je materiál komunitního plánování „Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb“ města Náchod, který by měl s metodickou pomocí sociálního odboru Královéhradeckého kraje pomáhat koordinovat sociální služby v ORP Náchod. To se bohužel prozatím příliš nedaří, protože poněkud vážne spolupráce s příslušnými obcemi. Dokument se tak zabývá převážně službami dostupnými na území obce Náchod. **Aplikačním cílem** této práce je pomoci v dalším období lépe plánovat sociální služby na území ORP Náchod. K tomu by mohlo pomoci právě zjištění, jakou má sociální práce pro představitele samospráv venkovských obcí závažnost, případně jakým způsobem by mohla mezi nimi a zmíněnými sociálními odbory probíhat vzájemná spolupráce, či co by ji pomohlo zlepšit.

V textu nejprve popisuji systém veřejné správy v ČR a místo, které v něm zaujímá sociální práce. To dále rozvádím v kapitolách o sociální práci na venkově a typologii českého venkova. Nemožu zde nezmínit také instituce či spolky, které pomáhají v rozvoji venkova, či zmírňují nežádoucí sociální jevy ve venkovských oblastech.

V praktické části se věnuji jednak charakterizování oblasti, ve které výzkum probíhal, a pak samotným aktérům sociální práce na venkovských obcích a představitelům jejich samospráv, jejichž názory na sociální práci na venkově zjišťuji. Výzkum proběhl ve dvou fázích: nejprve jsem podnikl sérii polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníci a pracovníky města Náchod a příslušných obcí s POÚ (tedy obcí III. a II. stupně, které mají své vlastní sociální odbory). V nich jsem zjišťoval jejich pohled na podobu sociální práce ve venkovských obcích (tedy obcích I. stupně) a podobu spolupráce s jejich představiteli.

Ve druhé fázi jsem realizoval dotazníkové šetření ve venkovských obcích ORP Náchod, tedy obcí I. stupně. Na základě studia dostupných zdrojů a předchozích rozhovorů se sociálními pracovníci a pracovníky jsem se rozhodl “představitele samospráv venkovských

obcí” zúžit pouze na starosty a místostarosty, nezkoumal jsem tedy postoje členů zastupitelstev či rad obcí. Vedlo mne k tomu zjištění, že hlavními, téměř výhradními reprezentanty a současně kontaktními osobami pro sociální pracovníky jsou právě starostové a starostky, případně místostarostové a místostarostky.

Pro přehlednější uchopení tématu bylo třeba položit si tyto klíčové otázky:

1. Jaká je role místních samospráv v sociálním systému České republiky?
2. Jaká jsou specifika venkovského prostoru v České republice?
3. Jaké jsou nejčastější sociální problémy českého venkova?
4. Jaké místo zaujímá v práci představitelů samospráv venkovských obcí sociální práce?
5. Jaká je role sociálních pracovníků na venkovských obcích?
6. Jakou podobu má spolupráce mezi sociálními pracovníky a představiteli samospráv venkovských obcí?

Na všechny tyto otázky hledám odpovědi jak studiem dostupné odborné literatury, tak i pomocí kvalitativního a kvantitativního šetření, tedy rozhovory se sociálními pracovníci a dotazníkovým šetřením mezi představiteli samospráv venkovských obcí.

2. Teoretická východiska

V následujících kapitolách hledám odpovědi na to, jaký význam, smysl, či váhu může mít sociální práce pro představitele samospráv venkovských obcí v ČR. Jistě by byly zajímavé a relevantní i názory obyvatel těchto obcí, případně pohled představitelů samospráv v jiných zemích, to však překračuje rámec této práce.

Pro lepší porozumění je třeba rozčlenit si otázku na několik částí, kterým se budou věnovat jednotlivé kapitoly. Klíčovými pojmy jsou zde „sociální práce“, „samospráva“, a „venkovské obce“. Než na ně dojde, nelze pominout také samotné slovo „význam“, protože i to může mít přinejmenším dva významy: V sémiotickém pojetí, budu-li vycházet například z Peregrina (2003), mohu velmi zjednodušeně popsat „význam“ (v pojetí, které je nejbližší této práci) jako podobu či výraz nějaké naší myšlenkové představy, zde konkrétně představy o „sociální práci“. Tento význam zde nebudu akcentovat. „Význam“, který mne zajímá, je zde význam ve smyslu důležitosti, závažnosti či ceny, jak lze najít ve Slovníku spisovné češtiny (Mejstřík, 2003). Jinými slovy, budu pátrat po tom, jakou má sociální práce pro představitele samospráv venkovských obcí *důležitost*.

V první kapitole představím sociální práci jako takovou, s přihlédnutím k sociální práci v ČR. Přiblížím systém veřejné správy, s důrazem na samosprávu a místo, jaké v ní má sociální práce. V další kapitole se pak věnuji sociální práci na venkově, demografii a typologii českého venkova, včetně typických problémů, které se zde vyskytují. Přiblížuji také instituce, organizace a spolky, které se věnují přímo sociální práci na venkově, podporují rozvoj venkova, či pomáhají zmírňovat negativní sociální jevy ve venkovských oblastech.

2.1. Systém veřejné sociální správy ČR

V tomto oddíle nejprve stručně představím hlavní směry sociální práce, různá pojetí sociální práce a místo sociální práce ve společnosti. Stručně také popíši historii sociální práce v České republice až do současného stavu, s přihlédnutím k venkovským oblastem. Dále definuji, kdo jsou představitelé samosprávy obce a popíši institucionální a právní zakotvení sociální práce v ČR a také systém sociálních služeb ve vztahu k územnímu členění ČR. Představím úkoly místní samosprávy, konkrétně venkovské obce v českém sociálním systému. Stručně vymezím sociální práci a sociální služby a zmíním důležité zákony, týkající se státní správy a samosprávy.

Pro začátek také neuškodí zopakovat definici sociální práce, jak ji podává Mezinárodní federace sociálních pracovníků: „*Sociální práce je profese založená na praxi a akademická disciplína, která podporuje sociální změny a rozvoj, sociální soudržnost a posílení a osvobození lidí. Principy sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní odpovědnosti a respektu k rozmanitosti jsou pro sociální práci ústřední. Sociální práce, založená na teoriích sociální práce, společenských věd, humanitních věd a domorodých znalostí, zapojuje lidi a struktury do řešení životních výzev a zvyšování blahobytu. (...)*” (IFSW, 2014).

2.1.1. Počátky sociální práce v ČR

Počátky sociální práce jsou v České republice podobné jako v celé Evropě. Z hlediska historie sociální práce je pro tuto práci relevantní období zhruba od konce druhé světové války. Tedy období národních států a velkých společenských změn. Šiklová (in Matoušek, 2007) zdůrazňuje velký vliv keynesiánského pojetí silného státu, první vlnu znárodnování majetku osob, spolupracujícím s nacistickým režimem a první poválečnou peněžní měnovou reformu. Poválečná společnost tak prošla výraznou třídní změnou, byla “u rovnaná”, ubylo majetných i nejchudších. Po komunistickém převratu v roce 1948 přebíral stát veškerou sociální ochranu a zabezpečení na sebe s vidinou, že s tím, jak zmizí třídní rozdíly, zmizí i veškeré sociální problémy. Tato hypotéza se nepotvrdila. V České republice, podobně jako v dalších postkomunistických zemích, tak má sociální práce jako profese oproti “západní” Evropě znatelný handicap kvůli mnohaletému přerušování a izolaci. Teprve po roce 1989 začala obnova sociální práce jako profese s podporou státu.

Po celou dobu byly zároveň součástí systému sociální práce prvky komunitní práce, po roce 1989 obohacené studiem zde ještě nerozšířených principů a postupů na zahraničních stážích, s podporou zahraničních fondů a nadací. Šťastná (2016) uvádí, že tou dobou již vznikaly první komunitní programy na podporu prevence pro uživatele drog, nízkoprahová komunitní centra pro děti a mládež (v jednom z nich měl možnost pracovat i autor tohoto textu) apod. Tyto aktivity svým důrazem na aktivní a osobní pomoc a podporu pomohly kromě jiného také posílit prvky občanské společnosti. Autorka zmiňuje, že étos občanské společnosti již není tak silný, jako v devadesátých letech, všímá si však aktivit místních iniciativ, či spolků, které se podílejí na zvelebování svého okolí a komunity. Tento jev je zřetelnější právě ve venkovských obcích, kde má komunitní život prakticky nepřetržitou tradici.

Ačkoliv v pozdějším období převážil ve společnosti spíše individualismus a tendence občanskou společnost potlačit, domnívám se, že “podhoubí” občanské společnosti, které prorostlo českou společností, které má svůj původ již ve spolkové činnosti počátku dvacátého století a dál žilo kupříkladu v podobě undergroundového hnutí v časech totality, jak zmiňuje Šťastná (2016), svou sílu neztratilo a dál nese svoje ovoce. V devadesátých letech byly například založeny mnohé nestátní neziskové organizace, které zaplnily “díry” v sociálním systému, nebo se staly alternativou ke státem řízeným ústavním zařízením (například Fokus, Salinger, PDZ a další). Tyto a mnohé další spolky fungují nadále, s mnohem širším spektrem služeb, a dokonce jsou často významnými hybateli společenských změn, například v oblasti deinstitucionalizace státní ústavní péče, práce s uživateli drog a podobně.

Pokud jde o samotnou podobu sociálního systému v ČR, zásadní změny do systému sociální práce přišly s rokem 2007, kdy vešel v platnost zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách a příslušná Vyhláška MPSV ČR č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Tyto právní předpisy jednak upravily vznik, plánování a financování sociálních služeb, tak i nově vymezily povinnosti obcí v sociální oblasti. Další zásadní změnou byla sociální reforma z roku 2011, zvaná též „Drábkova reforma“ podle tehdejšího ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka. Jejím hlavním účelem mělo být ušetření výdajů sociálního systému a boj proti zneužívání dávek. Podrobně popisuje dopad, jaký měla reforma na potřebné, ale také na sociální pracovníky a zaměstnance Úřadů práce Kolářová (2015) ve své diplomové práci. Reforma měla zásadní dopad na podobu sociální práce na obcích, a to jednocením výplatních míst pro dávky na Úřadech práce, což uvolnilo kapacitu sociálním pracovníkům na obcích. Zároveň se tím však

dle mého názoru sociální pracovníci obce přišli o jednu z možností přímo mapovat a ovlivňovat sociální situaci na obci.

Strukturu obecní samosprávy definuje zákon č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích (obecní zřízení), kde v hlavě IV vymezuje orgány obce, jimiž jsou zastupitelstvo a rada obce. Zastupitelstvo obce rozhoduje ve věcech patřících do samostatné působnosti obce, počet volených zastupitelů určuje §68. Dalším orgánem obecní samosprávy je rada obce, o níž zákon v §99 říká, že „...je výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti a ze své činnosti odpovídá zastupitelstvu obce.“. Dále zákon stanovuje, že v obcích, ve kterých se rada nevolí (tedy v obcích, kde má zastupitelstvo méně než 15 členů) vykonává její pravomoc starosta.

Veřejnou samosprávu obecně definuje Tomeš (2009) jako *“...veřejnou správou uskutečňovanou jinými veřejnosprávními subjekty než státem. (...) Jsou to subjekty korporativního charakteru. Jejich pravomoc je však odvozována od státu, jeho ústavy a zákonů. Nejde tedy o korporaci, ale o jiné vyjádření státní správy, o zprostředkovanou státní správu. Setkáváme se zde s termíny samostatná a přenesená působnost.”* (Tomeš a kol. 2009, s. 28)

Místní samospráva pak vykonává veřejnou správu jak v přenesené, tak v samostatné působnosti. Umožňuje tak občanům zapojit se do správy veřejných záležitostí a ulehčuje a zjednodušuje (alespoň teoreticky) výkon státní správy. Obec tak funguje jako nejnižší článek státní správy. Obce tak spolu s kraji odpovídají za realizaci zákonů o státní sociální podpoře, sociálních službách, hmotné nouzi a sociální péči.

Kraje (resp. krajské úřady) mají na svém území v samostatné působnosti za úkol mj. usilovat o celkový rozvoj sociální péče a ochrany, podporu zdravých životních podmínek, dobré dostupnosti služeb a informací o nich. Důležitým úkolem je též tvorba střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. To se neobejde bez úzké spolupráce s obcemi, poskytovateli služeb a také jejich uživateli. Zároveň kraje poskytovatele služeb zřizují a poskytují jim dotace na provoz. V přenesené působnosti pak v roli orgánů státní správy jednak vykonávají dohled, kontrolu, případně ukládají sankce, zároveň poskytují odbornou metodickou podporu či například zajišťují poskytování sociálních služeb za poskytovatele, který ukončil činnost.

Obce potom v sociální oblasti organizují a poskytují občanům sociální péči v rozsahu stanoveném zákonem o hmotné nouzi, zákonem o sociálních službách a zákonem o sociálním zabezpečení, ve spolupráci se státními orgány, církvemi, nestátními organizacemi a komunitou.

Zároveň mají povinnost na svém území zaručit základní standard sociálních služeb, na který stát přispívá z rozpočtu.

V samostatné působnosti mají obce za úkol vytvářet podmínky pro poskytování sociálních služeb na svém území a podílet se na plánování rozvoje sociálních služeb, spolu s krajem. Největší podíl sociálních služeb na obcích má pečovatelská služba, obce také provozují pobytová zařízení pro seniory nebo například osoby s mentálním postižením, opět s přispěním státu nebo kraje. V určité míře také přispívají na provoz nestátních neziskových organizací, které poskytují sociální služby na území dané obce.

V přenesené působnosti obce vykonávají státní správu dle platných zákonů na svém území. Obce se v tomto ohledu dělí dle kompetencí a působnosti na obce I. stupně, obce s pověřeným obecním úřadem (POÚ, obce II. stupně) a obce s rozšířenou působností (ORP, obce III. stupně).

Obce s POÚ rozhodují mj. na svém území o dávkách hmotné nouze a některých příspěvcích pro občany se zdravotním postižením.

Obce s rozšířenou působností pak mají v rámci sociálních služeb na starost např. příspěvek na péči, mají též povinnost poskytnout sociální služby osobám, kterým by neposkytnutí sociální služby ohrozilo na zdraví nebo na životě. Součástí sociálních odborů na obecních úřadech ORP je také odbor OSPOD. Do působnosti sociální práce spadá mj. také ÚP a středisko České správy sociálního zabezpečení. (Tomeš a kol., 2009)

Fungování obcí a jejich kompetence definuje také publikace Ministerstva vnitra ČR „Veřejná správa v České republice“: *„Orgánem, který samostatně spravuje obec, je zastupitelstvo. Zastupitelstvo volí ze svých členů starostu, který zastupuje obec navenek a je odpovědný za výkon své funkce zastupitelstvu, a místostarostu (nebo místostarosty), který zastupuje starostu po dobu jeho nepřítomnosti. Výkonným orgánem obce je rada obce tvořená starostou a členy zvolenými z řad zastupitelů. Starosta stojí v čele obecního úřadu. Obecní úřad dále tvoří místostarosta (nebo místostarostové), tajemník (pokud je tato funkce zřízena, jinak ji vykonává starosta) a zaměstnanci obecního úřadu. Obecní úřad plní úkoly, které mu uložilo v samostatné působnosti zastupitelstvo obce nebo rada obce, a vykonává přenesenou působnost.“* (Veřejná správa v české republice, 2005, s. 29)

K působnosti obce v systému veřejné správy a samosprávy pak dodává: *„Obec spravuje své záležitosti samostatně – v samostatné působnosti. V zákonem stanovených případech*

vykonávají orgány obce rovněž státní správu. V těchto případech hovoříme o výkonu přenesené působnosti – výkonu státní správy delegované státem formou zákona na orgány základních územních samosprávných celků.

Samostatná působnost obcí je vymezena v zákonech příkladným výčtem a dále jako péče o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi, především uspokojováním potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“ (ibid., zvýrazněno autorem).

2.1.2. Role státu a místních samospráv

Role státu a obcí v systému sociální správy ČR popisuje Příručka pro člena zastupitelstva obce (Lukl et al, 2018) s trochou nadsázky tak, že obce nemusí skoro nic, ale mohou téměř vše. Zdůrazňují, že klíčovou roli v tvorbě systému má stát, obce pak plní role zřizovatelů, poskytovatelů i zadavatelů sociálních služeb. Dle zákona o obcích „*Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů.*“ (Zákon 128/2000 Sb., §35). Vágnost tohoto předpisu dává obcím v oblasti zajišťování sociálních služeb poměrně velký manévrovací prostor.

System sociální ochrany je v ČR složen ze třech částí: sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. První dvě oblasti se obcí týkají jen okrajově, největší podíl mají obce v systému sociální pomoci. Od roku 2012 přešel systém dávek pomoci v hmotné nouzi a dávek pro osoby se zdravotním postižením z kompetence obcí do kompetence Úřadů práce, čímž obce přišli o fungující provázanost systému dávek a plánování a poskytování sociální pomoci. (Štegmannová, Jech, Borkovec in Lukl et al., 2018) Tuto přerušenu kontinuitu se nyní snaží nahrazovat kraje a ORP systémem komunitního plánování, který zmíním v dalších kapitolách.

Důležitou roli mají obce v sociálně-právní ochraně dětí (SPOD), kde mají za úkol vyhledávat děti, které potřebují ochranu, osob vhodných pro to, aby se staly pěstouny či osvojiteli a spolupracovat při řešení bytové a sociální situace rodin s nezletilými dětmi. (Štegmannová, Jech, Borkovec in Lukl et al., 2018)

Obce jako zadavatelé sociálních služeb mají povinnost zjišťovat potřebnost těchto služeb na svém území a spolupracovat s příslušným krajským úřadem na přípravě a realizaci

střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. Při něm se zjišťuje, jaké služby obyvatelé potřebují, jaké jsou k dispozici a jaké chybí. Dále pak kdo z poskytovatelů je může zajistit a jaké budou náklady. Obce nemají přímo zákonem danou povinnost sociální služby poskytnout. Jako zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb obce nejčastěji spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi (NNO) s jednou zřetelnou výjimkou; zatímco většinu ambulantních a terénních sociálních služeb zajišťují NNO, pečovatelskou službu nejčastěji zajišťují právě obce. Velký podíl mají obce také v poskytování pobytových služeb osobám, pro které jsou terénní služby již nedostatečné. Zde obce fungují buď jako přímí poskytovatelé, nebo spolu s kraji jako zřizovatelé – už proto, že pobytové služby jsou finančně nejnákladnější. Jde hlavně o domovy seniorů a chráněné bydlení pro osoby se zdravotním nebo mentálním postižením. (Štegmánová, Jech, Borkovec in Lukl et al., 2018)

Z dalších povinností obcí je třeba ještě zmínit časově a organizačně dosti náročnou agendu veřejného opatrovnictví. To je ošetřeno zejména zákonem č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, konkrétně § 457 - §488 nového občanského zákoníku. K vykonávání funkce veřejného opatrovníka vydalo Ministerstvo vnitra metodickou příručku, kde vysvětluje, za jakých podmínek se obec stává veřejným opatrovníkem: *„Pokud soud nenalezne žádnou vhodnou osobu (čímž se myslí osobu fyzickou, zpravidla jde o osobu blízkou – příbuznou osobě opatrovance), kterou by ustanovil opatrovníkem, jmenuje veřejného opatrovníka. Veřejným opatrovníkem se rozumí obec, kde má opatrovanec bydliště (jedná se o bydliště ve smyslu § 80 NOZ, nikoliv trvalé bydliště podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), anebo právnická osoba zřízená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu. Zákon výslovně stanoví, že jmenování veřejného opatrovníka není vázáno na jeho souhlas. Tím se předchází situacím, ke kterým docházelo za předchozí právní úpravy, kdy se veřejní opatrovníci někdy odvolávali proti svému jmenování. Institut veřejného opatrovníka je „posledním útočištěm“, pokud není jiná vhodná osoba, která by mohla opatrovnictví vykonávat. Z této logiky vyplývá, že není možné, aby se veřejný opatrovník opatrovnictví vzdal. Opatrovnictví vykonává obec. Obec navenek zastupuje starosta, ten však může na základě plné moci výkonem pověřit jiného zaměstnance obce zařazeného do obecního úřadu (doporučení: vzhledem k tomu, že se jedná i o nakládání s finančními prostředky je vhodné uzavřít s pověřeným pracovníkem i dohodu o hmotné odpovědnosti), v malých obcích obvykle je veřejným opatrovníkem starosta obce.“* (Základní informace pro obce jako veřejné opatrovníky, 2005, s. 16)

2.1.3. Hlavní související právní předpisy

Veřejnou správu v České republice a sociální práci upravuje velké množství zákonů. Zde zmíním ty, které jsou dle mého názoru z hlediska této práce nejdůležitější.

- zákon č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích (obecní zřízení)
- Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník (§ 457 - § 488, týkající se zákonného zastoupení a opatrovnictví)
- zákon č. 111/2006 Sb. Zákon o pomoci v hmotné nouzi
- zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů
- vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

2.1.4. Sociální práce a sociální služby na obcích

Vztah výkonu sociální práce, vykonávané příslušnými orgány obecních úřadů, a sociálních služeb, působících v regionu, popisuje metodická příručka MPSV takto: „*Sociální práce jako činnost má širší vymezení a využití, neboť sociální práce je vykonávána různými subjekty i rezorty. Sociální služby, resp. poskytovatelé sociálních služeb, jsou jen jedním ze subjektů, které v rámci své působnosti vykonávají také činnosti sociální práce. Proto obecní úřady v rámci partnerského vztahu (registrovaná sociální služba jako spolupracující partner) vnímají sociální služby (a tím i sociální práci realizovanou v rámci sociálních služeb) jako jeden z možných nástrojů k realizaci cíle.*

Ačkoliv nelze oddělovat sociální služby od činností sociální práce, přesto je sociální práce zastřešujícím pojmem jak pro činnosti vykonávané obecními úřady v oblasti sociální ochrany (včetně např. výkonu sociálně právní ochrany dětí), tak pro činnosti vykonávané sociálními službami či činnosti vykonávané sociálními pracovníky například nemocnic či věznic.

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v co nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Povahu sociální práce a kvalitu sociálních služeb předurčuje především koncepce zařízení, ve kterém se služba realizuje.“. (MPSV, 2018:4)

Dále MPSV v metodice zmiňuje depistáž (vyhledávání osob ohrožených nepříznivou sociální situací) a sociální šetření jako jedny z nejdůležitějších činností sociálního pracovníka obce. Z toho plyne, že pracovník vykonává podstatnou část své činnosti v terénu, což je poměrně časově náročné. Dále zdůrazňuje důležitost plánování sociálních služeb, součástí kterého je i síťování s poskytovateli. Připomíná též, základním cílem činností sociální práce na obci je zajištění a podpora obyvatel tak, aby byla udržena rovnováha v jejich vztahu s prostředím. Sociální pracovník přitom může působit jak na změnu klienta, tak daného prostředí. (MPSV, 2018:12)

Samozřejmě, ne každá obec má svého sociálního pracovníka. Zatímco ORP a POÚ mají obvykle svůj sociální odbor, kde pracuje (dle velikosti obce a důležitosti, jakou příkládá vedení města sociální práci) přinejmenším jeden sociální pracovník, venkovské obce vlastní sociální pracovníky nemají. Aby obec mohla provozovat sociální služby, je třeba, aby měla minimálně 2 - 5 tisíc obyvatel. Území, na kterém by měl probíhat výkon všech základních druhů sociálních služeb je pak obvykle právě spádové území ORP. V malých venkovských obcích mají sociální práci na starost přímo představitelé samosprávy. Obec každé velikosti přitom musí zajišťovat přinejmenším základní sociální poradenství a elementární pomoc seniorům se sníženou soběstačností. (Tomeš a kol., 2009)

2.1.5. Plánování rozvoje sociálních služeb

Úkolem obce je mimo jiné starat se o blaho svých občanů. Činí tak jednak výkonem státní správy v přenesené působnosti, což se týká obcí II. a III. typu tak samostatnou působností.

Zákon o obcích č. 128/2000 Sb., § 35, bod 2 určuje povinnost obce takto: „*Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých*

občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“

Konkrétní působnost obce při zajišťování sociálních služeb pak popisuje zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb., § 94, který určuje, že obec:

- a) zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území,*
- b) zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území,*
- c) spolupracuje s dalšími obcemi, kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou,*
- d) může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby,*
- e) spolupracuje s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích,*
- f) spolupracuje s krajem při určování sítě sociálních služeb na území kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o kapacitě sociálních služeb, které jsou potřebné pro zajištění potřeb osob na území obce a spoluvytváří podmínky pro zajištění potřeb těchto osob.*

Komunitní plánování sociálních služeb je tak pro obce jednou z možností, jak mohou zajišťovat dobrý život svých občanů a zajistit, aby byly naplňovány jejich potřeby. MPSV k tomu na svých webových stránkách v sekci věnované plánování sociálních služeb říká toto: „*Základem plánování sociálních služeb je spolupráce zadavatelů (obcí, krajů) s poskytovateli (jednotlivými organizacemi) a uživateli (klienty) sociálních služeb při vytváření plánu, vyjednávání o budoucí podobě služeb a realizaci konkrétních kroků. Společným cílem je zajistit dostupnost kvalitních sociálních služeb. Při plánování sociálních služeb se vychází z porovnání existující nabídky sociálních služeb se zjištěnými potřebami (potenciálních) uživatelů služeb a výsledek provedeného srovnání slouží jako jeden z klíčových podkladů pro zformulování priorit v oblasti sociálních služeb. Je nutné přirozeně zohlednit i další podstatné údaje (např. nákladovost služeb, rozmístění služeb v regionu, kapacitní možnosti poskytovatelů), zohlednit*

zkušenosti zúčastněných aktérů celého plánovacího procesu a zajistit návaznost plánování sociálních služeb na ostatní související oblasti (školství, zdravotnictví, bezpečnost apod.) (MPSV 2020).

Podrobněji se tématu věnuje Oriniaková a Rosecký v metodice nazvané „Komunitní plánování sociálních služeb“ (2003). Zmiňují, že v rámci česko-britského projektu MPSV byl pilotní projekt zahájen v roce 2000 v okrese Písek. První komunitní plán sociálních služeb však vznikl již v letech 1997 - 2002 v Ústí nad Labem. Autoři uvádějí pro inspiraci několik příkladů ze zahraničí, kde má komunitní plánování delší tradici. Nabízejí příklady Velké Británie, kde široké komunitní plánování komunitní péče funguje nejméně od počátku devadesátých let minulého století, Skotska, kde bylo komunitní plánování dáno již zákonem o sociální práci z roku 1968, nebo Austrálie, kde byly prvky komunitního plánování přítomny v plánech místních samospráv již počátkem sedmdesátých let. K samotnému principu komunitního plánování autoři uvádějí, že jde o cyklický proces, který má tři fáze, přičemž během celého procesu je nezbytné aktivní zapojení veřejnosti. V první fázi probíhá mapování situace a možných zdrojů, ve druhé fázi příprava strategické části plánu a ve třetí fázi je plán realizován, současně s hodnocením a aktualizací.

Ke komunitnímu plánování se připojilo i město Náchod, jehož správního obvodu se týká tato práce. Zatím poslední veřejně dostupný strategický dokument komunitního plánování s názvem „Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb“ je datován 2022 – 2024. V něm je popsána jednak historie komunitního plánování v regionu, kapacity současných sociálních služeb, specifika regionu i rizika z toho plynoucí. Zároveň se plán odvolává na podporu a součinnost s Královéhradeckým krajem. Celý plán je bohužel (podobně jako ten předchozí, z let 2020 - 2022) zaměřen pouze na potřeby obyvatel města Náchoda, nikoliv celého ORP. Chybí tak dle mého názoru bližší pohled na sociální problémy obyvatel právě venkovských obcí v regionu, ačkoliv se plán o mapování jejich potřeb zmiňuje. Pokud jde o potřeby obyvatel města Náchoda v sociální oblasti, plán zdůrazňuje především nedostatečnou kapacitu terénních služeb pro seniory a služeb sociální rehabilitace, nízkou kapacitu služeb podporujících samostatné bydlení a zároveň nízké kapacity nízkonákladového bezbariérového bydlení pro osoby s mentálním, zdravotním či duševním onemocněním, a stejně tak nízkou kapacitu nízkonákladového bydlení pro rodiny s dětmi. (Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, 2022:39)

2.2. Venkov a sociální práce

Předchozí kapitoly popisovaly historii sociální práce, a to, co by mělo a mohlo být jejím úkolem. Vymezil jsem též některé důležité role a povinnosti představitelů samosprávy obcí v systému veřejné sociální správy. Dotkl jsem se také tématu komunitního plánování sociální práce, jako nástroje pro efektivnější výkon sociální práce v rámci kraje, měst i venkovských obcí.

V této kapitole představím některé typické znaky venkovského prostředí, včetně jeho specifických problémů a rizik. Pokusím se též zachytit, co by mohlo být klíčové pro sociální práci na venkovských obcích, jak ze strany samosprávy, tak ze strany sociálních pracovníků. Nejprve vymezím, co je vlastně v ČR venkovem, zaměřím se na specifika českého venkova v evropském kontextu a zmíním sociální problémy, které jsou specifické pro venkovské oblasti. Ukáží, že důležitým pojmem zde je komunita, která je jednak základním znakem života na venkově, tak zdrojem pomoci tam, kde odborná sociální práce z různých důvodů nestačí nebo není vhodná. Nakonec poukážu i na zahraniční inspiraci pro českou sociální práci na venkově.

Protože se tento text věnuje tématu sociální práce na venkově, je důležité zmínit, že sociální práce se již od doby, kdy začala být pojímána jako profese, věnuje především sociálním problémům obyvatelů měst, ačkoliv mnozí z nich byli a jsou přesídlení venkované. Zároveň, jak zmiňuje mj. Foucault (1994), již od období konce středověku byli hlavní příjemci “sociálních služeb”, nemajetní a nemocní obyvatelé měst, případně lidé bez pevných sociálních vazeb, kteří odcházeli nebo byli vyháněni z venkova. Ti byli shromažďováni za branami měst ve špitálech, bývalých leprosáriích.

Na venkově zjednodušeně řečeno institucionální sociální práce dlouho nebylo třeba, neboť o slabé a bezmocné se postarali příbuzní nebo komunita. Oproti tomu v anonymních městech od počátku průmyslové revoluce prudce vzrůstal počet obyvatel, vykořeněných ze svých původních komunit a široké rodiny. O nemocné a nemajetné se pak často neměl kdo postarat; zde nalézáme počátky moderní sociální práce, ať už byla praktikována z důvodů křesťanské lásky k bližnímu, nebo pro zachování sociálního smíru. Sociální pracovnice tedy působily převážně ve městech, a na problémy obyvatel měst je od počátku sociální práce zaměřena. To způsobuje jistou nerovnováhu, kdy sociální práce je vnímána převážně jako “sociální práce ve městě”; problémy venkova zůstávají poněkud stranou, ačkoliv podobně, jako

mnoho obyvatel měst pochází původem z venkova, nemalá část obyvatel venkova (obzvláště příměstského venkova) jsou buď lidé přestěhovaní z města, nebo ve městě pracují a venkovské obydlí jim slouží víceméně jako noclehárna. (Matoušek, 2007)

Budeme-li se ptát po významu, smyslu sociální práce, můžeme si nejprve vyhledat slovníkové heslo „práce sociální“ v Sociologickém slovníku: „Práce zaměřená na zlepšení soc. postavení lidí chudých nebo deviantních – odchylujících se od společenských *norem*. Jejím cílem je odhalení a náprava soc. problémů; jejími metodami jsou individuální, skupinová a komunitní práce...“ (Jandourek 2007:191). Slovníková definice je pochopitelně velmi obecná; říká nám CO je sociální práce, nicméně nedozvíme se, PROČ a JAK by měla být vykonávána. Alespoň stručně proto zmíním Navrátila (in Matoušek, 2007), který shrnuje jednak dilemata sociální práce – tedy na jedné straně **pomoc** klientům v nepříznivé sociální situaci, na druhé straně zájem společnosti a její politické reprezentace o sociální **kontrolu** a pokud možno co nejrychlejší (a nejlevnější) řešení sociálních problémů. Zmiňuje též koncept tzv. „sociálního fungování“, tedy laicky řečeno snahu, aby klient co nejlépe „zapadl“ do běžné společnosti, často ve smyslu jakési „normalizace“. Tím bývá často míněna snaha „udělat něco s klientem“. Zapomíná se přitom na prostředí a společnost, které mohou být více „nemocné“, než samotný klient. Efektivní změna sociálního fungování je často velmi obtížná bez změny společenských podmínek a prostředí klienta. (Navrátil in Matoušek, 2007)

2.2.1. Koncepty sociální práce

V sociální práci existuje mnoho teorií a přístupů, které dalece přesahují záběr tohoto textu. Pro pojetí sociální práce na venkovských obcích považuji za obzvláště důležité dva koncepty: *ekosystémovou teorii sociální práce a kritickou sociální práci*.

Pokud jde o první zmíněný, Janebová (2014b) uvádí, že lze rozlišit tři hlavní úrovně, na kterých lidé ve společnosti fungují - **mikrosystémy**, které zahrnují samotného jedince a jeho bezprostřední okolí, **mezosystémy**, což je širší prostředí, v němž jedinec žije a na jehož životě a fungování se nějak podílí - tedy rodina, škola, zaměstnání, sousedství a komunita. Nejširšími okruhy pak jsou **makrosystémy**, kterých se sice dotýčná osoba přímo neúčastní, ale které na jeho život mají významný vliv - například zákony, sociální politika, kultura, samotný stát nebo širší společenství. Všechny systémy jsou pochopitelně navzájem propojeny mnoha vazbami, a společně tak vytváří složitý ekosystém, ve kterém se všechny složky vzájemně ovlivňují. Venkov se může zdát být romantickým „světem sám pro sebe“, kam problémy světa příliš

nedosáhnou; jak ukazuje třetí kapitola, máloco je pravdě vzdálenější. Jak ukazuje například studie „Nic se tady neděje...” (Bernard, Kostelecký, Mikešová, Šafr, Šimon, Trlifajová a Hurle, 2018), obyvatelé venkova bývají často díky účasti v různých spolcích velmi aktivní na úrovni mikro a mezosystému, zároveň však mají pocit, že jejich život ovládají “ti nahoře”, kteří pro obyvatele a problémy venkova nemají pochopení.

Podobnou provázanost popisuje též koncept “kritické sociální práce”. Jak ukáží v dalších kapitolách, mnohé sociální problémy lidí, žijících na venkově úzce souvisí se strukturálními faktory. Rozeznat příčiny sociálních potíží od důsledků je mnohdy nemožné. Obzvláště u sociální práce na venkovských obcích, kde jsou životní podmínky odlišné od podmínek ve městech. Například Janebová (2014a) zmiňuje důležitost strukturální analýzy sociálních problémů, což v podmínkách sociální práce na venkově může například znamenat, že se pracovnice SAS nebude zaměřovat pouze na podporu samoživitelky ve schopnosti plánovat rozvrh dne, ale pokusí se zasadit o změnu systému kupříkladu jednáním se zastupiteli obce o zlepšení dopravní dostupnosti obce, aby bylo pro obyvatele možné lépe sladit pracovní a osobní život.

2.2.2. Demografie českého venkova

Česká republika má v evropském kontextu poměrně specifické územní členění; dle údajů Českého statistického úřadu bylo v roce 2020 v Česku 6.258 obcí, z čehož pouhých 608 mělo statut města (Česko v číslech, 2021).

Významná většina obcí na území ČR je tedy venkovského charakteru. Ačkoliv běžně rozlišujeme mezi “městem” a “venkovem”, přesnější definice venkova je překvapivě mlhavá. Na webu Českého statistického úřadu se dočteme, že za venkovský prostor jsou považovány obce s velikostí do 3000 obyvatel, případně obce s velikostí do 3000 obyvatel s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel na km². Venkovský prostor tak tvoří území 79 % celkové rozlohy státu, na kterém žije 30 % obyvatel republiky. (ČSÚ, 2009).

Jednoznačnější je definice “venkovské obce”. Dlouhodobě se tímto tématem zabývá například Perlín, který v článku “Vymezení venkovských obcí v Česku” (2009) kromě jiného zmiňuje: „*V české odborné literatuře jsou zpravidla za venkovské obce považovány obce, které mají méně než 2000 obyvatel, po přijetí nového zákona o obcích s odkazem na §3 je častěji používána hodnota do 3000 obyvatel pro vymezení venkovských obcí.*”. Zároveň dodává, kritérium vymezení venkovských obcí dle jejich správního statutu je zcela nevhodné, s

odkazem na období v letech 1990 - 2000, kdy pro neexistující pravidla pro udělení statutu města získaly tento i obce s velmi nízkým počtem obyvatel. V článku zmiňuje specifika českého venkova v porovnání s kritérii OECD či Eurostatu, a to hlavně vysoký počet obcí vzhledem k velikosti území. Humorem nechtěného pak kupříkladu podle zmíněných kritérií bylo v rámci českého Programu rozvoje venkova za “významně nebo převážně venkovské území” označeno celé území České republiky kromě Prahy. V závěru tak Perlín doporučuje pro vymezení venkovských obcí používat kritérium počtu obyvatel, a to do 3000 obyvatel. (Perlín, 2009). S tímto vymezením pracuje i tento text.

Avšak specifikovat venkov pouze velikostí sídla by byla podobná chyba, jako například domnívat se, že dítě je pouze malý dospělý. Z pohledu sociální práce je venkov svébytným prostředím, kde nelze automaticky uplatňovat stejné metody, jako v sociální práci ve městě. V následujících odstavcích představím jednak různé podoby venkovského prostoru, a také některé specifické sociální problémy venkovských obcí, tak jak je popisuje dostupná literatura.

2.2.3. Typologie českého venkova

Typologii českého venkova se podrobněji věnuje Perlín spolu s Kučerovou a Kučerou v časopise Geografie, kde se v článku „Typologie venkovského prostoru Česka“ pokoušejí vymezit český venkov z hlediska potenciálu rozvoje. Metodou komponentní analýzy vybrali čtyři hlavní proměnné, a to „velikost“, „růst“, „lidský potenciál“ a „bydlení“. Na základě těchto proměnných pak dělí český venkov dle potenciálu rozvoje do osmi kategorií:

1. *Rozvojový venkov* (shluk POÚ ležících v zázemí největších měst a hlavních dopravních koridorů, vyznačující se silným populačním a hospodářským růstem, případně rekreační oblasti, tradičně využívané převážně obyvateli velkých měst)
2. *Nerozvojový sousedský venkov* (velká část území Čech, převážně na jih od Prahy. Zahrnuje tzv. vnitřní periferie, tedy území ležící při hranicích krajů)
3. *Moravské periferie* (vyskytují se pouze na území Moravy a Slezska, obce se vyznačují dobrou občanskou vybaveností ale nízkým potenciálem na rovině lidských zdrojů)
4. *Vybavený moravský venkov* (podobně jako výše, ovšem s vyšším rozvojovým potenciálem)

5. *Problémový rekreační venkov* (převážně POÚ v českém pohraničí, dosidlovaném po druhé světové válce, s nejnižším podílem trvale obydlených domů)
6. *Intenzivní rekreační oblasti* (turistické oblasti s druhým nejnižším podílem trvale obydlených domů a problematickými aspekty komunitního života a sociálních vztahů. Zároveň ale s vysokým rozvojovým potenciálem a vysokým podílem vzdělaného obyvatelstva)
7. *Strukturálně postižený průmyslový venkov* (specifický pro oblast severních Čech, s nejnižším potenciálem rozvoje ze všech srovnávaných oblastí)
8. *Neprofilovaný venkov* (dle autorů prostor s malým rozvojovým potenciálem, v zásadě nevyužitým). (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010)

Na uvedeném rozdělení autoři ilustrují značnou heterogenost českého venkovského prostoru, jak z hlediska velikosti obcí, tak možností rozvoje.

2.2.4. Sociální exkluze na venkově

Samotná typologie českého venkova však zcela nevysvětluje specifika venkovských oblastí z hlediska sociální soudržnosti, sociálního vyloučení a následně sociální práce.

Tuto oblast podrobně popsal profesor Jiří Musil spolu s Janem Müllerem v již klasickém článku „Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze“ (2008). Problematiku následně rozvedli ve studii „Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení“ (2008), se kterou pracuje i tento text. Autoři studie dokládají, že sociální vyloučení nemusí být definováno jen vertikálně (tedy řekněme podle společenských tříd), nýbrž je nutné vnímat i strukturální faktory, vydělující jak jednotlivce, tak celé skupiny obyvatel z hlavního proudu vývoje společnosti. Mezi ně řadí právě sociálněprostorové podmínky, jež způsobují sociální exkluzi. Zaměřují se přitom nikoliv na tradiční sociální segregaci uvnitř měst, nýbrž na rozdíly v rozličných periferních oblastech různých zemí. Nezkoumají přitom *příčiny* regionalizace, či vzniku tzv. vnitřních periferií, jako spíše její *důsledky*. Jako „vnitřní periferie“ autoři předběžně označují „...ta území země, která se hospodářsky nerozvíjejí, ztrácejí obyvatelstvo, demograficky stárnou, mají nižší sociálně-ekonomickou úroveň a horší technickou i sociální infrastrukturu než ostatní části země, jsou obtížně dopravně dostupná, mají starý bytový fond a objevují se v nich specifické sociální problémy spojené s exkluzí.“ (Musil, Müller 2008:6).

Velmi obecně můžeme konstatovat, že venkovská periferní území jsou dle zjištění autorů spíše zemědělské oblasti s vysokým podílem pracovních míst v primárním sektoru, s poměrně nízkým přírůstkem obyvatelstva (avšak vyššími přírůstky obyvatelstva imigrací), nízkou hustotou obyvatelstva na km², vysokým podílem dojíždějících a nízkou úrovní technické infrastruktury. Mezi území s vylidňujícími se periferiemi pak autoři řadí kromě dalších i periferie Náchoda, na který se tato práce soustředí. V závěru autoři zdůrazňují, že v periferních oblastech lze pozorovat zanikání prvků, posilujících sociální inkluzi, omezování veřejné dopravy, rušení pošt, prodejen, a následkem nedostatečné populační základny uzavírání venkovských malotřídek, mizení hospod, sportovních klubů, spolků a sdružení. Lidé žijící na periferním venkově tak často trpí sociální izolací. (Musil, Müller, 2008)

2.2.5. Venkovské periferie

Na práce Musila a Müllera navazuje kniha „Nic se tady neděje...“ kolektivu autorů (Bernard et al., 2018), kteří podrobněji zkoumají životní podmínky obyvatel venkovských periferií v Česku a to, zda a jak život v těchto oblastech zvyšuje riziko sociálního znevýhodnění. Jak autoři uvádějí, na venkovských periferiích žije zhruba 10 – 20 % obyvatel Česka. Specifikem těchto lokalit jsou nízké mzdy v málo kvalifikovaných zaměstnáních v kombinaci se špatnou dopravní obsluhností a špatnou dostupností služeb, na rozdíl od města, kde je typická spíše nezaměstnanost a nekvalitní bydlení. Pro tyto faktory jsou ještě výrazněji než ve městech ohroženou skupinou ženy, které se potýkají s nízkým vzděláním a nezaměstnaností, mladí dospělí, ohrožení taktéž nezaměstnaností, senioři postižení špatnou dostupností sociálních a zdravotních služeb a příslušníci etnických minorit.

Pokud jde o dostupnost služeb pro obyvatele venkova, autoři zmiňují tři klíčové aspekty:

1. Jak daleko je požadovaná služba (s čímž souvisí náklady na dopravu)
2. Existuje vůbec požadovaná služba v dopravně dostupném okolí?
3. Je samotná služba finančně dostupná?

S dopravní obsluhností souvisí i možnosti vzdělávání. Pro mnohé obyvatele venkovských obcí (respektive jejich děti) jsou například nedostupná gymnázia, čímž se stvrzuje začarovaný kruh nízkého vzdělání, nízké kvalifikace a nízkých mezd v nekvalifikovaných zaměstnáních. Autoři proto periferie označují jako území nejen znevýhodněné, ale i znevýhodňující. (Bernard et al, 2018)

Obyvateli venkova jsou často lidé, které sociolog Daniel Prokop ve své knize „Slepé skvrny“ (2019) řadí k nižším středním třídám – „*tradiční pracující třída*“ („*modré límečky*“) a „*třída místních vazeb*“. Zatímco v prvním případě jde o lidi, kteří mají solidní příjem i majetek, avšak nízký sociální kapitál, v druhé skupině jsou lidé obvykle vyššího středního věku žijící na venkově, disponují solidním majetkem a širokou sociální sítí, mají však malý příjem a nízký kulturní kapitál. Obě skupiny se vyznačují nízkou mobilitou, a to jak v rámci společnosti, tak i místa. Jsou tak ohroženi prudšími společenskými změnami, kterým se nedokáží dostatečně rychle přizpůsobit. (Prokop, 2019)

2.2.6. Decentralizace

Pozoruhodný pohled na život na venkovských obcích, s akcentem na pohled starostů, nabízí politolog a novinář Vratislav Dostál v knize „Česká jízda“. V sérii reportáží z devíti venkovských obcí, které spojuje právě jistá „perifernost“, ať už vnější (pohraničí), nebo vnitřní (periferie krajů nebo ORP) ukazuje, že mezi hlavní příčiny potíží, se kterými se obyvatelé i samosprávy venkovských obcí potýkají, patří decentralizace veřejné správy. S ní souvisí mj. dopravní dostupnost i dostupnost služeb, a také úroveň místního vzdělávání a obecně vzdělanosti obyvatel. Aktivita komunity a samosprávy pak dokáží do jisté míry negativní vliv decentralizace snížit, problém je však systémový, a tak se řeší spíše důsledky než příčiny. Starostové i obyvatelé často zmiňují právě špatnou dostupnost služeb, ale i kvalitního vzdělání nebo práce. Děti mnohdy odcházejí studovat do vzdálených měst, kde si pak i najdou zaměstnání, a do obce se již nevrátí. Převažuje pocit, že stát si víc bere, než dává. Spolupráce s veřejnou správou funguje ještě na úrovni krajů, na státní úrovni je dle mínění starostů v lepším případě nefunkční, v horším přímo škodlivá. (Dostál, 2021)

Sociolog Daniel Prokop v doslovu podotýká, že výrazným rysem stagnujících oblastí je častý pocit obyvatel, že jejich hlas není ve společnosti slyšet, že nemá váhu. Zaostávající regiony jsou na okraji zájmu vládní politiky, což ústí v problémy se vzděláním, nízké příjmy, exekuce, chudobu, nestabilitu v rodinách a pochopitelně také podporu různých protestních nebo extremistických hnutí, která dokáží využít nespokojenosti a frustrace. (Dostál, 2021)

2.2.7. Vzdělávací a sociální problémy

Další příklad, jak jsou jednotlivé oblasti života navzájem provázány, a jak toto propojení ovlivňuje život ve venkovských regionech, ukazuje analýza organizace PAQ Research sociologa Daniela Prokopa a jeho spolupracovníků. Jak si jednotlivé obce dokáží poradit se

sociální vyloučeností ukazují interaktivní mapy ČR, z nichž mj. vyplývá, že sociální a vzdělávací problémy se netýkají celých krajů, ale menších regionů. Mnohdy přitom výrazně neúspěšná oblast sousedí s oblastí nadprůměrně úspěšnou. Autoři tyto rozdíly přičítají právě decentralizaci veřejné správy, kdy regiony, které jsou buď historicky chudými oblastmi, nebo prošly v porevoluční době prudkými změnami, nemají dostatečnou podporu státu v oblasti školství a veřejné infrastruktury. Místní obyvatelstvo je pak ohroženo destabilizující chudobou a/nebo socioekonomickým znevýhodněním. Problémy mají následně tendenci navzájem se posilovat, například nevyhovující bydlení má dle studie vliv na horší vzdělávací výsledky, ta pak ústí v horší socioekonomickou situaci apod. (Prokop, 2022)

Některé regiony prospívají lépe, než je předpokládáno vzhledem k podmínkám. Autoři předpokládají, že je to způsobeno vyšším zaměřením dané obce na podporu sociální situace rodin a vzdělávacích podmínek (kvalita řízení škol a dostatek dobrých učitelů, dostupnost podpůrných profesí ve školství a kvalitní předškolní péče, která pomáhá znevýhodněným dětem). Jako klíčový problém autoři studie označují plošné financování českých škol, které nereflktuje situaci v jednotlivých regionech. Aktivní samosprávy a komunity mohou dopady znevýhodnění mírnit, pro zásadní změnu k lepšímu je však třeba systémové řešení na úrovni státu. (Prokop, 2022)

2.2.8. Inspirace z praxe

Součástí projektu „Kompetence sociálních pracovníků – východisko kvalitní sociální práce na obcích“ je publikace „Dobrá praxe sociální práce na obci“ (Božic et al., 2018), která může sloužit jako manuál pro sociální pracovníky. Autoři vidí jako jednu z výhod venkovských komunit větší sociální kontrolu (lidé si „vidí do talíře“), díky níž se lze dříve dozvědět o vznikajících či existujících sociálních problémech. Zároveň je možné v provázanější komunitě lépe vyhledat zdroje vhodné pomoci. Jako ideální model tak autoři vidí sociální pracovníci v roli „síťačky“, komunitní pracovnice, která propojuje jednotlivé zdroje, klienty, dokáže odhalit silné stránky komunity i ohrožené jedince či skupiny. Musí přitom pracovat s místními, často laickými, zdroji, protože sociální služby nejsou často ve venkovských obcích či periferiích – na rozdíl od města – dostupné z důvodu nedostatku financí a pracovníků, respektive časové náročnosti na dopravní dostupnost.

Jako příklady dobré praxe uvádí například Greta McDonough komunitní práci v USA, kde má tradici již od hnutí *Settlement House*. Komunitní pracovnice dle ní hlavně propojují své

klienty s širší pomocnou komunitou, vyhledávají potenciální vůdčí osobnosti komunity, podporují je a vzdělávají. Tím odstraňují jednu z hlavních překážek dobré sociální práce na venkově – nedostatečné lidské zdroje. Leitmotivem jejich práce je princip *empowermentu*. (in Božić et al., 2018).

Na podobném principu síťování funguje též „case management“, jak popisuje Nepustil v další kapitole zmíněné publikace. Připomíná, že prvním sektorem, kde se CM začal v sociální práci používat, je péče o lidi s duševním onemocněním. Funguje v rámci týmů sociálních pracovníků, tak v Centrech duševního zdraví, kde fungují smíšené zdravotně – sociální týmy. I v CM je hlavním principem síťování, kdy pracovník tvoří a udržuje širokou síť pomoci okolo klienta, jednak z komunity, a pak i zapojením odborníků. Zdůrazňuje, že vztahy v síti nelze udržovat pouze formálně, důležitá je i neformální rovina. Tento princip práce je dobře přenositelný i pro sociální práci na venkově. Výhodu sociálních pracovníků na obci Nepustil spatřuje též v jejich univerzálnosti. Nejsou totiž, na rozdíl od mnohdy specializovaných sociálních služeb, omezovány registrovanou cílovou skupinou. Překážkou však může být zahlcení nadbytečnou administrativou, pro kterou pak nezbyvá čas a energie na nezbytnou terénní práci. (Nepustil in Božić et al., 2018).

O tom, jaké jsou možnosti sociálních pracovníků na venkově, píše také Kodymová v textu „Sociální práce na venkově jako chybějící součást české praxe sociální práce“ (2015). V článku podobně jako výše zmínění autoři zdůrazňuje důležitost komunitní práce, tedy vyhledávání zdrojů podpory a schopnost jejich efektivního využití. V textu proto kromě spojení „venkovské obce“ pracuje s termínem „venkovské komunity“. Upozorňuje též, že navzdory idealizované představě poklidného, laskavého venkovského života, i na vesnici probíhá domácí násilí a další typy kriminality, žijí zanedbávané děti, lidé bez práce, bez prostředků, nemocní a osamělí. Jako jeden ze základních problémů, společný pro venkovské komunity obecně zmiňuje nízkou kontrolu a málo příležitostí ovlivnit rozhodování o společenských, ekonomických a politických změnách, které přitom mají bezprostřední vliv na jejich fungování. Lidé žijící na venkově obvykle na rozdíl od obyvatel měst nemají snadný přístup ke službám a institucím. Pokud jde o výkon a zaměření sociální práce, Kodymová připomíná, že vzdělávání sociálních pracovníků je historicky vztaženo spíše k městskému prostoru a jeho specifikům. Potíží v poskytování sociálních služeb přizpůsobených pro městskou populaci je také nízká hustota obyvatelstva ve venkovském prostoru, což má za následek vyšší náklady na jednoho klienta. Sociální pracovníci tak dle autorky mohou „síťovat“, propojovat a podporovat zdroje v komunitě. Lze tak zvládnout mnoho „měkkých“ problémů (doprovody, pomoc s nákupem,

úklidem, péči o seniory, volnočasové aktivity pro děti...), což může ulevit sociálním pracovním čas a energii na „tvrdé“ problémy (domácí násilí, exekuce, práci s duševně nemocnými apod.) a zároveň na možné intervence k systémovým změnám, které mohou pomoci celé komunitě. Při tom všem je opět potřeba podpora jak příslušných ORP, tak kraje, ať už v důsledném zjišťování potřeba a plánování sociálních služeb, tak v zajišťování pracovních úvazků, vzdělávání a metodické podpory. (Kodymová, 2015)

K podobným závěrům dochází například i Riebschleger (2012) v průzkumu provedeném v deseti různých státech USA. Účastníci – sociální pracovníci – se shodují, že v sociální práci ve venkovských oblastech je klientem celá komunita. Pro efektivní spolupráci je tedy důležité jí porozumět, být její součástí. Všimají si také, že problémem venkova je odliv mladých lidí do měst a celkově větší chudoba; venkovské komunity „soutěží o zdroje“ s městy, a prohrávají. Sociální pracovníci musí být doširoka rozkročení odborníci s bohatými znalostmi a schopností se přizpůsobovat. Jejich práce jim nabízí velkou svobodu, ale vyžaduje velkou zodpovědnost, nelze navíc jen někam přijet a „odborně zapůsobit“. Dobrá sociální práce na venkově vyžaduje dobré vztahy, a ty se budují dlouho. Lidé vás musejí nejprve znát, než vás pustí mezi sebe. K tomu často patří i účast na společných akcích, osobní zapojení se do společných aktivit a neformální výpomoc v komunitě. Sociální pracovníci se ve venkovských oblastech musí přizpůsobit pomalejšímu tempu změn a velké provázanosti mezi lidmi. Každý může nějak pomoci, každý zná každého, a lidé o sobě všechno vědí. Což se týká i sociálního pracovníka – anonymita a soukromí prakticky neexistuje. Pokud pak chtějí sociální pracovnice prosadit nějakou změnu, neobejdou se bez podpory místních lídrů, často neformálních autorit. A dodávají, že ačkoliv práce ve venkovských oblastech obnáší jistou profesní izolaci a stovky najetých kilometrů, přináší také velkou satisfakci a bohaté mezilidské vztahy a zkušenosti. (Riebschleger, 2012)

Uvedené příklady ukazují, že sociální práce na venkově má společná některá základní témata – horší přístup ke zdrojům a službám, odliv mladých a vzdělaných lidí do měst, rozšířenější chudobu, větší důraz na osobní vazby a pomalejší tempo změn. Od sociálních pracovníků si pak vyžaduje velkou trpělivost, schopnost improvizace, eklektické znalosti a pojetí práce a schopnost propojovat lidi. Nezbytná je také jistá pokora a respekt k místním zvyklostem.

2.2.9. Instituce podporující rozvoj venkova

Z předchozích odstavců vyplývá, že obyvatelé venkovských komunit jsou obvykle součástí husté sítě místních vztahů, příbuzenských a přátelských skupin, sportovních, profesních a zájmových spolků a církevních společenství. Mnoho sociálních problémů, které ve větších městech řeší sociální pracovníci, dokáží vyřešit na venkově právě tato místní společenstva. Sociální pracovník z města je zde cizím elementem, který se neobejde bez dobré znalosti místních poměrů. Není také možné vykonávat sociální práci ve venkovských oblastech kvalitně a efektivně bez podpory místních autorit a samospráv.

Podpoře a rozvoji venkova se věnují mnohé místní spolky, svazy a komunity, jako jsou spolky dobrovolných hasičů, sportovní sdružení, či spolky okolo mateřských školek, škol a dětských skupin. Nezanedbatelná je také role církevních společenstev. Dalšími významnými aktéry jsou pak Místní akční skupiny (MAS) či dobrovolné svazy obcí (DSO). Místní akční skupiny působí na mnoha územích v ČR a pomáhají s propojováním spolků, institucí, neziskových organizací či podnikatelů, kteří mají zájem na rozvoji a podpoře míst, kde žijí a působí. Dokáží získávat granty či vyhledávat a využívat možnosti podpory pro místní společenstva a oblasti. Zde v regionu významnou měrou působí Dobrovolný svazek obcí Policko, MAS Mezi Úpou a Metují a MAS Stolové hory. Jejich členy je celkem 17 venkovských obcí a také všech pět POÚ v oblasti ORP Náchod, přičemž obce Bezděkov nad Metují, Bukovice, Česká Metuje, Machov, Police nad Metují, Suchý Důl, Velké Petrovice a Žďár nad Metují jsou zároveň členy DSO Policko i MAS Stolové hory. (Zpracováno dle webových stránek MAS Stolové Hory, MAS Mezi Úpou a Metují a DSO Policko)

Dle webu MAS Stolové hory jsou místní akční skupiny „*společenstvím venkovských obyvatel, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí, a institucí), nezávislým na politickém rozhodování. Pomáhají vašim nápadům od vzniku, přes jejich financování až po realizaci. Podporují rozvoj podnikání, pečují o krajinu, rozvíjí vzdělávání a sociální programy. Jsou tu pro všechny, kteří na venkově žijí a pracují.*“ Co se týká sociální práce na venkovských obcích, kupříkladu žadatelé z území MAS Stolové hory se mohou (či mohli v minulých letech) ucházet o dotace v rámci operačních programů IROP (program „Podpora sociálního začleňování“, zaměřený na rozvoj sociálních služeb a rozvoj komunitních center). Na sociální služby a sociální začleňování se zaměřují také výzvy Operačního programu Zaměstnanost. Mezi viditelné výsledky patří například pořízení automobilů pro terénní služby Oblastní charity Náchod a Oblastní charity Červený Kostelec,

pečovatelské služby v Náchodě a Hronově či modernizaci budovy stacionáře Cesta, díky čemuž mohlo být vytvořeno i krizové lůžko (MAS Stolové hory, 2023)

Další nevládní organizací, která pečuje o rozvoj venkova, je Sdružení místních samospráv České republiky. Sdružení působí od roku 2008 po celém území ČR, a snaží se být jakýmsi prostředníkem při vyjednávání obcí a jejich samospráv s vládou, parlamentem a kraji, spolupracuje také s místními akčními skupinami. Shromažďuje a analyzuje také data, související s výkonem veřejné správy, tak aby státní správa dokázala pracovat efektivněji. Zaměřuje se i na vzdělávání představitelů místních samospráv malých obcí, konkrétně starostů. (SMS ČR, 2023)

Na podporu obcí v ČR se zaměřuje také Svaz měst a obcí České republiky. Podobně jako SMS jde o nevládní a dobrovolnou organizaci, která působí jako prostředník mezi místními samosprávami a vládou a parlamentem; založen byl však již v roce 1989, a svoje kořeny dokonce hledá v roce 1907 ve Svazu českých měst v království Českém. Svaz se podílí na přípravě legislativních opatření, týkajících se obcí, založená je především na aktivitě samotných zastupitelů, starostů a primátorů. Neomezuje se však jen na národní úroveň, působí i na poli evropské legislativy a je zapojen do Světové organizace měst a samospráv. Obcím pomáhá také při získávání evropských a národních dotací pro podporu regionálního rozvoje a rozvoje venkova. Zaměřuje se také na oblasti bezpečnosti, dopravy, energetiky, školství, kultury a sociální oblast. Kupříkladu v roce 2022 pořádal svaz společně s Výborem pro sociální politiku Senátu Parlamentu ČR a Unii pacientů ČR konferenci Senior housing II, zaměřenou na zvyšování kvality života seniorů, jak v domácí péči, tak i v pobytových zařízeních. (Svaz měst a obcí české republiky, 2023)

Partnerem předchozích institucí je mj. Spolek pro obnovu venkova, založený v roce 1993. Spolek pro obnovu venkova České republiky je nevládní nezisková organizace, sdružující jak členy místních samospráv, tak i zemědělce, podnikatele, pedagogické pracovníky, zaměstnance výzkumných ústavů státní správy a obecně místní nadšence (sám mám ve spolku několik přátel) ve společném úsilí o podporu a rozvoj venkovského prostředí. Asi nejvýraznějším projektem spolku je každoroční soutěž Vesnice roku, která povzbuzuje aktivitu místních samospráv, sdružení, spolků i jednotlivců, usilujících o rozkvět svých obcí. (Spolek pro obnovu venkova, 2023)

Kromě nestátních organizací a spolků působí v rozvoji venkovského prostředí samozřejmě také státní a vládní instituce. Z hlediska sociální práce na venkově je patrně

nejdůležitější Agentura pro sociální začleňování, spadající pod Ministerstvo pro místní rozvoj. Agentura byla zřízena usnesením vlády v roce 2008, zaměřuje se na snižování sociálního vyloučení v ohrožených oblastech a komunitách po celé ČR a sociální integraci obyvatel tímto vyloučením ohrožených, nebo již žijících v nějaké sociálně vyloučené lokalitě. Tyto lokality pomáhá mapovat a zjišťovat tak informace o jejich obyvatelích a specifických sociálních problémech, se kterými se potýkají. Tím pomáhá koordinovat programy a činnosti státní správy, zaměřené na sociální politiku a sociální začleňování, s důrazem na zapojení místních samospráv, sdružení, úřadů práce, škol, zaměstnavatelů policie a veřejnosti. (Agentura pro sociální začleňování, 2023)

V neposlední řadě samozřejmě působí v oblasti sociální práce na venkově Ministerstvo práce a sociálních věcí skrze sociální odbory obcí, Úřady práce, Českou správu sociálního zabezpečení, Odbory pro sociálněprávní ochranu dětí a také zprostředkováváním finanční pomoci čerpáním evropských fondů. (MPSV, 2023)

Na místní úrovni pak v rozvoji sociálních služeb na venkově působí města a kraje prostřednictvím programem komunitního plánování sociálních služeb; o něm píše více v kapitole 1.9.2. Všechny zmíněné projekty jsou však závislé na dobré spolupráci s představiteli obecních samospráv a sociálními odbory obcí.

2.3. Shrnutí teoretické části

Předchozí odstavce ukazují převážně situaci venkova, který zde označuji jako periferní. Jeho obyvatelé se potýkají s mnoha potížemi, ať už je to horší dopravní obslužnost, užší nabídka pracovních míst a s tím spojené nižší mzdy, horší dostupnost zdravotnických a sociálních služeb a často také nedostatek kvalitních pedagogů a vůbec menší možnosti kvalitního vzdělávání. Pochopitelně ne každý venkov je venkovem periferním, mnohé venkovské regiony prospívají výtečně a mohou být vzorem venkovské idyly. Problémy periferního venkova však mohou ukazovat trend, kterému se lze vyhnout vhodnou sociální politikou, pečlivým komunálním plánováním a bedlivým zkoumáním a analyzováním společenských a kulturních změn.

Venkov kromě potíží skýtá kvality života, kvůli kterým mnoho lidí opouští město, kde je život přece jen o něco anonymnější a rychlejší. A nemusí to být právě „tradiční venkovský způsob života“, což je dle mého názoru spíše jakýsi mentální konstrukt obyvatel velkých měst než žitá realita. Nicméně bližší mezilidské vazby, život v jiném typu krajiny a odlišné životní tempo jsou pro někoho výhodou, která převáží výše zmíněné nevýhody. Z toho ovšem vyplývá, že pokud budeme hovořit o sociální práci *na venkově*, není to totéž, jako sociální práce *s venkovany*. Stejně jako ve městech pracují a žijí lidé s mentalitou venkovanů, tak často na venkově najdeme bývalé obyvatele měst. Což nás znovu vrací k systémové perspektivě, kdy vzhledem ke specifickým životním podmínkám je „klientem“ sociální práce na venkově často spíše než jednotlivec komunita.

3. Praktická část

V této části se věnuji formulování výzkumných cílů a metod, zvolených k jejich dosažení, zdůvodním také vybrané výzkumné strategie. Hlavní cíl práce a dílčí cíle zadám do transformační tabulky a zdůvodním vybraný výzkumný vzorek. Pověnuji se též vymezení a charakteristice zkoumané oblasti, tedy ORP Náchod. Přiblížím plán a realizaci výzkumu, popíši postup zpracování výstupů výzkumu a zmíním i možná rizika, plynoucí z tohoto typu výzkumu.

3.1. Formulace výzkumných cílů

Cílem této práce je zjistit, jaký význam přikládají sociální práci představitelé samosprávy venkovských obcí. Zjišťoval jsem tedy, jakou váhu má pro ně sociální práce z hlediska života obce a záležitostí, které na obci řeší. Zkoumám také jejich povědomí o možnostech sociální práce na venkově ale také o povinnostech obecní samosprávy na poli sociální práce. Pro lepší uchopení tématu jsem hledal odpověď na výzkumný problém také u sociálních pracovníků, působících v jednotlivých obcích II. a III. typu ve vybrané oblasti, tedy v ORP Náchod. Společným jmenovatelem je malé zapojení obecních samospráv do plánování a realizace sociální práce na venkovských obcích v daném regionu, které v neformálním rozhovoru během přípravy na tvorbu této práce zmínila sociální pracovnice z náchodského sociálního odboru. Z hlavního výzkumného cíle vycházejí dílčí výzkumné otázky, které dále člením na podotázky.

3.1.1. Základní výzkumná otázka 1: Jaká jsou nejdůležitější témata pro představitelé samosprávy venkovských obcí, a jaké místo v nich zaujímají sociální problémy a sociální práce

VO 1.1. Jakou důležitost přikládají představitelé samospráv venkovských obcí různým oblastem života v obci?

VO 1.2. Jaká je dostupnost veřejných služeb na venkovských obcích v oblasti?

VO 1.3. S jakými sociálními problémy se představitelé samospráv venkovských obcí setkávají?

VO 1.4. Jakou podobu má spolupráce se sociálním odborem příslušné obce s pověřeným obecním úřadem (POÚ), případně obce s rozšířenou působností (ORP)?

VO 1.5. Jak se obec podílí na výkonu sociální práce na svém území?

3.1.2. Základní výzkumná otázka 2: jaké jsou podle sociálních pracovníků nejpalčivější sociální problémy na venkovských obcích a kdo je může řešit?

(rozhovory se sociálními pracovníky)

Tematické okruhy:

VO 2.1. Jaká je role sociálních pracovníků na venkovské obci?

VO 2.2. Jaká jsou specifika sociální práce na venkovských obcích?

VO 2.3. Jaký význam přikládají představitelé samospráv venkovských obcí sociální práci?

VO 2.4. Jak funguje spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí?

VO 2.5. Jakou roli mají mít ve výkonu sociální práce na venkovských obcích místní samospráva a stát?

3.2. Zdůvodnění zvolené výzkumné strategie

Pro zodpovězení základní výzkumné otázky jsem zkombinoval kvalitativní a kvantitativní metodu. Původní plán byl rozeslat e-mailem krátké dotazníky starostům všech venkovských obcí ve zvolené oblasti. Protože je však sociální práce na venkovských obcích poměrně neprobádaným tématem, podnikl jsem před dotazníkovým šetřením ještě sérii rozhovorů se sociálními pracovníky. Kvantitativní strategie je totiž, jak zmiňují Trousil a Jašíková (2015:72) vhodná tehdy, když je naším cílem zevšeobecnění našich nálezů na vybranou populaci, a nepátráme po hlubším vysvětlení problému. Mým cílem však není jen popis stavu věcí. Rád bych přispěl k jeho pochopení, které by mohlo pomoci tento stav změnit k lepšímu.

K tomu, abych lépe vystihnul důležitá témata a formuloval otázky v dotaznících a dokázal tak lépe porozumět, zda a proč jsou samosprávy venkovských obcí nedostatečně zapojené (jaké zapojení by bylo dostatečné nezkoumám, byť je to relevantní otázka) do výkonu sociální práce na svém území, jsem zvolil kvalitativní metodu, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Zmínění Trousil a Jašíková (2015:120) ke kvalitativní výzkumné strategii uvádějí, že je vhodná buď na počátku kvantitativního výzkumu, případně v situaci, kdy máme o zkoumané problematice příliš málo informací k vytvoření hypotézy, kterou bychom pak v dotazníkovém šetření ověřovali.

K nalezení odpovědi a základní výzkumnou otázku č. 2 jsem podnikl sérii rozhovorů se sociálními pracovníky sociálních odborů obcí II. a III. typu, které přicházejí přímo do

kontaktem s představiteli venkovských samospráv. Jsou přímými aktéry výkonu sociální práce na venkovských obcích, zároveň sociální práci rozumí a dokáží vystihnout klíčové problémy v oblasti.

Kvantitativní strategii jsem použil při hledání odpovědi na základní výzkumnou otázku č.1. Zjišťoval jsem, jaký význam má sociální práce pro představitele samospráv venkovských obcí. V dotazníkovém šetření jsem se ptal přímo starostů a starostek, případně místostarostů a místostarostek. Tento vzorek jsem zvolil proto, že z rozhovorů se sociálními pracovníci vyplynulo, že právě s těmi probíhá spolupráce v oblasti sociální práce, pokud nějaká probíhá. Nejprve jsem provedl předvýzkum, zda jsou otázky v dotazníku srozumitelně a logicky formulované, a to u starostky obce Studnice, která byla ochotná věnovat mi velkou část svého pracovního odpoledne při procházení jednotlivých tazatelských otázek. Rozhovor mi také pomohl lépe zacílit pozornost k některým tématům. Z rozhovorů se sociálními pracovníci vyplynulo, že dle jejich názoru není hlavním problémem vztah starostů k sociální práci, jako spíše nedostatek času a energie, obzvláště u neuvolněných představitelů venkovských samospráv. I z toho důvodu jsem v dotaznících nepokládal představitelům samospráv přímo otázku na to, jaký pro ně má význam sociální práce, ale spíše pátral po jednotlivých oblastech venkovského života s ohledem na to, jakou jim přiřkládají prioritu.

3.3. Transformace do výzkumných nástrojů

Tabulka č. 1. Transformační tabulka A – ZVO1

Cíl	Indikátory	Otázky v dotazníku
<p>ZVO1: Zjistit jaká jsou nejdůležitější témata pro představitele samosprávy venkovských obcí, a jaké místo v nich zauímají sociální problémy a sociální práce.</p>		
<p>VO 1.1. Jakou důležitost přikládají představitelé samospráv venkovských obcí různým oblastem života v obci?</p>	<p>Priority pro představitele samospráv venkovských obcí</p>	<p>TO1: Vyplňte prosím na uvedené škále, jakou důležitost mají dle Vás uvedené oblasti ve Vaší obci - dopravní dostupnost obce, čistota obce, bezpečnost v obci (včetně dopravní bezpečnosti), dostupnost sociálního bydlení, dostupnost sociální péče, dostupnost bydlení pro mladé rodiny, kultura a spolkový život, (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda...), technická infrastruktura (vodovody, odpady, elektrifikace, chodníky atd.), praktický lékař v obci, pošta v obci, samoobsluha.</p>
<p>VO1.2. Jaká je dostupnost veřejných služeb na venkovských obcích v oblasti?</p>	<p>Dostupnost veřejných služeb</p>	<p>TO2: Jaká je dostupnost veřejných služeb v obci?</p> <p>TO3: Jaká veřejná služba v obci chybí? (lze vybrat více možností)</p>
<p>VO 1.3. S jakými sociálními problémy se představitelé samospráv venkovských obcí setkávají?</p>	<p>Sociální problémy na venkovských obcích</p>	<p>TO4: Co se Vám vybaví, když se řekne „sociální práce“</p> <p>TO5: Jaké sociální problémy v obci aktuálně řešíte? (Lze zvolit více možností)</p> <p>TO6: Jaké sociální problémy v obci řešíte dlouhodobě? (Lze zvolit více možností)</p> <p>TO7: Využíváte v obci nějakou sociální službu? Pokud ano, jakou? (Lze zvolit více možností)</p> <p>TO8: Kde získáváte informace o dostupných sociálních službách? (lze zvolit více možností)</p>

VO 1.4. Jakou podobu má spolupráce se sociálním odborem příslušné obce s pověřeným obecním úřadem (POÚ), případně obce s rozšířenou působností (ORP).	Spolupráce v oblasti sociální práce	TO9: Spolupracuje s Vámi sociální odbor ORP Náchod nebo sociální odbor příslušné obce s pověřeným obecním úřadem? TO10: Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem? TO11: Jak hodnotíte dosavadní vývoj spolupráce se sociálním odborem?
VO 1.5. Jak se obec podílí na výkonu sociální práce na svém území.	Zapojení obce do řešení sociálních problémů	TO12: Přispěla obec v posledním roce finančně na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci? TO13: Kdyby měla Vaše obec dostatek prostředků, využila by vlastní sociální pracovníci/pracovníka?

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 2. Identifikační otázky A (dotazníky)

TO14:	Jaká je Vaše funkce na obci?
TO15:	Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
TO16:	Máte vzdělání v sociální oblasti?
TO17:	Ve funkci působíte jako: (otázka na uvolněnost/neuvolněnost)
TO18:	Kolik let působíte ve funkci?
TO19:	Kolik let jste členem/členkou zastupitelstva?
TO20:	Jak dlouho žijete v obci?
TO21:	Jak velká je obec, ve které působíte?

Zdroj: vlastní zpracování

Celý dotazník je v příloze č. 1.

Tabulka č. 3. Transformační tabulka B – ZVO2

Cíl	Indikátory	Otázky v rozhovoru
ZVO2: Zjistit, jaké jsou nejpálčivější sociální problémy na venkovských obcích a kdo je může řešit		
VO 2.1. Jaká je role sociálních pracovníků na venkovské obci?	Role sociální pracovníce	TO1: Jakou roli spatřujete ve Vaší činnosti na venkovských obcích?

VO 2.2. Jaká jsou specifika sociální práce na venkovských obcích?	Specifika sociální práce na venkově	TO2: Jaké jsou nejčastější sociální problémy na venkovských obcích ve Vaší působnosti?
VO 2.3. Jaký význam přikládají představitelé samospráv venkovských obcí sociální práci?	Význam sociální práce	TO3: Jaký význam má podle Vašeho názoru sociální práce pro samosprávu venkovských obcí?
VO 2.4. Jak funguje spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí?	Spolupráce při řešení sociálních problémů	TO4: Jak hodnotíte spolupráci s představiteli samospráv spádových obcí? TO5: V čem Vám spolupráce s představiteli samosprávy pomáhá? TO7: Uveďte nějaké příklady dobré praxe, fungující spolupráce
VO 2.5. Jakou roli mají mít ve výkonu sociální práce na venkovských obcích místní samosprávy a stát?	Role místních samospráv a státu	TO6: Co očekáváte pro zlepšení výkonu sociální práce na venkovských obcích (od státu/od kraje/od samotných obcí)

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4. Identifikační otázky B (rozhovory)

TO8.1	Kolik je Vám let?
TO8.2	Jaké je Vaše vzdělání?
TO8.3	Jaká je Vaše praxe v oblasti sociální práce
TO8.3.1	(Jaká je Vaše praxe) v pozici sociální pracovnice obce?
TO8.3.2	Jaká je Vaše pozice na pracovišti? (Vedoucí pracovník/řadový pracovník)
TO8.4	V jak velké obci žijete?

Zdroj: vlastní zpracování

3.4. Zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku

Cílem této práce je zjistit, jak vnímají sociální práci představitelé samospráv venkovských obcí. Jako oblast výzkumu jsem vybral území ORP Náchod, protože tuto oblast poměrně dobře znám, v Náchodě žiji a působí zde také terénní sociální služba, v níž jsem na pozici pracovníka v sociálních službách zaměstnán. ORP Náchod má celkem 36 obcí včetně Náchoda, z toho 5

obcí (opět včetně Náchoda) jsou obcemi s pověřeným obecním úřadem (POÚ). Každá z těchto pěti obcí má více než 3000 obyvatel, takže žádná nesplňuje definici venkovské obce. Kategorii „představitelé samospráv venkovských obcí“, kteří měli být respondenty dotazníkového šetření, jsem zúžil pouze na starosty a místostarosty, neboť z rozhovorů ze sociálními pracovníci, které jsem podnikl před dotazníkovým šetřením vyplynulo, že právě starostové/starostky a místostarostové/místostarostky jsou (odhlédnuto od samotných obyvatel obcí) jedinými relevantními partnery pro sociální pracovníce při výkonu sociální práce. Dotazníky určené představitelům samospráv venkovských obcí jsem proto rozdával starostům zbývajících 31 obcí, a to v období od června 2022, kdy jsem započal objíždět jednotlivé obce, do září 2022, kdy se konaly komunální volby a šetření jsem tudíž ukončil. Za tu dobu se mi na pěti obcích nepodařilo nikoho zastihnout, z jedné obce mi dotazník neposlali, na jedné jsem jej zapomněl vyzvednout a jednu (Studnici) jsem do šetření nezahrnul, využil jsem ji pouze pro pilotní výzkum. Dotazníky mám tedy z 23 obcí z celkem 31.

Zatímco dotazníky byly cíleny přímo pro představitele samospráv, ve zmíněných pěti obcích s pověřeným obecním úřadem jsem se rozhodl zjistit odpovědi na výzkumné otázky pomocí rozhovorů se sociálními pracovníci. Nebral jsem přitom ohled na to, zda je která sociální pracovníce vedoucí, či řadovou pracovnící, jednak proto, že každá z nich bude mít jiný pohled a zkušenost, a také proto, že menší sociální odbory (konkrétně v Červeném Kostelci a Polici nad Metují) disponují pouze jednou sociální pracovnící/jedním sociálním pracovníkem – ten je automaticky vedoucím odboru. Polostrukturované rozhovory s předem připravenými otázkami jsem si domlouval na sociálních odborech výše zmíněných pěti obcích s pověřeným obecním úřadem, a to ještě před zahájením dotazníkového šetření. Účelem rozhovorů bylo lépe zmapovat relevantní témata pro dotazníkové šetření, a také získat „pohled z druhé strany“ – od samotných aktérů sociální práce na venkovských obcích. Ten by měl pomoci pro lepší zasazení výsledků dotazníkového šetření do souvislostí.

Tabulka č. 5. Informant/ky

Informant/ky	Informace o informantech
SP1	Muž, 30 let praxe na sociálním odboru obce
SP2	Žena, 14 let praxe na sociálním odboru obce
SP3	Žena, 3 roky praxe na sociálním odboru obce
SP4	Žena, 30 let praxe na sociálním odboru obce

Zdroj: vlastní zpracování

3.5. Charakteristika zkoumaného prostoru

Pro tento výzkum jsem vybral oblast ORP Náchod, patřící do královéhradeckého kraje (KHK). Náchod jako mnoho dalších ORP realizuje Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na svém území. V ideálním případě by se plánování účastnili všichni poskytovatelé a zadavatelé sociálních služeb, společně s pečlivě vybraným vzorkem uživatelů. Bohužel se prozatím nedaří zapojit do plánování všechny, kterých se plánování rozvoje týká. Poměrně malé je zřejmě zapojení starostů a starostek okolních obcí, reprezentujících jednak uživatele, tedy obyvatele dotyčných obcí, a zároveň zadavatele sociálních služeb. Tato práce by mohla pomoci zjistit, jakou váhu přikládají starostové a venkovských obcí v ORP Náchod sociální práci, případně jaké mají priority, potřeby, a s jakými potížemi se dlouhodobě i aktuálně potýkají.

3.5.1. Charakteristika území ORP Náchod

Správní obvod obce s rozšířenou působností Náchod je vymezen územím 36 obcí (podle abecedy): Bezděkov nad Metují, Borová, Brzice, Bukovice, Červená Hora, Červený Kostelec, Česká Čermná, Česká Metuje, Česká Skalice, Dolní Radechová, Horní Radechová, Hoříčky, Hronov, Kramolna, Lhota pod Hoříčkami, Litoboř, Machov, Mezilečí, Náchod, Nový Hrádek, Police nad Metují, Říkov, Slatina nad Úpou, Stárkov, Studnice, Suchý Důl, Velká Jesenice, Velké Petrovice, Velké Poříčí, Vestec, Vysoká Srbská, Vysokov, Zábrodí, Žďár nad Metují, Žďárky a Žernov. Z toho pět obcí je obcemi s pověřeným obecním úřadem (POÚ): Červený Kostelec, Česká Skalice, Hronov, Náchod a Police nad Metují. Náchod je navíc ještě obcí s rozšířenou působností (ORP) (Veřejná správa online)

Na celém území ORP žije celkem více než 61 tisíc obyvatel. Největší obcí je samotný Náchod s 19220 obyvateli, nejmenší obcí co do počtu obyvatel je Litoboř se 104 obyvateli.

Do působnosti ORP Náchod spadá všech 31 venkovských obcí, z toho do správního obvodu Náchoda jako obce s pověřeným obecním úřadem (POÚ) spadají tyto obce:

- Borová
- Česká Čermná
- Dolní Radechová
- Kramolna
- Nový Hrádek
- Studnice

- Vysokov

Správní obvody čtyř zbylých obcí s POÚ jsou vymezeny takto:

Červený Kostelec:

- Červená Hora
- Horní Radechová
- Slatina nad Úpou
- Zábrodí

Česká Skalice:

- Brzice
- Hoříčky
- Lhota pod Hoříčkami
- Litoboř
- Mezilečí
- Říkov
- Velká Jesenice
- Vestec
- Žernov

Hronov:

- Stárkov¹
- Velké Poříčí
- Vysoká Srbská
- Žďárky

Police nad Metují

- Bezděkov nad Metují
- Bukovice
- Česká Metuje

¹ Stárkov má status města, je tak jediným městem ve správních obvodech obcí s pověřeným obecním úřadem v ORP Náchod. Vzhledem k tomu, že dle dat ČSÚ má 645 obyvatel (ČSÚ, 2022), považují jej pro účely této práce za venkovskou obec.

- Machov
- Suchý Důl
- Velké Petrovice
- Žďár nad Metují

Následující tabulka zobrazuje počty obyvatel jednotlivých obcí ORP Náchod tak, jak jsou dostupné na stránkách Českého statistického úřadu.

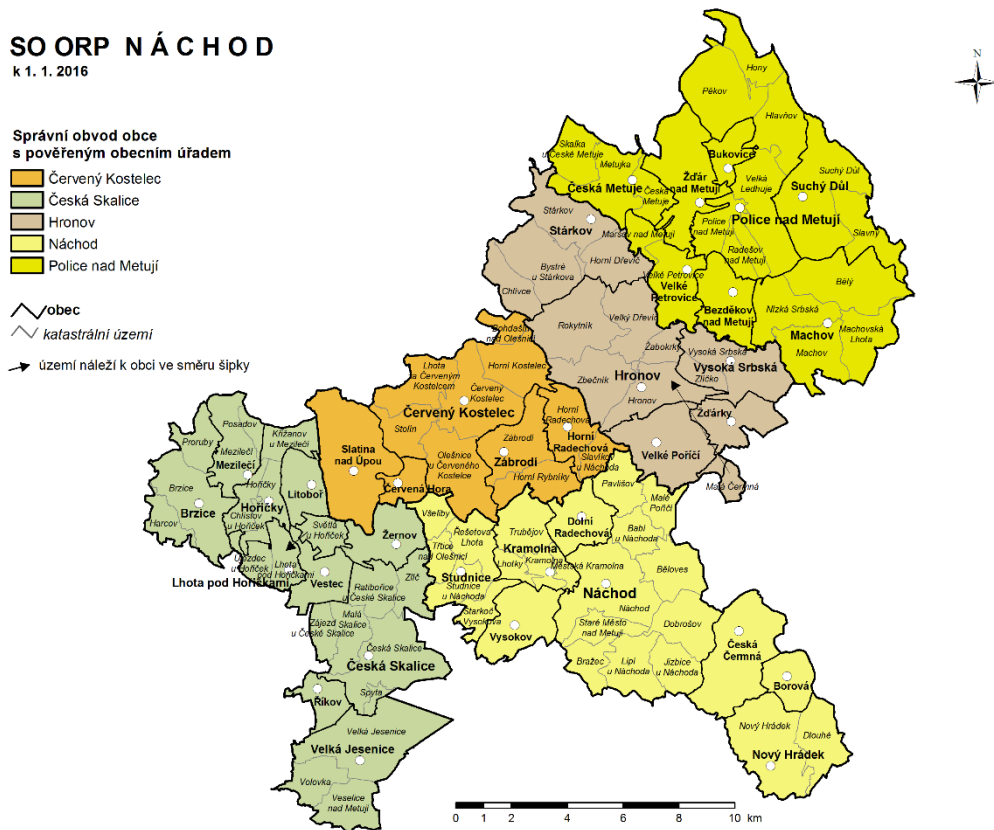
Údaje jsou platné k 1. 1. 2022

Tabulka č. 6: Počet obyvatel jednotlivých obcí ORP Náchod

Obec	Počet obyvatel	Obec	Počet obyvatel
Bezděkov nad Metují	617	Náchod (POU, ORP)	19220
Borová	200	Nový Hrádek	853
Brzice	233	Police nad Metují (POU)	3961
Bukovice	348	Říkov	222
Červená Hora	199	Slatina nad Úpou	211
Červený Kostelec (POU)	8229	Stárkov	645
Česká Čermná	504	Studnice	1138
Česká Metuje	289	Suchý Důl	399
Česká Skalice (POU)	4945	Velká Jesenice	734
Dolní Radechová	747	Velké Petrovice	414
Horní Radechová	522	Velké Poříčí	2338
Hoříčky	573	Vestec	183
Hronov (POU)	6032	Vysoká Srbská	296
Kramolna	1077	Vysokov	510
Lhota pod Hoříčkami	284	Zábrodí	570
Litoboř	104	Žďár nad Metují	663
Machov	1058	Žďárky	574
Mezilečí	137	Žernov	283

Zdroj: vlastní zpracování (dle ČSÚ, 2022)

Pro názornost přikládám mapku, která zobrazuje polohu města Náchod ve vztahu k ostatním obcím a příslušným POÚ. Z ní je patrná jednak velká členitost území, a pak i to, že některé obce jsou od administrativního centra velmi vzdálené.

Obr. č. 1 Mapa správního obvodu ORP Náchod – administrativní členění (ČSÚ, 2021a)

Samotná vzdálenost však nemusí vždy být podstatným prvkem z hlediska dostupnosti. Zatímco některé vzdálenější obce mají s Náchodem přímé spojení hromadnou dopravou třeba každou hodinu, některé menší obce, zejména v pohraničí, mají spojení podstatně horší, s více přestupy a méně často. Příčiny nám lépe ilustruje druhá přiložená mapka, na které můžeme zaznamenat přímé vlakové spojení ve směru Náchod – Police nad Metují (a opačně), navíc ještě kopírované hlavní silnicí. Zejména pohraniční oblast (jihovýchodní a severovýchodní část území) je odkázána pouze na autobusovou dopravu, navíc silniční síť je zde v horším stavu.

SO ORP Náchod

obecně-geografická mapa
územní struktura k 1. 1. 2016

počet obyvatel obce

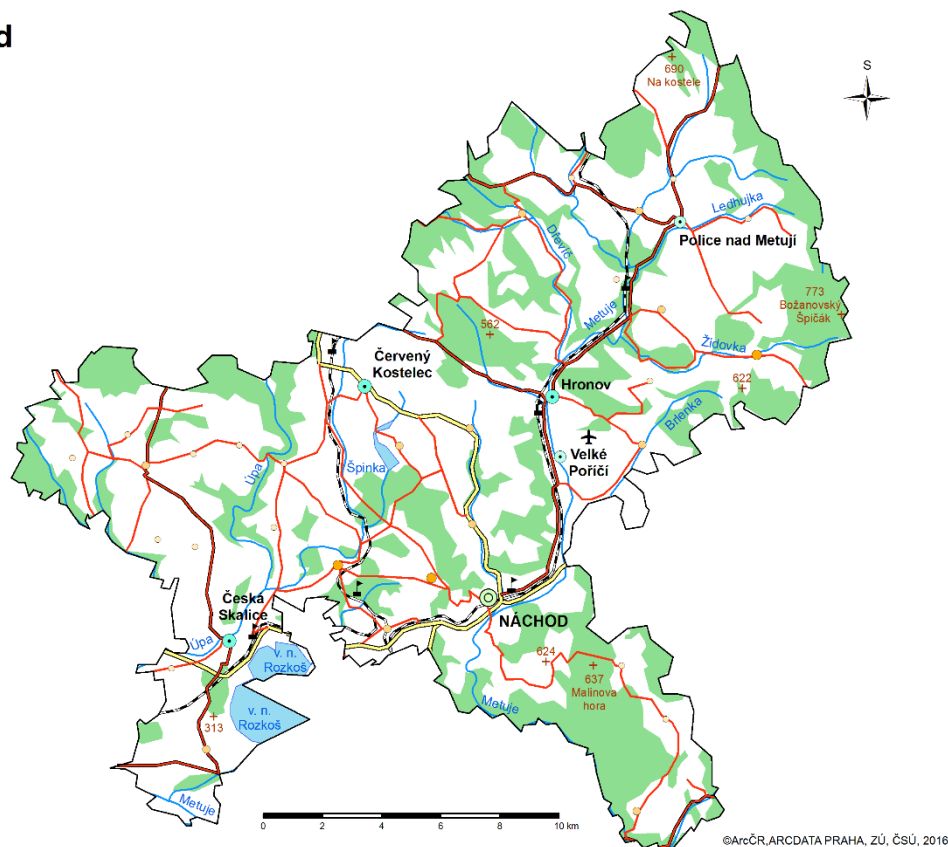
- do 499
- 500–999
- 1 000–1 999
- 2 000–4 999
- 5 000–9 999
- 20 000–49 999

- + významný výškový bod
- ✈ letiště
- 🚉 železniční stanice
- 🚊 železniční trať

druh silnice

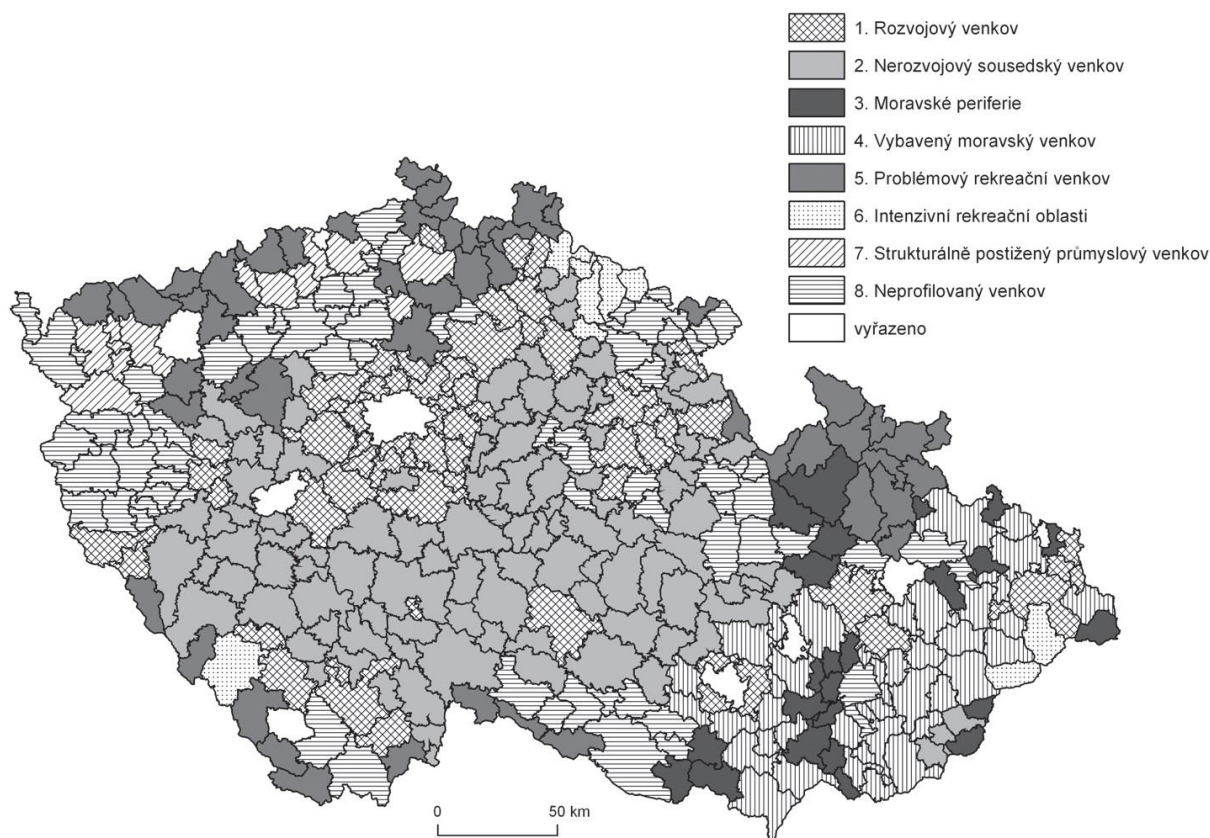
- silnice I. třídy
- silnice II. třídy
- silnice III. třídy

- významný vodní tok
- vodní plocha
- lesy

Obr. č. 2. Mapa správního obvodu ORP Náchod – geografická a dopravní (ČSÚ, 2016a)

Členitost a různorodost území ORP Náchod z pohledu typologie českého venkova, která byla zmíněna v kapitole 2.2.3, ukazuje následující mapka. Z té je zřetelné, že ORP Náchod v sobě spojuje hned několik kategorií: vedle „rozvojového venkova“ (oblast v těsném sousedství města Náchoda) je to „nerozvojový sousedský venkov“, (jihozápadní část přibližně v oblasti POÚ Česká Skalice) a „neprofilovaný venkov“ (část ORP na sever od Náchoda). Každý typ venkova má přitom svoje specifické přednosti, potíže, a potřeby, jak autoři v analýze dále rozvádějí.

Obr. č.3, Typologie venkovského prostoru Česka podle potenciálu rozvoje (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010)

3.5.2. Komunitní plánování na území ORP Náchod

Na území ORP působí 25 poskytovatelů sociálních služeb (údaj platí k 31. 12 2020), další poskytovatelé dojíždějí z okolních regionů. Nejčastěji využívanou sociální službou v oblasti je pečovatelská služba. V plánu je kladen důraz na zvyšování dostupnosti terénních služeb v regionu a také na zvyšování kapacity pobytových zařízení pro seniory, tréninkové a chráněné bydlení pro osoby s duševním onemocněním a mentálně postižené a také odlehčovacích služeb, které by měly pomoci pečujícím. Kritická je situace hlavně v oblasti malometrážních, nízkonákladových bytů jak pro výše zmíněné skupiny obyvatel, tak i pro mladé rodiny s malými

děťmi. Chybí také krizový byt a azylové bydlení (v Náchodě je azylový dům pouze pro matky s dětmi). Kromě bydlení zmiňuje materiál též nedostatečnou dostupnost dětského psychiatra (je zde jeden), psychiatrů pro dospělé a terapeuticko-psychologického centra. Jejich kapacity jsou naplněné, v případě dlouhodobějšího výpadku (jako se stalo například aktuálně v době pandemie Covid-19) čekají pacienti na služby velmi dlouho, případně z péče zcela vypadnou. Viditelným efektem pravidelného plánování je kupříkladu vznik ambulantního adiktologického centra organizace Laxus z.ú. v Náchodě a zřízení dopravní služby “Senior taxi”, kterou provozuje zdravotní dopravní služba. Bohužel tato služba je obsluhuje pouze území města Náchod. (online, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb).

Komunitní plánování pokračuje i v tomto období. Zásadní problémy zůstávají prakticky stejné – (ne)dostupnost služeb a chráněného či krizového bydlení. Obzvláště potíže s nedostatkem ubytovacích kapacit ve vlastnictví obcí zřejmě ještě vyniknou nyní, v době válečného konfliktu na Ukrajině. Kromě tradičních ohrožených skupin přibyli navíc uprchlíci, o které je též třeba se postarat. Tato práce se táže na význam sociální práce pro představitele samospráv venkovských obcí. Mohla by tak pomoci právě při zjišťování potřeb a potíží venkovských obcí v působnosti ORP Náchod a více je zapojit do plánování rozvoje sociálních služeb v regionu. To se prozatím příliš nedaří, a tak se komunitní plán věnuje spíše přímo městu Náchod.

3.6. Popis a organizace výzkumného šetření

Původní plán byl nejprve jednotlivé představitele samospráv venkovských obcí ORP Náchod telefonicky kontaktovat s prosbou o spolupráci na výzkumu, a poté jim e-mailem poslat krátký dotazník. Vzhledem k tomu, že partnery pro sociální odbory ORP a POÚ jsou na venkovských obcích starostky a starostové, případně místostarostky a místostarostové, adresoval jsem dotazníky přímo jim. Dotazníky jsem se snažil sestavit co nejjednodušší a nejkratší, abych zvýšil pravděpodobnost vyplnění. Dotazník má nakonec celkem 21 otázek, z toho 13 se týká výzkumu a 8 dalších jsou otázky identifikační.

V pilotním průzkumu respondentka (starostka obce Studnice) mj. zmiňovala velkou zahlcenost písemnou agendou, e-maily, formuláři a dotazníky, a potvrdila tak to, o čem hovoří starostové v knize “Česká jízda”. Proto jsem se rozhodl navštívit všechny venkovské obce ORP Náchod osobně s papírovou verzí dotazníku, a vždy vysvětlit, čeho se výzkum týká a co je jeho cílem.

Abych přesněji zacítil otázky v dotazníku, a získal i další pohled na to, jaký význam přikládají představitelé samospráv venkovských obcí sociální práci, rozhodl jsem se doplnit dotazníkové šetření rozhovory se sociálními pracovníci obcí Česká Skalice, Červený Kostelec, Hronov, Náchod a Police nad Metují, pod jejichž správou všech 31 venkovských obcí spadá. Po předchozí domluvě (dle možností osobní nebo telefonické) jsem podnikl sérii rozhovorů se sociálními pracovníci ORP Náchod a tří obcí s POÚ. V jedné obci se mi nepodařilo rozhovor domluvit (vedoucí odboru argumentovala časovou vytižeností pracovníků).

Nejprve jsem v průběhu května 2022 navštívil zmíněné čtyři sociální odbory obcí, kde jsem v polostrukturovaných rozhovorech s předem danými otázkami zjišťoval pohled sociálních pracovníků na sociální práci na venkovských obcích, se zvláštním přihlédnutím ke spolupráci s představiteli jejich samospráv. Otázky jsem měl předem připravené, pořadí a znění jsem v průběhu rozhovorů posměňoval dle vývoje rozhovoru. Přesné znění připravených otázek a přepis jednoho rozhovoru je součástí příloh. Každý rozhovor jsem po předchozí domluvě nahrával v pracovní době na pracovišti sociální pracovníce na telefon. Rozhovory byly plánované na hodinu, nejkratší jsme stihli za 45 minut, nejdelší trval o hodinu déle. Poslední rozhovor jsem podnikl natříkrát, protože jsem musel odjíždět ke krizové situaci se svým klientem v práci. Nahrávky jsem poté přepsal nahrál do počítače a přepsal.

Na základě rozhovorů jsem průběžně poupravoval dotazník, 18. 5. 2022 jsem po předchozí domluvě provedl pilotní průzkum se starostkou obce Studnice. Při něm jsme se věnovali srozumitelnosti otázek a také tomu, co v dotazníku chybí či naopak přebývá. Dotazník jsem ještě upravil a zkrátil z původních 24 na 21 otázek a začal s jeho distribucí. Obecní úřady celého ORP Náchod jsem navštěvoval osobně, na základě rozpisu pracovních dob a mých možností obvykle odpoledne, v některých případech brzy ráno před tím, než jsem šel do práce. Schůzky jsem si předem nedomlouval, protože jsem usoudil, že když osobně krátce vysvětlím, k čemu výzkum je, bude těžší mne odmítnout, než když budu jen telefonovat nebo psát e-mail. Dotazníkové šetření jsem ukončil před podzimními volbami roku 2022. Pokračování po volbách by výsledky zkreslilo, navíc v předvolebním období motivace a ochota vyplňovat dotazníky zdatelně klesala.

3.7. Způsob zpracování výsledků výzkumu

Kvalitativní část výzkumu přinesla čtyři rozhovory se sociálními pracovníci, nahrané na telefon. Nahrávky jsem uložil do počítače a přepsal do textových souborů. Odpovědi jsem pak

rozdělil dle zvolených indikátorů do pěti kategorií, pomocí kterých jsem hledal odpovědi na dílčí cíle.

Kvantitativním výzkumem jsem získal 23 vyplněných dotazníků, přičemž dotazník vyplnili na všech obecních úřadech, které se mi podařilo navštívit. Pouze na čtyřech obecních úřadech z celkových 31 jsem přes opakované pokusy nikoho nezastihl. Z toho v jedné z obcí neměli ani úřední hodiny, ve zbylých třech jsem nikoho nezastihl ani během úředních hodin. V jedné obci jsem po telefonické domluvě se starostou nechal čistý dotazník ve schránce, leč vyplněný už jsem nedostal, na jedné obci jsem si vyplněný dotazník zapomněl vyzvednout. Nezařadil jsem též dotazník z pilotního průzkumu ze Studnice (mohl jsem znovu požádat o vyplnění upravené, konečné verze dotazníku, ale neučinil jsem tak). I tak je úspěšnost návratnosti dotazníkového šetření solidních 74,19 %. Odpovědi na jednotlivé dotazníkové otázky jsem si následně zanesl do tabulky. Absolutní četnosti odpovědí na každou z otázek jsem zaznamenal do kontingenční tabulky, doplnil jsem je ještě o četnosti relativní.

3.8. Etika a možná rizika výzkumu

K polostrukturovanému rozhovoru, jako metodě kvalitativního výzkumu, uvádí kromě jiného Hendl (2005), že dává dotazovanému větší svobodu při utváření odpovědí na položené otázky, a umožňuje vyjádřit svůj názor na daný problém. Jako riziko zde vnímám nezkušenost tazatele, která se může projevit již při tvorbě otázek, kdy některé otázky mohou být nesrozumitelné nebo nejednoznačné, a zároveň již volbou témat rozhovoru či vyznění otázek může podsouvat tazatelům vlastní domněnky, případně opomenout důležitá témata. Při vedení rozhovoru je pak riziko, že tazatel nepátrá příliš do hloubky, spokojí se s jednoduchou odpovědí, aniž by ji dále rozebíral. To může znesnadnit porozumění problému. Zároveň je obtížnější zachovat anonymitu respondentů, obzvláště v prostředí, kde se lidé dobře znají.

Rizikem dotazníkového šetření, jak píše Disman (2011), je jednak malá návratnost dotazníků, špatný výběr výzkumného vzorku či nesrozumitelnost otázek. Další z rizik, a to, že dotazník zodpoví někdo jiný, než komu je určen, jsem z velké části eliminoval osobním předáním dotazníků, kdy jsem, pokud to bylo možné posečkal, až respondent dotazník vyplní a hned jsem si jej odvezl, což zároveň omezilo možné komplikace malé návratnosti, neboť s dotazníkem neměli žádnou další práci.

4. Analýza a interpretace výsledků šetření

V této kapitole se věnuji vyhodnocování výsledků dotazníkového šetření mezi představiteli samospráv venkovských obcí a rozhovorů se sociálními pracovníci sociálních odborů obcí s pověřeným obecním úřadem (POÚ). V první části hledám odpovědi na první základní výzkumnou otázku, tedy která témata jsou pro představitele samospráv venkovských obcí významná a jaké místo v nich zaujímá sociální oblast. Následuje analýza rozhovorů se sociálními pracovníci, která pomůže odpovědět na druhou základní výzkumnou otázku, tedy jaké jsou dle sociálních pracovníků nejpalčivější sociální problémy na venkovských obcích a kdo je může řešit.

4.1. Důležitost sociální práce v kontextu života na venkovské obci

V této části se táži po oblastech, či tématech, která jsou důležitá pro představitele samospráv venkovských obcí v kontextu jejich práce na obci, nebo pro obec. Následně zjišťuji, zda do nich patří i sociální práce a jakou míru důležitosti jí představitelé samospráv připisují. Zjišťuji při tom také, jakou podobu má spolupráce představitelů samospráv se sociálními pracovníci (obcí s pověřeným obecním úřadem), pokud vůbec nějaká probíhá. I to ukazuje, jaký význam, či důležitost, má pro starosty/starostky nebo místostarosty/místostarostky sociální práce.

4.1.1. Význam různých oblastí života na obci

Zde jsem pomocí škálových otázek zjišťoval, jakou důležitost mají pro představitele samospráv vybrané oblasti, týkající se života na jimi spravované obci.

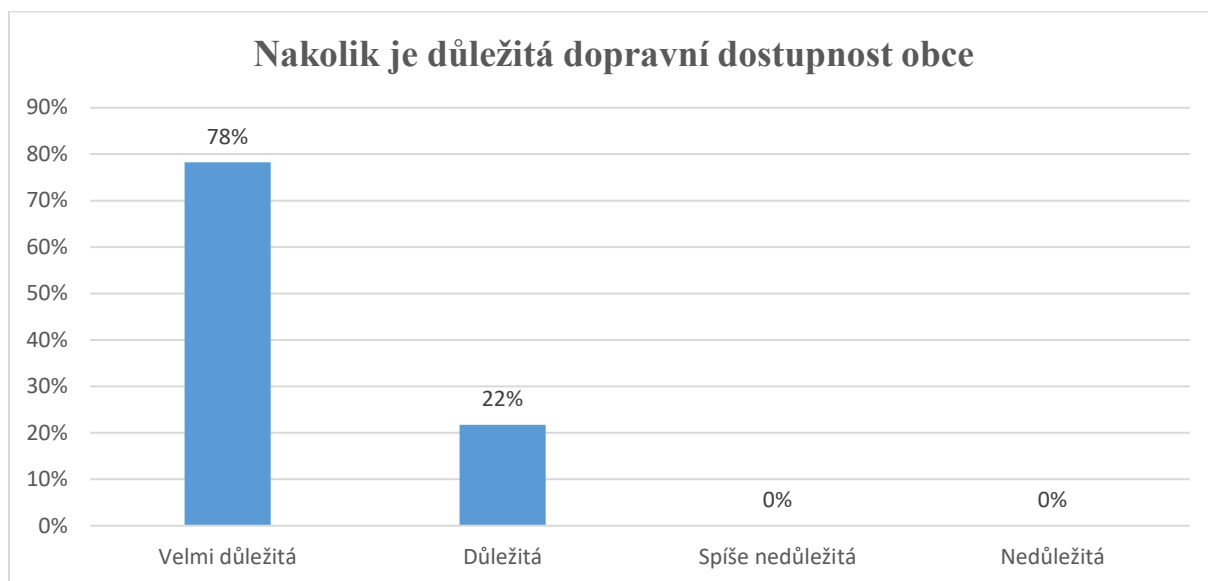
Otázka č. 1: Vyplňte prosím na uvedené škále, jakou důležitost mají dle Vás uvedené oblasti ve Vaší obci

Tabulka č. 7, otázka č. 1, Dopravní dostupnost obce

Dopravní dostupnost obce	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	18	78%
Důležitá	5	22%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č.1

Zdroj: vlastní zpracování

Pro velkou většinu respondentů (78 %, tedy 18 z 23) je dopravní dostupnost obce velmi důležitá, pro zbylých 22 % respondentů je důležitá. Nikdo ji neoznačil jako nedůležitou. Poznámka na okraj: dobrá dopravní dostupnost může v extrémním případě znamenat, že obec leží na hlavním tahu, nebo přímo u dálnice. S ohledem na kvalitu životního prostředí to pravděpodobně nebude vnímáno jako pozitivum, pokud nejste zároveň například provozovatelem benzinové pumpy. Naopak, pokud jste provozovatelem Hospody na mýtince, bude pro vás dobrá dopravní dostupnost obce noční můrou. Jinými slovy, i nepřiliš dobrá dopravní dostupnost může být pozitivní pro obyvatele, kteří chtějí od života na vsi především klid.

Tabulka č. 8., otázka č. 1, Čistota obce

Čistota obce	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	18	78%
Důležitá	5	22%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Čistota je poměrně široký pojem, pro všechny respondenty je však evidentně důležitá. Je to celkem pochopitelné, protože nepořádek a zanedbaná zákoutí jsou obvykle na první pohled viditelné a stávají se tak zdrojem stížností.

Tabulka č. 9., otázka č. 1, Bezpečnost v obci (včetně dopravní bezpečnosti)

	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Bezpečnost v obci (včetně dopravní bezpečnosti)		
Velmi důležitá	19	83%
Důležitá	4	17%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Podobně jako čistotu v obci, i bezpečnost v obci považují představitelé samospráv za velmi důležitou. Dokonce ji, stejně jako technickou infrastrukturu, považuje nejvyšší počet respondentů za velmi důležitou.

Tabulka č. 10, otázka č. 1, Dostupnost sociálního bydlení

	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Dostupnost sociálního bydlení		
Velmi důležitá	3	13%
Důležitá	9	39%
Spíše nedůležitá	11	48%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka jako první cílí na tu část infrastruktury, která se přímo váže k sociální práci. Dostupnost sociálního bydlení považuje 48 % respondentů, tedy téměř polovina (11), za spíše nedůležitou. Devět z nich zároveň uvádí, že nespolupracují se sociálním odborem.

Za důležitou považuje dostupnost sociálního bydlení 39 % respondentů, za velmi důležitou pouhých 13 % respondentů – oproti například 78 % u „čistoty obce“. Mohli bychom se ovšem dále ptát, jak respondenti rozumí pojmu „sociální bydlení“, jestli jej nemají spojený s nějakými předsudky apod.

Tabulka č. 11, otázka č. 1, Dostupnost sociální péče

Dostupnost sociální péče	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	9	39%
Důležitá	14	61%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Dostupnost sociální péče je důležitá pro 61 % a velmi důležitá pro 39 % respondentů. Na rozdíl od sociálního bydlení ji nikdo nepovažuje za nedůležitou. Patrně to souvisí se stárnutím populace venkovských obcí, a tím spojenými potřebami a potížemi, jak mj. ukazuje tabulka č. 20. Zároveň může mít vliv využívání Pečovatelské služby, která zajíždí do každé obce, která prošla dotazníkovým šetřením.

Tabulka č. 12, otázka č. 1, Dostupnost bydlení pro mladé rodiny

Dostupnost bydlení pro mladé rodiny	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	8	35%
Důležitá	13	57%
Spíše nedůležitá	2	9%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

I tato oblast dle mého názoru souvisí se stárnutím populace venkovských obcí; jednou z možností, jak udržet či přitáhnout na venkov mladé lidi je právě dostupné bydlení. Samo o sobě však samozřejmě nestačí, pokud chybí další infrastruktura a služby.

Tabulka č. 13, otázka č. 1, Kultura a spolkový život (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda...)

Kultura a spolkový život (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda...)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	13	57%
Důležitá	10	43%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

I tato oblast je pro všechny respondenty buď důležitá (43 %), nebo velmi důležitá (57 %). Potvrzují tak to, o čem hovoří i sociální pracovníce – že komunitní a společenský život je pro obec a spokojený život jejích obyvatel klíčový. Právě komunita je mnohdy tím prvním (a často i posledním) „sociálním pracovníkem“, který řeší sociální problémy na obci.

Tabulka č. 14, otázka č. 1, Technická infrastruktura (vodovody, odpady, elektrifikace, chodníky apod.)

Technická infrastruktura (vodovody, odpady, elektrifikace, chodníky apod.)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	19	83%
Důležitá	4	17%
Spíše nedůležitá	0	0%
Nedůležitá	0	0%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tato oblast je, společně s oblastí „bezpečnost na obci“, považována nejvíce respondenty (83 %) za velmi důležitou. Zbýlých 17 % respondentů ji považuje za důležitou, jako nedůležitou či spíše nedůležitou ji neoznačil žádný.

Tabulka č. 15, otázka č. 1, Praktický lékař v obci

	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Praktický lékař v obci		
Velmi důležitá	6	26%
Důležitá	4	17%
Spíše nedůležitá	12	52%
Nedůležitá	1	4%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

V jedné z obcí odpověď "velmi důležitá" s poznámkou "v dostupné vzdálenosti". Během rozhovoru se starostou v jedné z obcí při vyplňování dotazníku také zaznělo, že by ocenil možnost "umístěnek" (zjednodušeně řečeno povinné zařazení na určitou lokalitu po dokončení studia – pozn. autora) pro lékaře. Odůvodňoval to právě špatnou dostupností lékařů na venkovských obcích, kdy po odchodu praktika do důchodu nemá často kdo jeho praxi převzít. Lze ovšem pochybovat, zda by tato praxe z nedemokratického režimu fungovala dnes, respektive doufám že by nefungovala. A to přesto, že sehnat praktického lékaře (nebo například dentistu) je v některých periferních regionech velice obtížné, či nemožné. Domnívám se však, že pokud má stát nějak intervenovat, pak spíše zlepšením životních podmínek v daných regionech, nikoliv represivními akty, příkazy, či zákazy.

Tabulka č. 16, otázka č. 1, Pošta v obci

	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Pošta v obci		
Velmi důležitá	5	22%
Důležitá	9	39%
Spíše nedůležitá	6	26%
Nedůležitá	3	13%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Průzkum proběhl v létě a na podzim roku 2022, tedy ještě před současným rušením poštovních poboček. 39 % respondentů považuje poštu v obci za důležitou, 22 % respondentů dokonce za velmi důležitou. Celkově tedy pro nadpoloviční většinu 61 % respondentů (22+39=61) je pošta na obci důležitá. Celkem 39 % respondentů (26+13=39) nepovažuje poštu v obci za důležitou. Jedna ze starostek během neformálního rozhovoru při vyplňování dotazníku uvedla, že pošta je spíše "generační záležitost", mladší lidé často používají alternativní služby.

Tabulka č. 17, otázka č. 1, Samoobsluha

Samoobsluha	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Velmi důležitá	12	52%
Důležitá	5	22%
Spíše nedůležitá	5	22%
Nedůležitá	1	4%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem pro 74 % respondentů je samoobsluha v obci důležitá. Z toho pro nadpoloviční většinu, 52 % respondentů dokonce velmi důležitá. V neformálních rozhovorech během vyplňování dotazníků respondenti uváděli, že vesnický obchod funguje jako místo, kde se setkává velká část lidí z obce, a speciálně pro seniory je to i jakýsi „komunitní informační uzel“, podobně jako hospoda. Zároveň prodavačky mají přehled, kdo například nepřišel v obvyklý den, a mohou tak například iniciovat intervenci ze strany sousedů, jestli je dotyčný/á v pořádku.

Shrnutí VO 1.1.

Pro nejvíce respondentů je nejdůležitější bezpečnost, včetně dopravní (83 %). Dále je pro velkou většinu respondentů důležitá dopravní dostupnost (78 %), čistota obce (78 % respondentů), a technická infrastruktura (78 %). Všechny tyto oblasti jsou hodnoceny jako „velmi důležité“. O něco méně, přesto stále pro nadpoloviční většinu respondentů, je jako „velmi důležitá“ hodnocena kultura a spolkový život (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda...) (57 %) a samoobsluha (52 %).

Jako „důležitou“ označuje velká většina respondentů dostupnost sociální péče (61 %) a dostupnost bydlení pro mladé rodiny (57 %). Za „spíše nedůležitou“ označilo dostupnost sociálního bydlení 48 % respondentů, praktického lékaře v obci 52 % respondentů. Žádný z respondentů neoznačil dostupnost sociálního bydlení, sociální péče a bydlení pro mladé rodiny za „nedůležitou“.

Celkem nepřekvapivě tak z odpovědí vyplývá, že největší důležitost přikládají respondenti „tvrdým“ oblastem, jako je doprava, bezpečnost či technická infrastruktura obce. Sociální oblasti pro ně mají menší důležitost, nikoliv však žádnou.

4.1.2. Dostupnost veřejných služeb

Zde se táži, jak jsou veřejné služby pro obyvatele venkovských obcí dostupné, a jaké v obci chybí.

Tabulka č. 18, otázka č. 2 Jaká je dostupnost veřejných služeb v obci?

Jaká je dostupnost veřejných služeb v obci?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Potřebné služby jsou přímo v obci nebo dobře dostupné	9	39%
Některé služby jsou hůře dostupné	11	48%
Dostupnost služeb pro obyvatele obce je nedostatečná	3	13%
Platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce respondentů (48 %) uvádí, že některé služby jsou hůře dostupné. 39 % uvádí, že veřejné služby jsou přímo v obci, nebo dobře dostupné. Pouze 13 % respondentů (3 z 23) odpovídá, že dostupnost služeb je pro obyvatele nedostatečná. Jedná se o menší obce (největší má 283 obyvatel – údaj z 1.1.2022), které leží spíše na okrajích regionu, dále od větších měst, mimo hlavní dopravní tahy (tyto tři obce jsou dostupné silnicemi III. třídy).

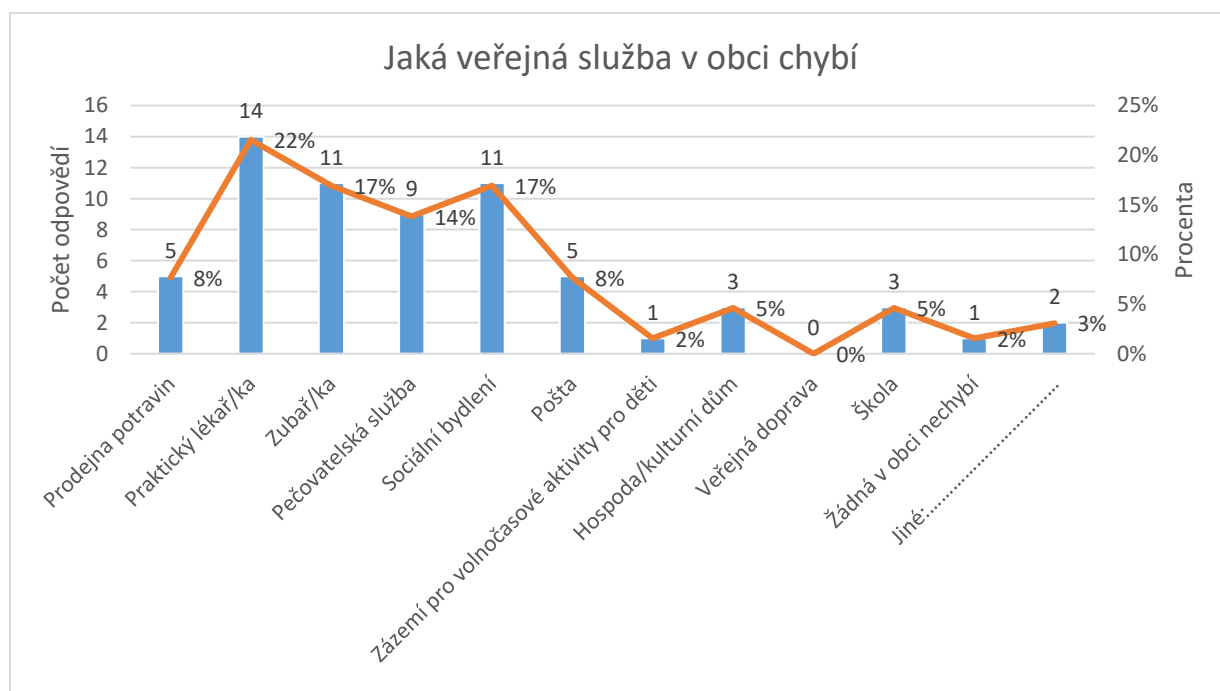
Nutno podotknout, že zde není docela jasné, co si kdo představuje pod pojmem dostupnost, který jsem nijak blíže nespécifikoval. Pro osobu v aktivním věku, navíc třeba ještě vlastníci automobil, je služba v blízkém městě dobře dostupná, pro hůře pohyblivého, osamělého seniora může být téměř nedostupná. Záleží, jak toto dokáží představitelé samospráv reflektovat, a zda se na ně s podobnými potížemi někdo obrací – na to jsem se již neptal.

Tabulka č. 19, otázka č. 3 Jaká veřejná služba v obci chybí? (lze vybrat více možností)

Jaká veřejná služba v obci chybí? (lze vybrat více možností)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Prodejna potravin	5	8%
Praktický lékař/ka	14	22%
Zubař/ka	11	17%
Pečovatelská služba	9	14%
Sociální bydlení	11	17%
Pošta	5	8%
Zázemí pro volnočasové aktivity pro děti	1	2%
Hospoda/kulturní dům	3	5%
Veřejná doprava	0	0%
Škola	3	5%
Žádná v obci nechybí	1	2%
Jiné:.....	2	3%
Celkem platných odpovědí:	65	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č.2

Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky bylo možné vybrat více možností. Zároveň mohla být lépe formulována - lze ji chápat i tak, že některé služby v obci zkrátka nejsou, a nikomu nescházejí (s čímž jsem se při vyplňování setkal). Jeden komentář u kolonky "pečovatelská služba" uvádí "dojíždí", další dopisuje "ale máme smlouvu se sousedním městem". Dva komentáře v dotaznících uvádí, že

chybí mateřská škola, další starosta pak do kolonky dopisuje: "Přístupnost lékařské péče (není nutná přímo v obci), zubař, pediatr, praktický lékař atd. - vracíme se o sto let dozadu. Péče o zdraví občanů začíná být na nulové úrovni - už nyní je v kritickém stavu."

Z přiloženého grafu je zřetelné, že nejvíce respondentů uvedlo jako chybějící zdravotní a sociální služby – praktického lékaře (22 %), zubaře a sociální bydlení shodně 17 % respondentů a pečovatelskou službu 14 % respondentů. Ještě zřetelnější to je, pokud přihlídneme k počtu odpovědí – praktický lékař chybí 14 respondentům ze 23, tedy nadpoloviční většině. Zubaře a sociální bydlení uvedlo 11 respondentů z 23 a pečovatelskou službu 9 z 23 respondentů.

Shrnutí VO 1.2.

Jako nedostatečnou hodnotí dostupnost veřejných služeb 13 % respondentů (3 z 23). Dalších 48 % uvádí, že některé veřejné služby jsou hůře dostupné. Nejvíce dle respondentů v obci chybí zdravotní a sociální služby (praktický lékař a zubař, v sociální oblasti pak pečovatelská služba a sociální bydlení). Je zřejmé, že tyto služby se v obci zajišťují hůře, než například zázemí pro volnočasové aktivity pro děti či veřejná doprava – už proto, že zkrátka chybí personál (lékaři, sociální pracovníci). Zároveň se zde zřejmě projevuje stárnutí populace.

4.1.3. Sociální problémy na venkovských obcích

Zde zjišťují, jaké povědomí mají respondenti o sociální práci obecně, ale také o tom, jaké sociální problémy na obci aktuálně a dlouhodobě řeší a jaké sociální služby využívají. Ptám se také na to, kde zjišťují informace o potřebných sociálních službách.

Tabulka č. 20, otázka č. 4: Co se Vám vybaví, když se řekne "sociální práce"?

Co se Vám vybaví, když se řekne "sociální práce"?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Úřad práce	4	10%
OSPOD	4	10%
Pečovatelská služba	18	45%
Domov důchodců	8	20%
Úřednice	2	5%
Nic	2	5%
Jiné:.....	2	5%
Celkem platných odpovědí:	40	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka sváděla k více odpovědím, konkrétně v 5 dotaznících. V jednom byly dokonce vyplněné všechny možnosti kromě "jiné". V kolonce "jiné" se vyskytly tyto poznámky: "Práce s lidmi, kteří

nejsou schopni sami vést běžný život" a "Veškerá péče o potřebné, včetně poradenství". Tak jako tak, nejvíce respondentů uvedlo Pečovatelskou službu (45 %, tedy 18 z 40 odpovědí; na počet dotazníků, tedy 23, je to však zřetelně nadpoloviční většina). Pečovatelská služba je také nejčastěji využívaná sociální služba na venkovských obcích. Dalších 20 % respondentů uvedlo „Domov důchodců“, tedy opět službu spíše pro seniory, podobně jako je pečovatelská služba.

Tabulka č. 21, otázka č. 5: Jaké sociální problémy v obci aktuálně řešíte? (Lze zvolit více možností)

Jaké sociální problémy v obci aktuálně řešíte? (Lze zvolit více možností)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Nezaměstnanost	0	0%
Péče o seniory	13	34%
Ohrožené děti	0	0%
Péče o lidi se zdravotním postižením	4	11%
Péče o lidi s duševním postižením	4	11%
Péče o lidi s mentálním postižením	1	3%
Exekuce	0	0%
Kriminalita	0	0%
Vandalismus	8	21%
Užívání návykových látek	2	5%
Žádné	6	16%
Jiné:.....	0	0%
Celkem platných odpovědí:	38	100%

Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky bylo možné volit více odpovědí. Bod s názvem "Péče o lidi s duševním postižením" je nepřesně formulován, lépe by bylo "... s duševním onemocněním". U bodu "Péče o seniory" byl v jednom dotazníku komentář "a nemocné", u bodu "Péče o lidi se zdravotním postižením" je komentář "pomoc s orientací, kam se obrátit". Nejvíce respondentů (34 %, celkem 13 respondentů z 23) uvedlo péči o seniory. Naopak kriminalitu, exekuce, ohrožené děti a nezaměstnanost neuvedl žádný. 6 respondentů uvedlo, že aktuálně neřeší žádné sociální problémy.

Tabulka č. 22, otázka č. 6: Jaké sociální problémy v obci řešíte dlouhodobě? (Lze zvolit více možností)

Jaké sociální problémy v obci řešíte dlouhodobě? (Lze zvolit více možností)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Nezaměstnanost	0	0%
Péče o seniory	14	42%
Ohrožené děti	0	0%
Péče o lidi se zdravotním postižením	3	9%
Péče o lidi s duševním postižením	1	3%
Péče o lidi s mentálním postižením	0	0%
Exekuce	1	3%
Kriminalita	0	0%
Vandalismus	7	21%
Užívání návykových látek	2	6%
Žádné	5	15%
Jiné:.....	0	0%
Celkem platných odpovědí:	33	100%

Zdroj: vlastní zpracování

I u této otázky bylo možné zvolit více odpovědí. Podobně jako v předchozí otázce, i zde je u bodu "Péče o seniory" v jednom dotazníku komentář "a nemocné". V otázce je 33 platných odpovědí, oproti 38 u přechozí. Dlouhodobě řeší péči o seniory ještě více respondentů (14 oproti 13 aktuálně). Dlouhodobě řeší respondenti péči o duševně nemocné méně, než aktuálně (1 oproti 4). Jeden respondent uvedl, že dlouhodobě řeší v obci exekuce (oproti 0 aktuálně). 5 respondentů uvedlo, že ani dlouhodobě neřeší v obci žádné sociální problémy. Což nutně neznamená, že se v obci žádné sociální problémy nevyskytují, ale spíše, že o nich samosprávy buď nevědí, nebo je zkrátka neřeší.

Tabulka č. 23, otázka č. 7: Využíváte v obci nějakou sociální službu? Pokud ano, jakou? (Lze zvolit více možností)

Využíváte v obci nějakou sociální službu? Pokud ano, jakou? (Lze zvolit více možností)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Nevyužíváme	2	7%
Pečovatelská služba	19	66%
Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi	0	0%
Občanská/dluhová poradna	0	0%
Odlehčovací služba pro seniory	4	14%
Odlehčovací služba pro osoby se zdravotním/mentálním postižením	3	10%
Služba pro osoby s duševním onemocněním	1	3%
Terénní služba pro uživatele drog	0	0%
Jiná:.....	0	0%
Celkem platných odpovědí:	29	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Zde zcela zřetelně vystupuje využívání Pečovatelské služby. Zmínilo ji 19 z 23 respondentů. Na druhém místě je odlehčovací služba pro seniory, kterou uvedli pouze 4 respondenti. Naopak nikdo nevedl Sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi (SAS), občanskou nebo dluhovou poradnu (opět nepřesně formulovaný bod, měl být rozdělen do dvou), terénní službu pro uživatele drog nebo nějakou jinou službu. Zde je velmi pravděpodobné, že ačkoliv služby v oblasti působí, představitelé samospráv venkovských obcí o nich vůbec nemusí vědět, protože služba často působí diskrétně, a pouze s danou rodinou či klientem.

Tabulka č. 24, otázka č. 8: Kde získáváte informace o dostupných sociálních službách? (Lze zvolit více možností)

Kde získáváte informace o dostupných sociálních službách? (Lze zvolit více možností)	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Odbor sociálních věcí města Náchod	6	14%
Královéhradecký kraj	6	14%
Svaz měst a obcí české republiky	3	7%
ORP	5	12%
MAS	6	14%
Vyhledávám je na internetu	6	14%
Nezískávám, nepotřeboval/a jsem je	1	2%
Jinde:.....	10	23%
Celkem platných odpovědí:	43	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku bylo možné zvolit více odpovědí. Bohužel byla nepřesně formulovaná. K bodu "ORP" by bylo lépe přidat ještě další možnost, a to bod "POU", neboť právě pod obec s pověřeným obecním úřadem (POU) venkovské obce přímo spadají. Navíc, body "Odbor sociálních věcí města Náchod" a "ORP" se se mohou v případě shánění informací o dostupných sociálních službách prakticky shodovat. Možnost „Královéhradecký kraj“ je také zbytečně všeobecná, a proto prakticky nic neříkající.

Dvě obce v bodu "jinde" uvádějí "DSO Policko", jedna obec uvádí, že to "prozatím nepotřebovali, případně se ptají pečovatelské služby". Další dvě obce uvádějí "SO Úpa" (svaz obcí Úpa) a k tomu jedna z nich doplňuje "Město Česká Skalice", jedna "Charita Červený Kostelec", jedna "MěÚ Hronov" a další "odbor sociálních věcí města Hronov", jedna "odbor sociálních věcí MěÚ Police nad Metují", další "MěÚ Police nad Metují" a další "město Police nad Metují"; další doplňuje "SMS ČR" (Sdružení místních samospráv ČR). Z 23 dotazníků je pouze v jednom vyplněna možnost "Nezískávám, nepotřeboval jsem je". Odpovídal neuvolněný místostarosta menší obce, který byl ve funkci méně než osm let, jako vzdělání uvedl SŠ s maturitou. V odpovědích se nijak výrazně nelišil od ostatních respondentů, jako jediný u otázky, zda spolupracují se sociálním odborem příslušné obce s POÚ uvedl, že neví.

Většina respondentů (12) uvádí jeden zdroj informací, tři uvádějí dva zdroje, čtyři uvádějí tři zdroje a dva respondenti uvádějí čtyři zdroje. Jeden respondent dokonce zaškrtnl všech šest možností a doplnil sedmou, výše zmíněné "SMS ČR" (Sdružení místních samospráv ČR).

Shrnutí VO 1.3.

Z odpovědí vyplývá, že respondenti se nejčastěji setkávají se sociálními problémy, týkajícími se seniorů a zdravotně postižených osob. Ti nejčastěji využívají Pečovatelskou službu, se kterou mají obce smlouvu o spolupráci, neboť je to služba s hrazenými úkony a dojezdem. Mnohé další sociální služby, jako sociálně aktivizační pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace, terénní služby pro osoby s duševním onemocněním nebo se závislostmi pracují přímo s klienty, a zastupitelé samospráv o nich často ani nevědí.

Respondenti jsou zároveň poměrně aktivní ve vyhledávání informací o sociálních službách, a to z různých zdrojů – žádný při tom nedominuje; pouze dva uvedli, že si žádné nevyhledávají.

4.1.4. Spolupráce se sociálními pracovníky

Následující otázky hledají odpověď na podobu a vývoj spolupráce se sociálními odbory obcí, do jejichž působnosti ta která venkovská obec spadá.

Tabulka č. 25, otázka č. 9: Spolupracuje s Vámi sociální odbor ORP Náchod nebo sociální odbor příslušné obce s pověřeným obecním úřadem?

Spolupracuje s Vámi sociální odbor ORP Náchod nebo sociální odbor příslušné obce s pověřeným obecním úřadem?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Ano	10	43%
Ne	6	26%
Nevím	1	4%
Doposud to nebylo nutné	6	26%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Opět nepřesně formulovaná otázka; ptám se zde na dvě věci zároveň a nenabízím možnost odpovědi na každou zvlášť. Méně než polovina respondentů odpověděla, že s nimi sociální odbor spolupracuje. Nespojuje je přitom žádný statisticky významný společný znak. Jeden respondent doplňuje k bodu "Ano" komentář "ano, Česká Skalice", další doplňuje "MěÚ Police nad Metují". Pozoruhodná je jedna odpověď „nevím“. Zde je vidět, že spolupráce představitelů samospráv venkovských obcí se sociálními odbory měst je malá. Nadpoloviční většina uvedla, že s nimi nespolečně spolupracují (26 % „ne“ a 26 % „doposud to nebylo nutné“), jeden neví. Na místě by byla další otázka, a to, zda představitelé samospráv spolupráci chtějí, a pokud ano, proč dle jejich názoru nefunguje.

Tabulka č. 26, otázka č. 10: Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?

Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Výborně	6	26%
Spíše dobře	7	30%
Spíše špatně	0	0%
Špatně	0	0%
S odborem nespolečně spolupracujeme	10	43%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Nadpoloviční většina 56 % respondentů (celkem 13 z 23) hodnotí spolupráci se sociálním odborem dobře (26 % „výborně“, 30 % „spíše dobře“). To je samo o sobě pozoruhodné, neboť v předchozí otázce uvedlo spolupráci se sociálním odborem pouhých 43 % respondentů (10 z 23). Podobně, zatímco v předchozí otázce odpovědělo celkem 52 % respondentů, že se sociálním odborem nespolupracují (26 % „ne“, 26 % „doposud to nebylo nutné“, 6 + 6 respondentů, celkem 12 z 23), zde jen 43 % respondentů (10 z 23) uvedlo, že se sociálním odborem nespolupracují. Může to být způsobeno tím, že zatímco u předchozí otázky se táži na spolupráci se „sociálním odborem ORP Náchod nebo sociálním odborem příslušné obce s pověřeným obecním úřadem“, zde se ptám pouze na „spolupráci se sociálním odborem“, aniž bych jej nějak více specifikoval. Je to však vysvětlení poněkud chatrné. Povzbudivé je, že nikdo z respondentů nehodnotí spolupráci jako špatnou.

Tabulka č. 27, otázka č. 11: Jak hodnotíte dosavadní vývoj spolupráce se sociálním odborem?

Jak hodnotíte dosavadní vývoj spolupráce se sociálním odborem?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Výborně	5	22%
Spíše dobře	9	39%
Spíše špatně	0	0%
Špatně	0	0%
S odborem nespolupracujeme	9	39%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Je kupodivu, že zatímco v předchozí otázce odpovědělo 10 respondentů "S odborem nespolupracujeme", zde jich stejnou odpověď zvolilo pouze 9. Čím je to způsobeno, nevím. Každopádně, pokud jde o vývoj spolupráce se sociálním odborem, všichni respondenti, kteří s odborem spolupracují (zde celkem 61 %) uvedli, že se zlepšuje (22 % hodnotilo vývoj spolupráce „výborně“, 39 % „spíše dobře“).

Shrnutí VO 1.4.

Ačkoliv nejvíce respondentů odpovědělo, že se sociálním odborem spolupracuje (43 %), celkově vychází, že představitelé samospráv venkovských obcí se sociálními odbory nespolupracují (26 % odpovídá „ne“ a 26 % „doposud to nebylo nutné“). Z těch, kteří spolupracují, hodnotí všichni spolupráci dobře – jak dosavadní, tak i její vývoj.

4.1.5. Zapojení obce do řešení sociálních problémů

Zde zjišťuji, zda jsou respondenti ochotní či schopní podílet se finančně na zajištění výkonu sociální práce na území obce. To je klíčové, protože pouhá verbální podpora obyvatelům nepomůže.

Tabulka č. 28, otázka č. 12: Přispěla obec v posledním roce finančně na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci?

Přispěla obec v posledním roce finančně na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Ano, jednou	0	0%
Ano, přispívá opakovaně	23	100%
Ne	0	0%
Nevím	0	0%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Toto je jediná otázka, kde se všichni respondenti jednoznačně shodli na jedné odpovědi. Všechny venkovské obce opakovaně přispívají na sociální služby. Nikdo tedy zřejmě nepovažuje sociální služby za něco zbytného. Otázkou je, zda a jaký rozdíl vnímají respondenti mezi „sociální prací“ a „sociálními službami“.

Tabulka č. 29, otázka č. 13: Kdyby měla Vaše obec dostatek prostředků, využila by vlastní sociální pracovníci/pracovníka?

Kdyby měla Vaše obec dostatek prostředků, využila by vlastní sociální pracovníci/pracovníka?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Ano, na plný úvazek	0	0%
Ano, na částečný úvazek	3	13%
Vše potřebné pokrývají zasmluvněné služby	15	65%
Ne, stačilo by lepší metodické vedení/poradenství	3	13%
Ne, vystačíme si sami	2	9%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Většina respondentů (65 %) nemá potřebu vlastního sociálního pracovníka, pokrytí potřeb sociálními službami je podle nich dostatečné. Celkem 26 % respondentů by přivítalo nějakou formu podpory či pomoci v oblasti sociální práce - ať už přímo sociálního pracovníka na zkrácený úvazek (13 %), či lepší metodické vedení nebo poradenství (13 %). Ve dvou obcích (9 % respondentů) odpověděli, že si vystačí sami. Oba jsou neuvolnění místostarostové, se středoškolským vzděláním; působí v malých obcích s cca 200 obyvateli, informace o sociálních

službách si buď nehledají, nebo jen na internetu. Ve funkci byli méně než osm, resp. méně než čtyři roky.

Shrnutí VO 1.5.

Všichni respondenti bez výjimky uvedli, že jejich obec přispívá na výkon sociální práce. Otázkou je, jak velkou částí obecního rozpočtu, každopádně lze říci, že podpora není pouze verbální. Většina respondentů také uvedla, že by nevyužili vlastního sociálního pracovníka ani na částečný úvazek, 13 % však uvedlo, že by jej na částečný úvazek využila, stejně tak 13 % respondentů by uvítalo alespoň lepší metodické vedení v oblasti sociální práce.

4.1.6. Identifikační otázky

Tabulka č. 30, otázka č. 14: Jaká je Vaše funkce na obci?

Jaká je Vaše funkce na obci?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Starosta/starostka	14	61%
Místostarosta/místostarostka	9	39%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Většinu respondentů (61 %) tvořili starostové a starostky. 39 % dotazníků vyplnili místostarostové a místostarostky. V jednom případě vyplňovali starosta a místostarosta společně, u této otázky se shodli na odpovědi „starosta“.

Tabulka č. 31, otázka č. 15: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Vysokoškolské	8	35%
Vyšší odborné	0	0%
Středoškolské s maturitou	10	43%
S vyučením	5	22%
Základní	0	0%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

22 % respondentů (5 z 23) uvedla svoje nejvyšší dosažené vzdělání vyučení, jejich odpovědi nevykazují žádné statisticky významné společné znaky. Nejvíce respondentů (43 %, 10 z 23) uvedlo středoškolské s maturitou. 35 % respondentů uvedlo vysokoškolské vzdělání, vyšší odborné ani základní neuvedl žádný.

Tabulka č. 32, otázka č. 16: Máte vzdělání v sociální oblasti?

Máte vzdělání v sociální oblasti?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Ano	2	9%
Ne	21	91%
Jiné (kurz, školení)	0	0%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Vzdělání v sociální oblasti uvedlo 9 % respondentů (2 z 23). Jejich odpovědi nemají žádné statisticky významné společné znaky; jeden z nich uvádí nadprůměrně širokou škálu sociálních problémů, které v obci aktuálně řeší, druhý u zdrojů informací o dostupných sociálních službách zvolil všechny možnosti a další přidal. Ostatní (91 %) žádné vzdělání v sociální oblasti ani kurz či školení neabsolvovali.

Tabulka č. 33, otázka č. 17: Ve funkci působíte jako:

Ve funkci působíte jako:	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Uvolněný/uvolněná	11	48%
Neuvolněný/neuvolněná	12	52%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

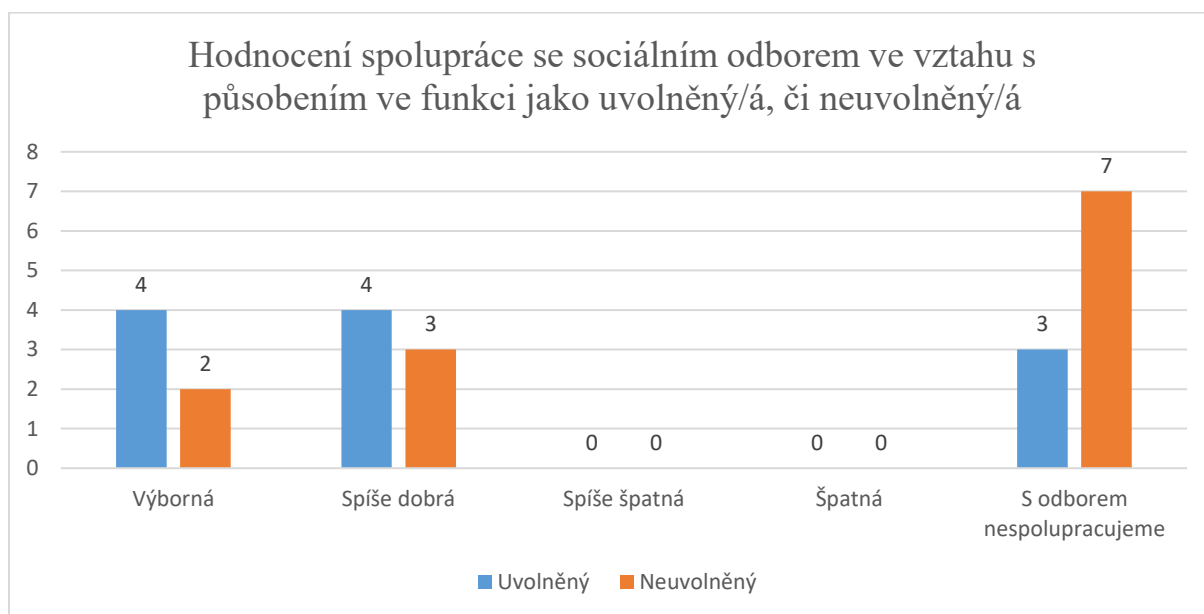
Tato otázka má nejvyrovnanější odpovědi – 48 % respondentů uvedlo, že ve funkci působí jako uvolnění, o jednoho více, tedy 52 % respondentů, jako neuvolnění. V odpovědích jsem nezaznamenal nějaké

Tabulka č. 34: Hodnocení spolupráce se sociálním odborem v závislosti na formě působení ve funkci

Působení ve funkci	Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?				
	Výborná	Spíše dobrá	Spíše špatná	Špatná	S odborem nespolupracujeme
Uvolněný	4	4	0	0	3
Neuvolněný	2	3	0	0	7

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 3

Zdroj: vlastní zpracování

Z porovnání zřetelně vyčnívá počet odpovědí neuvolněných představitelů samospráv, kteří se sociálním odborem nespolupracují (7 oproti 3 z celkových 23 odpovědí). Domnívám se, že je to způsobeno právě časovou náročností výkonu funkce, kdy tato oblast je zřejmě pro neuvolněné představitele samospráv nad jejich časové možnosti.

Tabulka č. 35, otázka č. 18: Kolik let působíte ve funkci?

Kolik let působíte ve funkci?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Méně než čtyři roky	5	22%
Méně než osm let	4	17%
Méně než dvanáct let	4	17%
Méně než šestnáct let	3	13%
Méně než dvacet let	3	13%
Jiné:.....	4	17%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Zde je třeba zmínit, že průzkum probíhal v průběhu léta a podzimu roku 2022, tedy do komunálních voleb. V období těsně před volbami jsem jej ukončil, neboť zástupci obcí již byli pohlceni předvolebními přípravami. I zde jsou výsledky poměrně vyrovnané, nejvíce respondentů (22 %, tedy 5 z 23) uvádí, že jsou ve funkci méně než čtyři roky, tedy jedno funkční

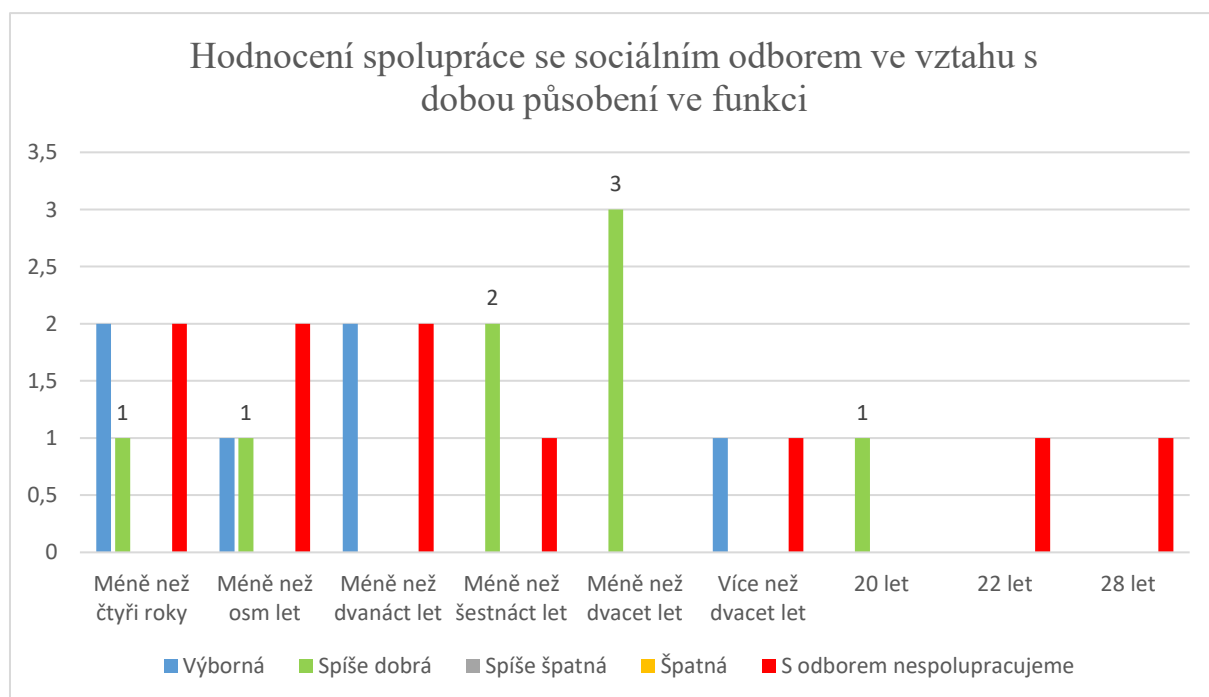
období. Dva respondenti pak v možnosti "Jiné" uvedli "20 let", jeden "22 let" a jeden dokonce "28 let".

Tabulka č. 36: Hodnocení spolupráce se sociálním odborem ve vztahu s dobou působení ve funkci

Hodnocení spolupráce se sociálním odborem ve vztahu s dobou působení ve funkci					
Počet let působení ve funkci	Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?				
	Výborná	Spíše dobrá	Spíše špatná	Špatná	S odborem nespolupracujeme
Méně než čtyři roky	2	1	0	0	2
Méně než osm let	1	1	0	0	2
Méně než dvanáct let	2	0	0	0	2
Méně než šestnáct let	0	2	0	0	1
Méně než dvacet let	0	3	0	0	0
Více než dvacet let	1	0	0	0	1
20 let	0	1	0	0	0
22 let	0	0	0	0	1
28 let	0	0	0	0	1

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 4

Zdroj: vlastní zpracování

Oproti mému očekávání z odpovědí nevyplývá žádná statisticky významná závislost hodnocení spolupráce se sociálním odborem a doby, po kterou daní představitelé samospráv vykonávají svou funkci. Dva z nejdéle sloužících respondentů shodně vyhledávají informace o dostupných službách na internetu, zároveň uvádějí, že v obci žádné sociální problémy neřeší. Na přesnější hodnocení je zřejmě sebraný vzorek příliš malý.

Tabulka č. 37, otázka č. 19: Kolik let jste členem/členkou zastupitelstva?

Kolik let jste členem/členkou zastupitelstva?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Méně než čtyři roky	1	4%
Méně než osm let	5	22%
Méně než dvanáct let	3	13%
Méně než šestnáct let	4	17%
Méně než dvacet let	5	22%
Jiné:.....	5	22%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Pouze jeden respondent uvedl, že je členem zastupitelstva obce méně než 4 roky. Ostatní respondenti strávili ve funkci minimálně dvě funkční období (šetření probíhalo před komunálními volbami). V kolonce "Jiné" uvedl jeden respondent "20 let", jeden "22 let", jeden "24 let", jeden "28 let" a jeden "32 let". S náplní práce představitele samosprávy venkovské obce tak mají všichni respondenti až na jednoho mnohaleté zkušenosti.

Tabulka č. 38, otázka č. 20: Jak dlouho žijete v obci?

Jak dlouho žijete v obci?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Méně než pět let	0	0%
Méně než deset let	0	0%
Méně než dvacet let	2	9%
Méně než třicet let	5	22%
Méně než čtyřicet let	4	17%
Více než čtyřicet let	12	52%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce respondentů (52 %, tedy 12 z 23) odpovědělo, že v obci žijí více než 40 let. Pouze 9 % respondentů (2 z 23) uvedlo méně, než dvacet let. Je tedy velmi pravděpodobné, že všichni respondenti dobře obec znají, a mají přehled i o problémech, se kterými se její obyvatelé potýkají.

Tabulka č. 39, otázka č. 21: Jak velká je obec, ve které působíte?

Jak velká je obec, ve které působíte?	Absolutní četnost	Relativní četnost (procenta)
Méně než 200 obyvatel		4%
200-499 obyvatel	8	35%
500-999 obyvatel	11	48%
1 000-1 999 obyvatel	2	9%
2 000-4 999 obyvatel	1	4%
5 000-9 999 obyvatel	0	0%
10 000-19 999 obyvatel	0	0%
Celkem platných odpovědí:	23	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce respondentů, téměř polovina (48 %, tedy 11 z 23), působí v obci s počtem obyvatel mezi 500-1000. Osm respondentů (35 %) působí v obci s počtem obyvatel mezi 200-499, jeden v obci, která má méně než 200 obyvatel (obec Mezilečí měla v době šetření 137 obyvatel. Je také druhou nejmenší obcí, co do počtu obyvatel, v celém ORP Náchod. Méně má již jen Litoboř – 104 obyvatel. Tam jsem bohužel nikoho ze zastupitelstva nezastihl). Dva respondenti působí v obcích s počtem obyvatel 1000-1999, jeden v obci, která má mezi 2000 a 4999 obyvatel (městys Velké Poříčí měl v době šetření 2338 obyvatel), je nejpočetnější obcí z celého vzorku. Žádná obec nemá více než 3000 obyvatel, všechny tedy spadají do kategorie venkovské obce. Naprostá většina obcí (celkem 87 %) ze vzorku má méně než 1000 obyvatel.

4.2. Pohled sociálních pracovníků na problémy venkova a roli sociální práce

Tato část šetření se věnuje analýze rozhovorů se sociálními pracovníci obcí. Nahrané rozhovory jsem po přepsání rozčlenil dle společných znaků. Na spolupráci s představiteli samospráv venkovských obcí v ORP Náchod jsem se ptal také koordinátorky plánování sociálních služeb na sociálním odboru města Náchoda.

4.2.1. Role sociálních pracovníků na venkovské obci

TO1: Jakou roli spatřujete ve Vaší činnosti na venkovských obcích?

Informanti zde často zdůrazňovali, že na práci na venkovských obcích nemají čas. Například SP3 říká: *Já myslím, že ta role je úplně stejná jako na naší obci dvojkového typu. Podobné problémy mají lidé v jedničkových obcích, takže ta sociální práce je v podstatě totožná. Jediný rozdíl, který vnímám, je v tom, že já na ty jedničkové obce nemám čas.* Další respondent, SP1

uvádí, že *...nejvíc problémů nebo nejvíc času zabere práce ... opatrovance nesvéprávných...* Zmiňuje také, že situace se změnila po sociální reformě v roce 2011, kdy vyplácení sociálních dávek přešlo na úřady práce: *...když nám to vzali, tak jsme, tak se nám vlastně uvolnily ruce na věci, které jsou spíš blízké sociální práci; už jsme nemuseli dělat účetní a pořád počítat a kontrolovat, jestli jsme se někde nespletli. A spíš jsme mohli začít dělat nějaké to (sociální, pozn. autora) šetření. A věci, které jsou sociální práci bližší...*

SP2 vidí svoji roli také v informování o možnostech sociální práce: *... už by se tam dalo nějaký výkon... provádět dříve, ten člověk mohl ještě dožít v lepším stavu a lépe zabezpečený. No, a to by asi pomohla informovanost ze strany zdravotních sester ambulancí...* Podobně vnímá předávání informací i SP4: *...ty venkovské obce, tam je to trošku jinak, protože tam funguje hodně sousedská spolupráce a myslím si, že sociální pracovník by tam měl vnést tu odbornost. ... poradenství spatřuji jako hodně důležité. A navázání kontaktu.* Také dodává, že problémem je nedostatek času na přímou práci na malých obcích: *...ten čas není. A navíc na sociálním většinou skončí všechno, co se na obci nikomu nelíbí. (smích).* Pokud jede na malou obec, bývá to buď na žádost soudu, nebo za seniory. Téma nedostatku času se pak opakuje u všech sociálních pracovníků, hlavně ve spojitosti se zahlcení jinou agendou, která k nim ani nepřísluší.

SP3 uvádí, když se ptám, zda jednou za čas objíždí malé obce: **Ne, to se nikdy nestalo, na to jsem nikdy čas neměla.** *Myslím si, že by to určitě šlo, pokud by se tenhle odbor posílil aspoň o půl úvazku. Pak si myslím, že by to bylo v pohodě a velmi ráda bych se vzdala těch agend, které mi vůbec nepřísluší, jako je třeba přijímání žádostí o byty a řešení bytové problematiky a tak dále...*

Shrnutí

Sociální pracovníce nevidí velký rozdíl ve své roli v práci na městě a na malých obcích. Klíčové je dle nich odborné poradenství, informování obyvatel a představitelů samospráv o možnostech sociální práce a dostupných sociálních službách. Shodně si stěžují na nedostatek času.

4.2.2. Specifika sociální práce na venkovských obcích

TO2: Jaké jsou nejčastější sociální problémy na venkovských obcích ve Vaší působnosti?

Sociální pracovníce se shodují v tom, že nejčastěji řeší nepříznivé sociální situace seniorů – ať už jde o seniory osamělé, nemocné, či dokonce týrané. Jak říká SP2: *...i na tom venkově, to je*

*o těch seniorech... Dodává, že na venkově ... je spousta lidí... v seniorském věku, kteří jsou ovdovělí nebo svobodní, bezdětní, bez příbuzných nebo mají příbuzenské vztahy úplně přerušené... Uvádí při tom, že problémem mnohdy nejsou finance, ale spíše nedostatečná personální kapacita služeb (která ovšem s financemi souvisí): ...**klient je potřebný, klient má příspěvek na péči, tudíž má finance na to si službu zaplatit, ale služba mu to není schopná vůbec, anebo v takovém rozsahu, jak by potřebovala rodina tu službu zajistit. A tím, že to ještě je delší dojezd, pak je do těch obcí ta služba pro toho člověka téměř nedostupná. (...)** Zařízení jsou přeplněná, čekací doba je rok a déle... **příspěvky jsou v dobré výši... ale není co kupovat...***

Na nedostatečnou personální kapacitu si stěžuje i SP3, neboť kvůli tomu nemá možnost provádět například depistáž na malých obcích, takže nemá ani dostatečný přehled, s jakými problémy se obyvatelé potýkají: *..**já jsem tady sama. Zároveň dělám opatrovníka nesvéprávným, zároveň dělám vedoucí pečovatelské služby, a ještě dělám tajemníka sociální, zdravotní a bytové komise. Pak mám na starosti veškerou agendu, přidělování městských bytů, a teď do toho mám Ukrajince, a musím říct, že nevím, kde mi hlava stojí. Takže na ty jedničky v podstatě nemám čas...*** Že bych byla schopná dělat nějakou depistáž, nebo někde něco zjišťovat, to vůbec nehrozí. Myslím si, že **tahle moje funkce je silně personálně poddimenzovaná, ale s tím já nic nenadělám.** Zmiňuje také neutěšenou bytovou situaci na malých obcích: *... **lidí, kteří mají problémy s bydlením.... kteří bydlí v těch jedničkových obcích a tam žádné byty nejsou, tak se přijdou sem zeptat, jestli by si tady mohli požádat o městský byt.***

Velkým problémem jsou dle SP4 také velké vzdálenosti mezi obcemi nebo usedlostmi: *na těch nejmenších tam je to právě dostat tu službu za tím člověkem. ...**týká se to ve většině případů seniorů a zdravotně postižených.*** Podle sociálních pracovníků je ovšem velkou výhodou venkovských obcí oproti městu fungující komunita, která mnoho péče zastane sama – jak uvádí např. SP4: *...**tam funguje sousedská výpomoc a ti sousedé pomáhají až do poslední chvíle a pak najednou zjistí, že to nejde. A... hledají pomoc dál.*** Také SP2 k tomu říká: *Myslím si, že na těch venkovských obcích, **na těch malých obcích, vesnicích, tam ještě pořád funguje sociální práce v rámci... rodiny nebo sousedů...***

Shrnutí

Specifika sociální práce spatřují sociální pracovníci obzvláště v dobře fungující komunitě venkovských obcí. Nejčastější sociální problémy, se kterými se na malých obcích potkávají,

jsou péče o seniory a zdravotně postižené. Tísňivá je také bytová situace na mnoha obcích, což ovšem nebývá o mnoho lepší ani ve městě. Hlavním problémem je i zde pro informanty nedostatek času a nedostatečná kapacita sociálních a pobytových služeb, stejně jako personální nedostatek sociálních odborů (na třech ze čtyř sociálních odborů jsou sociální pracovnice samy, na ORP jsou pouze dvě).

4.2.3. Význam sociální práce z pohledem představitelů samospráv venkovských obcí

TO3: Jaký význam má podle Vašeho názoru sociální práce pro samosprávu venkovských obcí?

Zpovídané sociální pracovnice se domnívají, že sociální práce je pro představitele samospráv venkovských obcí spíše okrajovým tématem. Zdůvodňují to složitostí problémů a nedostatkem času. Kupříkladu SP1 říká: *...starostové těch úplně malých obcí, to znamená těch jedniček, jsou z toho nešťastní, protože tomu nerozumí. A když se na ně začnou valit nějaké písemnosti, které se týkají sociální práce nebo nějakých sociálních věcí, tak tak obyčejně to padá pod stůl. (...) Oni se tomu nevěnují, nemají čas. ...musejí řešit úplně jiné věci... a na nějaké řešení... sociálních otázek, aby babička měla nákupy, obědy a takový... na to jim moc energie už nezbyvá... Obzvláště vnímá tento problém u neuvolněných představitelů: ...oni, jak jsou neuvolnění, tak tam jsou jenom několik dní v týdnu a ještě jenom pár hodin, a nemají šanci se tomu věnovat...*

SP2 se domnívá, že prioritou je pro starosty infrastruktura obce: *myslím si, že spíše řeší výstavbu, opravy, vzhled obce, a samozřejmě ušetřit nějaké peníze... (...) ...myslím, že někteří s tím problémem mají, ...někdo... nechápe smysl té služby. (...) Na druhou stranu, když toho člověka tam mít nebude, tak o tom menší bude mít rozpočet... Obce dostávají (peníze) na hlavu, na trvale hlášené osoby. Problém vidí také v opatrovnictví: *Myslím si, v některých případech to berou jako nutné zlo, třeba když jsou stanovení opatrovníky. Zároveň se domnívá, že samotná profese sociální práce má společensky nízký status: ...ta naše oblast je v pořadníku důležitosti, nebo v tom žebříčku prostě na konci. ...oni nás obecně, všechny služby, sociální pracovníky, vnímají, jako že jsme takoví ti, co chceme spasit svět a zachránit kdejakého ubožáčka na chodníku... Domnívá se, že limitující jsou pro představitele samospráv peníze a čas: ...oni ten čas raději věnují něčemu, co je vidět a co poslouží více lidem, než řešit... 14 dní jednoho jedince...**

SP3 vnímá, že potíží není jen v penězích, ale i v osobním nastavení jednotlivých představitelů samospráv: *Myslím si, že to není jen otázka peněz, ale právě i toho, jak je vedení města zrovna nastavené, protože vždycky jsou volby a... někdo může být prosociální, a tak to tlačí, někoho to nezajímá, řekne „bezdomovci mě nezajímají, budeme spravovat chodníky...“ A oni půjdou někam jinam... Takže ty peníze by se na to sehnat daly, **ale je to opravdu věc priorit toho vedení.** Vzpomíná na situaci, kdy ...starosta sám obvolával azylové domy a sháněl pro tu obyvatelku s těmi dětmi nějaké náhradní ubytování.*

Také SP4 se domnívá, že význam sociální práce spočívá pro starosty v tom, že jim pomůže řešit problémy na obci: *...oni chtějí poradit, ale chtějí poradit tak, aby do toho nemuseli investovat moc času a peněz. (...) ... když bychom potřebovali těm lidem nějak pomoc a nabídla se jim nějaká služba, která by byla třeba spolufinancovaná obcí (...) tak to oni odmítají s tím, že ta sousedská výpomoc jim stačí, že když by měli (...) vybudovat pár metrů chodníku, tak to je pro obyvatele z pohledu... toho starosty důležitější.... Pro mnoho představitelů samosprávy je však dle jejího názoru sociální práce spíše jakousi nedůležitou nadstavbou: ...**někdy se stanou starosty a vůbec nevědí, co je důležité, aby obec fungovala jako taková.** A že potřebují, aby byli spokojeni nejen lidi v produktivním věku, ale i v tom poproduktivním. Ale to není problém starostů. To bych řekla, že je problém... široké společnosti. Zdůrazňuje při tom opět problém s nedostatkem času: **...myslím, že jsou tak zahlcení různými, i nesmyslnými agendami, statistickými a vším možným...** (...) Fakt si nemyslím, že by třeba nechtěli, někdy opravdu je to z nevědomosti, někdy nedostatku času.*

Shrnutí

Pro představitele samospráv venkovských obcí je sociální práce, dle názoru sociálních pracovníků, spíše okrajové téma. Jednak proto, že jí nerozumí, pak také proto, že je poměrně náročná v poměru „cena/výkon“, tedy že stojí hodně energie a času obstarat jednoho člověka v nepříznivé sociální situaci. Jednodušší, srozumitelnější a lépe obhajitelné je pro ně kupříkladu nechat opravit chodník. Informantky se nicméně domnívají, že je to spíše obecné společenské nastavení než specifický problém starostů venkovských obcí.

4.2.4. Spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí

TO4: Jak hodnotíte spolupráci s představiteli samospráv spádových obcí?

Spolupráce s představiteli samospráv venkovských obcí probíhá dle sociálních pracovníků sporadicky, spíše když nastane problém, který nedokážou vyřešit v rámci komunity. SP1 má

zkušenost, že vedení obcí bývá dosti samostatné, v kontaktu jsou minimálně: *...ne neobracejí se. Nebo když tak, tak jenom nějaký ojedinělý případ...* Pokud jde o povědomí o sociálních službách, dodává: *Základní povědomí mají, vědí, že tady je pečovatelský dům, vědí, že tady je stacionář, tyhle základní věci vědí. (...) ...než aby sháněl někoho tady u nás, tak prostě vědí na své obci, kdo co dělá, kdo se s kým zná... Ti starostové se dostanou k nějakým informacím, které se jim líbí a prostě je tam zrealizují. Oni nás tomu nepotřebují.* Pokud jde o další služby, říká: *...nechci křivdit, ale myslím si, že tyhle speciálnější služby, o tom už přehled nemají.*

Spolupráce moc nefunguje ani podle SP2: *...jestli mě oslovili starostové z těch menších obcí, tak... to bylo asi ve dvou nebo ve třech případech.* Domnívá se, že na vině je opět hlavně nedostatek času: *... já si myslím, že narazíme na čas, protože oni mají úřední hodiny... záleží, jestli je uvolněný, neuvolněný, a někteří mají (úřední hodiny) o víkendu v sobotu odpoledne... (smích).* Spolupráce dle ní probíhá hlavně v předávání informací: *...tam jsem paní starostce předala informace, kontakty na sociální pracovníky v nemocnici... jaké jsou možnosti pobytových služeb, možnost institutu opatrovnictví...* I to je dle její zkušenosti spíše výjimka.

O něco lepší zkušenost se starosty má SP3: *Tady funguje svazek obcí a ti starostové se jednou za čas scházejí, někdy s sebou mají třeba i účetní (...)* Já jsem s panem starostou domluvená, že mě jednou za čas na tohle jednání přizve a já jim řeknu, co je potřeba, předávám jim nějaké informace. *Například jsem doporučovala, aby na to DSOčko pozvali třeba hospic z Červeného Kostelce, protože tam teď otevírali nové služby, a zajíždějí sem, takže, aby měli i ti starostové z těch jedniček nějaké informace. Takhle se vidáme aspoň jednou za rok. A pak už to probíhá jenom tak, že když se něco děje...* Pokud jde o kontakt s jinými členy zastupitelstev, než se starosty a starostkami, uvádí: *Ne, to ne, to vůbec, to se nikdy nestalo... (...)* Spíš mě kontaktují lidé z těch obcí, když něco potřebují. *Ten starosta občas taky, v podstatě už asi (...)* z každé té obce jsem už s někým něco řešila, někdo se mi ozval... I ona se domnívá, že za tím je především nedostatek času: *Myslím si, že jim je asi jasné, že toho času nemám moc. Kdybych měla možnost být aktivnější a třeba tam opravdu sama jela... třeba jednou za měsíc, nebo i za větší časový úsek a zeptala se jich, jestli nepotřebují pomoci něco řešit, anebo bychom se kazuisticky pobavili o tom, jestli tam mají nějaké problémy, jestli by tam mohla nastat nějaká spolupráce, myslím, že by to fungovalo jinak. Ale já nejsem schopná to udělat. Ne že bych lidsky nechtěla, ale nemám na to prostě kapacitu. Takže kdyby z mé strany byla větší vstřícnost, tak si myslím, že i z jejich strany by byla lepší spolupráce.*

Také SP4 je v kontaktu hlavně se starosty, uvádí i praktické lékaře: *...v těchto venkovských obcích to je většinou starosta, nebo lékař, kdo se na nás obrátí. (...) ...oni se hodně ptají na různé typy zařízení i služeb, které tam dojíždějí. Zdůrazňuje při tom důležitost osobních vazeb na venkovských obcích: ...**ty osobní kontakty, ty dlouhodobé, že se známe, někdy fungují daleko lépe.** ...jak jsme spádová obec (...) oni sem zajedou a při příležitosti, když něco potřebuju, se i staví. Nebývá to úplně tak často. Obecně ale podotýká, že: **když se na nás neobracejí, tak mi ty problémy nevyhledáváme.***

TO5: V čem Vám spolupráce s představiteli samosprávy pomáhá?

Pro sociální pracovníce je spolupráce se starosty/starostkami a místostarosty/místostarostkami důležitá ve vzájemném informování. Pracovníce poskytují převážně poradenství v oblasti sociálního bydlení, pobytových zařízení a opatrovnictví, představitelé samospráv pak díky znalosti místní komunity pomáhají při sociálních šetřeních či vytváření sítě pomoci v komunitě pro ohrožené seniory, rodiny s dětmi, osoby se zdravotním postižením apod. Obecně však mají sociální pracovníce zkušenost, že spolupráce je spíše zřídkavá – venkovské komunity bývají samostatné, a obvykle většinu problémů vyřeší samy, bez zásahu sociálních pracovníků. Jak uvádí SP2 například o uprchlické krizi po začátku války na Ukrajině v roce 2022: *...na těch vesnicích si rychle poradili. **Bez nějakého očekávání pomoci, od státu nebo kraje...*** V zásadě ale žádnou výraznější spolupráci nezaznamenala.

Také SP3 říká: *Myslím si, že to tam funguje v tomhle smyslu trochu lépe než ve městě. Mám ty zkušenosti například z XY, že tam je spousta lidí, kteří dobrovolnický pomáhají třeba seniorům. A že to tam řeší víc komunitně. Důležitým kontaktem na venkovských obcích jsou také lékaři. SP 4 si všímá: ...*jak jim chodí lidi i z těch jedniček, tak (...) nás pan doktor zavolá a řekne nám, tady s tímhle člověkem by bylo potřeba pracovat.* Opět při tom zdůrazňuje, že *...**to je hodně procent k úspěchu, když jsou dobré vazby.*** Nejpodstatnější je pro ni výměna informací se starosty.*

TO7: Uveďte nějaké příklady dobré praxe, fungující spolupráce

Pokud si měla SP4 vzpomenout na situaci fungující spolupráce, zmínila hledání pobytového zařízení pro člověka bez domova. K tomu ale dodává: ***Vy chcete nějaký hezký příběh? Tohle to nebylo. Oni ho tam nechtěli v té obci...*** SP3 vzpomíná na situaci, kdy jí žádala žena s pěti dětmi z malé obce o pomoc se získáním městského bytu. Pro SP3 byla v té situaci klíčová znalost místní komunity ze strany starosty: *...jsme s tím panem starostou řešili, jestli on zavolá*

našemu starostovi, aby mu vysvětlil, že přece jenom jsou v tom DSOčku a že bychom jim měli nějak pomoci, (...) nakonec jsme se s tímhle starostou domluvili, že mi napíše zprávu s razítkem, že paní u nich nebyla dlužníkem, nebo že tam žila 20 let a neměla v té obci žádné potíže, a že nás žádá jako starosta obce z DSO, abychom jim pomohli tu situaci vyřešit. Čili pomohlo to, že mi napsal zprávu o té ženě, kterou jsem neznala, tyhle informace bych určitě neměla. A on jí 20 let znal...

Na spolupráci s představiteli samospráv venkovských obcí jsem se ptal i koordinátorky plánování sociálních služeb na sociálním odboru města Náchoda. Ta pořádala pravidelná setkání starostů venkovských obcí ORP Náchod na obecních úřadech obcí II. typu, osobně též navštívila všechny obecní úřady. Nejčastěji řešili spolupráci s terénními službami, zejména pečovatelskou službou a fungování komunity na jednotlivých obcích. Uvádí, že „...po Covidu to v podstatě usnulo. Na objížďení jednotlivých obcí teď nemám časovou kapacitu.“ Sociální odbor je nyní posílen o posílen o pracovníci, která by měla pomoci právě v obnovení setkávání starostů venkovských obcí a v lepším zapojení do komunitního plánování. K fungování pečovatelské služby a dalších terénních služeb v oblasti dodává, že je důležité, aby se obce na jejich provozu podílely, služby za jejich občany dojíždějí. Koordinátorka spolupracuje též s místními akčními skupinami, všimá si však, že někde spolupráce kvůli neochotě důležitých aktérů vážne, jako příklad uvádí Skalicko. Aktivnější zapojení do spolupráce vidí mezi mladšími starosty. Všechny obce v ORP bude znovu oslovovat a zvat ke spolupráci na tvorbě nového Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb.

Shrnutí

Spolupráce sociálních pracovníků s představiteli samospráv venkovských obcí je spíše sporadická. Na vině je prý opět nedostatek času a personálu, pracovníci nestíhají na obce zajíždět a provádět například depistáž. Setkání probíhají někdy ve městě, když se starostové setkávají s vedením města, a sociální pracovníci se může připojit a informovat o novinkách v síti služeb a podobně. Kromě starostů/starostek a místostarostů/místostarostek je žádní jiní členové zastupitelstev venkovských obcí nekontaktují. Jedna sociální pracovníce zmiňuje, že důležitý je kontakt s praktickými lékaři, kteří mají přehled hlavně o seniorech z venkovských obcí. Klíčové je zde pro obě strany hlavně předávání informací a poradenství, základem pro dobrou spolupráci jsou především dobré osobní vztahy, známost.

Komunitní plánování rozvoje sociálních služeb v oblasti ORP naráží na nezáměr některých starostů a dalších aktérů. Bez jejich spolupráce nelze dost dobře zjistit potřeby obyvatel obcí a zajistit tak potřebné služby.

4.2.5. Role místních samospráv a státu ve výkonu sociální práce na venkovských obcích

TO6: Co očekáváte pro zlepšení výkonu sociální práce na venkovských obcích (od státu/od kraje/od samotných obcí)

Od státu, potažmo od kraje, očekávají sociální pracovníci hlavně navýšení personálních kapacit a zjednodušení administrativy. Z jejich odpovědí často vyplývá, že za současného stavu nejsou často schopné vykonávat řádně ani základní práci, natož když nastane nějaká mimořádná situace, jako byla například humanitární krize v důsledku války na Ukrajině. Například SP1 k tomu říká, že by na malých obcích: *...museli (by) přijmout nějakého člověka, který by se tomu věnoval. Neříkám, že by to musel být sociální pracovník, ale prostě člověk, který by se orientoval v sociálních problémech, a který by to řešil, když je potřeba. Kdyby tam měli člověka, který se v těch problémech orientuje, třeba jenom na zkrácený úvazek...*

Také SP3 uvádí, že problémem je nedostatečná kapacita sociálních pracovníků: *Že bych byla schopná dělat nějakou depistáž, nebo někde něco zjišťovat, to vůbec nehrozí. (...) Museli by (vedení města) to přeorganizovat a v podstatě věnovat víc peněz na tuhle oblast a sebrat to někde jinde. A myslím si, že k tomu teď není žádná vůle.* SP1 vidí také řešení v navýšení personálních kapacit: *...určitě by pomohlo, kdybych tady neseděl sám. Jednak z hlediska zastupitelnosti... Změně k lepšímu dle jeho názoru brání ...v první řadě peníze a v druhé řadě čas.*

Dle SP2 by také pomohla důkladnější (nebo alespoň nějaká) analýza ze strany státu: *...asi by měl mít přehled, když ví, kolik občanů, v jakém věku v té obci žije (...) ...odhadnout ten trend a tu potřebnost, jakou ti lidé budou mít.* Také zmiňuje personální rozhodnutí města: *...kdybychom tady měli dva lidi navíc (...) to už bychom zvládali. ...prostě nezvládneme tu depistáž... (...) Kraj nás samozřejmě do toho tlačí, ale zároveň vidí... v jakém personálním složení tady jsme, že to prostě není možné dělat ve velkém, nebo tak, jak by byl ideál, ale zas na druhou stranu si nedokážu představit, kdybychom tu depistáž dělali a ty lidi odkrývali a zjišťovali jejich potřeby a potřebovali je zajistit těmi službami, které jsou vlastně nedostupné...* Ze strany kraje velkou nadějí na pomoc nevidí: *...kraji ten nás podporuje, ale*

ten tu kompetenci nemá velkou (...) teď jsme měli velkou kontrolu po třech letech, takže nám to dají do zápisů pro vedení města jako **doporučení pro vedení města**. Na dotaz, co doporučení znamená pro vedení města odpovídá: *Je to doporučení. (smích)*.

Podobně vidí situaci SP3, i podle ní jsou na vině nedostatečné personální kapacity, zároveň však také někdy nedostatečná aktivita ze strany obce: ***Můžou si o tu dotaci požádat taky, můžou ty sociální byty postavit. (...) myslím, že to všechno stojí a padá na tom, aby se to dalo zabezpečit personálně a pak, aby se řešily ty nejpálčivější problémy. A nejpálčivějším a úplně nejzásadnějším problémem je bydlení, protože od toho se odvíjí spousta dalších životních situací... To, že roky není schválený zákon o sociálním bydlení, to něčem hovoří, že. Stát má asi nějaký problém, myslím si, že pokud by tohle bylo schválené, tak to je první krok a pak další věc je rozhodně finanční podpora, a nejen finanční podpora, ale i metodická podpora. Protože požádat o ty dotace není úplně jednoduché, obzvlášť pro ty jedničkové obce. V tomhle obdivuji XY, kde jsou personálně tak jako každá jiná jednička, starosta, možná nějaká účetní na malý úvazek, a tak o tu dotaci požádali a dotáhli to až do zdárného konce a ty byty vybudovali... Takže metodická podpora, finanční podpora, personální dostatek.*** SP4 vidí možnou pomoc ve zjednodušení systému: ***Bud' to ten stát chce dát, at' zjednoduší systém anebo at' to nedává.***

Shrnutí

Od státu, kraje a místních samospráv sociální pracovníci očekávají v první řadě navýšení personálních kapacit (všechny bez rozdílu si stěžují, že je jejich pozice personálně poddimenzovaná) a zjednodušení administrativy, a to i pro představitele samospráv. Zároveň vidí jako důležitou větší metodickou a finanční podporu, případně i pomoc při žádostech o granty a podobně. Zároveň vidí nedostatečnou snahu státu o řešení sociálního bydlení a také chybějící analýzy vývoje demografických trendů, a z toho plynoucí opatření (konkrétně u stárnutí populace a kapacity pobytových a pečovatelských služeb). Podobná situace je mimochodem nyní u nedostatku škol pro silné ročníky dětí.

4.3. Shrnutí výzkumné části

Nejprve jsem prostřednictvím první základní výzkumné otázky hledal odpovědi na to, jaká témata jsou pro představitele samospráv venkovských obcí nejdůležitější, a jaké místo v nich zaujímá sociální práce. S ohledem na výstupy z rozhovorů se sociálními pracovníci jsem dotazníky předával starostům a starostkám, případně místostarostům a místostarostkám. Dále

budu pro zjednodušení užívat generické maskulinum „starostové“, případně „respondenti“. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pro většinu z nich (83 %) je na obci nejdůležitější bezpečnost, včetně dopravní. Dále je pro většinu respondentů důležitá dopravní dostupnost (78 %), čistota obce (78 %), a technická infrastruktura (78 %). Všechny tyto oblasti jsou hodnoceny jako „velmi důležité“. Jako velmi důležitou ještě hodnotí respondenti kulturu a spolkový život (57 %) a samoobsluhu (52 %). Pro 61 % respondentů je důležitá dostupnost sociální péče a pro 57 % dostupnost bydlení pro mladé rodiny. Ačkoliv sociální oblast je spíše na okraji důležitosti, nikdo z respondentů neoznačil možnosti jako jsou dostupnost sociálního bydlení, sociální péče a bydlení pro mladé rodiny za „nedůležitou“.

Zároveň 48 % starostů uvedlo, že některé veřejné služby jsou pro obyvatele jejich obcí hůře dostupné; především zdravotní a sociální služby (praktický lékař a zubař, v sociální oblasti pak pečovatelská služba a sociální bydlení). Domnívám se, že je to proto, že tyto služby jsou závislé na dostatku kvalifikovaného odborného personálu, navíc se zde projevuje stárnutí populace. To se odráží na tom, že nejčastější sociální problémy, se kterými se starostové setkávají, se týkají seniorů a zdravotně postižených. Nejčastěji využívanou službou je pečovatelská služba (uvedlo ji 66 %) respondentů. O dostupných sociálních službách si starostové poměrně aktivně vyhledávají informace z rozličných zdrojů – pouze dva z třiatváceti uvedli, že si informace nevyhledávají.

Všichni respondenti uvedli, že jejich obec pravidelně přispívá na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci. Vlastního sociálního pracovníka by alespoň na částečný úvazek využilo 13 % obcí. Dalších 13 % respondentů by uvítalo lepší metodické vedení v oblasti sociální práce.

Odpovědi na druhou výzkumnou otázku jsem hledal v rozhovorech se sociálními pracovníky obcí s pověřeným obecním úřadem. Zjišťoval jsem, jaké jsou dle jejich názoru nejpálčivější sociální problémy na venkovských obcích a kdo je může řešit. Podařilo se mi podniknout rozhovor na čtyřech sociálních odborech ORP Náchod, vedoucí pátého odboru nechtěla žádnou pracovníci uvolnit v její pracovní době s odkazem na velké množství práce.

Sociální pracovníce v rozhovorech viděli jako nejdůležitější část svojí práce odborné poradenství, informování obyvatel a představitelů samospráv o dostupných sociálních službách a jejich možnostech. Sociální práce na venkovských obcích je z jejich pohledu specifická hlavně dobře fungující komunitou, která se často stará o potřebné a ohrožené spoluobčany. Sociální pracovníce se o nich dozví často až tehdy, když už komunita péči nezvládá nebo si

neví rady. Nejčastější je péče o seniory a zdravotně postižené, podobně jako ve městě je také neblahá situace s bydlením, včetně sociálního. Pracovnice si shodně stěžují na nedostatek času – na osobní návštěvy venkovských obcí jim kromě nutných sociálních šetření obvykle nezbyvá čas, depistáž neprovádí. I spolupráce se starosty je tak spíše sporadická, častěji telefonicky či na obecním úřadě příslušného města. Jiní členové samospráv venkovských obcí je nekontaktují, případně je oslovují sami obyvatelé obcí, případně praktičtí lékaři z oblasti. Pokud spolupráce dobře funguje, připisují to pracovnice dobrým osobním vztahům, známosti. Sociální pracovnice by uvítaly navýšení personálních kapacit o člověka, který by působil více v terénu, pomohlo by též zjednodušení administrativy.

Sociální práce je dle jejich názoru pro starosty spíše okrajovým tématem, ovšem spíše z důvodu nedostatku času a také složitosti problematiky. Zároveň jde zřejmě o celospolečenské nastavení, nikoliv specifický problém starostů. Od státu, případně kraje a místních samospráv pracovnice očekávají především navýšení personálních kapacit. Bez výjimky si stěžují na nedostatek času, často také zazněla věta „jsem na to sama/sám“. Pro lepší výkon sociální práce na venkovských obcích by dle jejich názoru pomohlo též zjednodušení a snížení administrativní zátěže jak pracovníků, tak i starostů, a dobrá metodická a finanční podpora. Všímají si také nedostatečné snahy státu o řešení sociálního bydlení a nedostatečná opatření v oblasti stárnutí populace, kdy nedostačuje kapacita pobytových zařízení ani pečovatelských služeb pro seniory a zdravotně postižené či duševně nemocné občany.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaký význam má sociální práce z pohledu představitelů samospráv venkovských obcí. Zkoumal jsem tedy jejich postoj k sociální práci a to, jaké mají povědomí o možnostech sociální práce na venkově. Teoretická část práce se zabývala přiblížením sociální práce jako takové, popisovala správní rozčlenění České republiky a také podobu a specifika českého venkova, s přihlédnutím na venkov periferní, neboť zkoumaný prostor, jako příhraniční oblast, do této kategorie částečně spadá.

Výzkumná část se pak soustředila na kvalitu života na venkovských obcích ORP Náchod, sociální problémy, se kterými se potýkají, s přihlédnutím k probíhajícímu plánování rozvoje sociálních služeb. Do něj se nedaří dostatečně zapojovat představitele samospráv venkovských obcí; ptám se tedy i na kvalitu jejich spolupráce se sociálními odbory obcí. Vzhledem k tomu, že sociální problémy bývají komplexní a jejich řešení zabírá mnoho času, starostové se raději věnují oblastem, které přinesou z jejich pohledu benefit více obyvatelům, a jsou pro ně i srozumitelnější, jako jsou například výstavba či údržba technické infrastruktury. Ze sociálních služeb je pro ně známá především pečovatelská služba, která je také nejvíce využívanou službou. Jako nejčastější sociální problém uvádějí péči o seniory.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky a z mých osobních zkušeností práce v terénní sociální službě plyne, že o mnoha sociálních problémech se představitelé venkovských samospráv ani nedozvědí, neboť sociální služby pracují přímo s klienty, a ke spolupráci zvou obvykle rodinu a sociální pracovníce ze sociálního odboru příslušného města. Představitelé samospráv jsou pak do sociální práce zapojeni nejčastěji jako opatrovníci nesvéprávných obyvatel obce.

Velká část otázek dotazníku se týká kvality života v dané obci. Kvalitou zde myslím rozsah a stav veřejných služeb, stav veřejných komunikací, dopravní dostupnost, stav životního prostředí (ve smyslu krajiny) a kulturní a spolkový život; jinými slovy důvody, pro které stojí za to v dané obci žít, které z ní dělají dobré a žádané místo pro život. Součástí této kvality by měly být právě i dobře řešené sociální problémy v obci, bez ohledu na to, jestli je obec dokáže řešit sama, či využívá dostupné externí služby a instituce. Nepředpokládám, že by nějaká obec žádné sociální problémy neměla. Respondenti v dotaznících akcentovali jako velmi důležitou především bezpečnost, technickou infrastrukturu, dopravní dostupnost, ale také kulturu a spolkový život. Za důležitou označili také dostupnost sociální péče a dostupnost bydlení pro

mladé rodiny. Sociální bydlení či praktického lékaře v obci označili za spíše nedůležité, nicméně nikdo z respondentů v dotazníku neoznačil dostupnost sociálního bydlení, sociální péči či bydlení pro mladé rodiny za nedůležité. Sociální práci pravděpodobně přikládají spíše okrajový význam, leč nepovažují ji za zbytečnou; otázky v dotazníku bohužel nebyly příliš dobře formulované. Problémem je podle sociálních pracovníků spíše nedostatek času a personálních kapacit pro složitější a dlouhodobější problémy, které se navíc dotýkají pouze jednoho člověka či rodiny v obci.

Samotní starostové či sociální pracovníci s tím přitom mnoho nenadělají, protože personální kapacity jsou závislé na množství financí, které dostanou od města, kraje nebo státu přidělené. To mnohdy nestačí ani na opravu vodovodů, natož na subtilnější problémy, jako jsou ty sociální, které navíc často nejsou vidět tolik jako kupříkladu rozbitý chodník. K tomu, aby byly tyto potíže lépe vidět, může dle mého názoru pomoci i pravidelné plánování rozvoje sociálních služeb, které probíhá i v Náchodě. K přesnějšímu zacílení však doposud chybí lepší spolupráce představitelů samospráv venkovských obcí se sociálními pracovníci a koordinátorkou plánování rozvoje sociálních služeb. Jak uvádějí sociální pracovníci, obce mají možnost zažádat si například o dotace na vybudování sociálního bydlení, využívají to však jen některé. Jako užitečná se zde ukazuje spolupráce v Místních akčních skupinách, případně Dobrovolném svazku obcí, které mají jednak větší jednací sílu, a zároveň i prostředky na specialisty pro obstarávání grantů či řešení komplexnějších problémů, které mnohdy převyšují hranice a možnosti jednotlivých venkovských obcí.

Přesto v krizových situacích funguje venkovská komunita pružně, rychle a efektivně. Naposledy jsme to zaznamenali ve velkém počátkem roku 2022 s uprchlickou krizí v souvislosti s válkou na Ukrajině. Venkovské obce byly často první, kdo připravil nouzové bydlení a podnikl potravinové a věcné sbírky. Podobně komunity fungují například při povodních a jiných přírodních katastrofách. Tento potenciál by bylo možné využít i při plánování sociálních služeb, kdy by nemuselo jít tolik o zásahy „z venku“, působením sociálních pracovníků, ale spíše posilováním a zmocňováním místních komunit, například možnostmi školení a metodické podpory.

Poslední Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb pro oblast ORP Náchod je vytvořen pro období 2022 – 2024. To znamená, že již nyní se vytváří nový plán, do něhož by bylo záhodno více zapojit i samosprávy venkovských obcí v oblasti, jichž se též týká. Ačkoliv mnou vytvořený dotazník nebyl příliš podrobný, a některé otázky nevyzněly jednoznačně, práce

by mohla napomoci k lepšímu porozumění, proč je zapojení představitelů samospráv venkovských obcí do plánu malé. Výsledky dotazníkového šetření jsem již předal koordinátorce sociálních služeb sociálního odboru města Náchod, mohly by posloužit přinejmenším jako základ podrobnějšího šetření při mapování nejpálčivějších sociálních problémů na venkovských obcích. Jak zmínila i koordinátorka plánování rozvoje sociálních služeb, starostové sami spolupráci se sociálními pracovníky příliš nevyhledávají, lépe funguje, když je sociální pracovník osobně navštíví. V tom by mohla pomoci nová terénní pracovnice sociálního odboru v Náchodě. Zároveň šetření ukázalo, že někteří představitelé samospráv o problémech na obci dokáží hovořit, pokud jim někdo naslouchá.

Seznam použité literatury

1. Agentura pro sociální začleňování. 2023. *O nás* [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/#jak-fungujeme>
2. BERNARD, Josef, Tomáš KOSTELECKÝ, Renáta MIKEŠOVÁ, Jiří ŠAFR, Martin ŠIMON, Lucie TRLIFAJOVÁ a Jakob HURRLE. 2018. *Nic se tady neděje...: životní podmínky na periferním venkově*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. Sociologické nakladatelství.
3. BOŽIĆ, Aleksandar, Greta MCDONOUGH, Bára FEBEROVÁ, et al. 2018. *Dobrá praxe sociální práce na obci*. Olomouc: Caritas - Vyšší odborná škola sociální Olomouc.
4. ČSÚ. 2009. *Postavení venkova v krajích ČR*. Český statistický úřad [online]. 2009, 1.12.2009 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr
5. ČSÚ. 2021. *Česko v číslech*. Praha: Český statistický úřad.
6. ČSÚ. 2022. *Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2022* [online] [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>
7. ČSÚ. 2021a. *Správní obvod ORP Náchod*. [online]. [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/so_orp_nachod
8. ČSÚ. 2021b. *Velikostní skupiny obcí* [online]. [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/velikostni-skupiny-obci>
9. DISMAN, Miroslav. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněné vydání. Praha: Karolinum.
10. DOSTÁL, Vratislav. 2021. *Česká jízda*. V Praze: Info.cz.
11. FOUCAULT, Michel. 1994. *Dějiny šílenství v době osvícenství: hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Edice 21.
12. Globální definice sociální práce: Globální definice profese sociální práce. *IFSW: Mezinárodní federace sociálních pracovníků* [online]. [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
13. HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
14. JANDOUREK, Jan. 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál.
15. JANEBOVÁ, Radka. 2014a. *Kritická sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus.
16. JANEBOVÁ, Radka. 2014b. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup*. Hradec Králové: Gaudeamus.
17. KODYMOVÁ, Pavla. 2015. *Sociální práce na venkově jako chybějící součást české praxe sociální práce*. Fórum sociální práce [online]. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/96885>

18. KOLÁŘOVÁ, Martina. 2015. *Důsledky sociální reformy na výkon práce sociálních pracovníků v oblasti dávek pro občany se zdravotním postižením* [online] . [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/me9459/>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce Mgr. Martina Macková, Ph.D.
19. LUKL, František a kolektiv. 2018. *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2018* [online]. Praha: Svaz měst a obcí České republiky [cit. 2022-03-13].
20. MAS Mezi Úpou a Metují. 2023. *Strategie komunitně vedeného místního rozvoje MAS Mezi Úpou a Metují, z. s. na období 2021 - 2027*. [online]. [cit. 2023-06-18]. Dostupné z: <https://www.masmum.cz/strategie-2021-2027/>
21. MAS Stolové hory. *Obecně o MAS*. 2023. [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.mas-stolovehory.cz/o-nas/co-je-mas/>
22. MATOUŠEK, Oldřich. 2007. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál.
23. MEJSTRÍK, Vladimír, ed. 2003. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia.
24. Město Náchod. 2017. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb*. [online]. Náchod, [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: https://www.mestonachod.cz/zivot-v-nachode/socialni-zdravotnictvi/planovani/Plan_soc_sluzeb_2018_2020_veřejne_pripominkovani.pdf
25. Město Náchod. 2022. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb*. [online]. Náchod. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: https://www.mestonachod.cz/zivot-v-nachode/socialni-zdravotnictvi/planovani/SPRSS_WEB/0_SPRSS_2022_2025_FIN.pdf
26. MPSV. 2018. *Doporučený postup 1/2018 k realizaci činností sociální práce na pověřených obecních úřadech, obecních úřadech obcí s rozšířenou působností a krajských úřadech* [online]. 2018, 22. 3. 2018 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/DP_1_2018.pdf/bcc5621b-b0de-2103-99b9-8667d30a3546
27. MPSV. 2020. *Základní informace o komunitním plánování sociálních služeb: Komunitní plánování sociálních služeb*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zakladni-informace-o-komunitnim-planovani-socialnich-sluzeb>
28. MPSV. 2023. *O MPSV* [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/o-mpsv>
29. Musil, J., Müller, J. 2008. *Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze* [Inner Peripheries of the Czech Republic as a Mechanism of Social Exclusion]. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, ročník 44, vyd. 2, s. 321-348.
30. MUSIL, Jiří a MÜLLER, Jan. 2006 *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK,. 52 s. Studie CESES. Analytik, 2/2006.

31. MV. 2016. *Základní informace pro obce jako veřejné opatrovníky* [online]. Ministerstvo vnitra, 31. 8. 2016 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/zakladni-informace-pro-obce-jako-verejne-opatrovniky-publikace-byla-vydana-v-roce-2016.aspx>
32. NAVRÁTIL, Pavel. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman.
33. ORINIAKOVÁ, Pavla a Daniel ROSECKÝ. 2003. *Komunitní plánování sociálních služeb* [online]. Plzeň: CpKP ČR, 1-46 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <http://www.cpkp.cz/index.php/publikace/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/detail>
34. PEREGRIN, Jaroslav. 2003. *Úvod do teoretické sémantiky: principy formálního modelování významu*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze.
35. PERLÍN, Radim. 2009. *Vymezení venkovských obcí v Česku*. Deník veřejné správy [online]. 14.7.2009 [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>
36. PERLÍN, Radim, Silvie KUČEROVÁ a Zdeněk KUČERA. 2010. *Typologie venkovského prostoru česka: A Typology of Rural Space in Czechia according to its Potential for Development*. *Geografie* [online]. 115(2), 161-187 [cit. 2022-01-09]. Dostupné z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_2010115020161.pdf
37. POSPÍŠIL, David a Lucie SMUTKOVÁ, ed. 2017. *Podpora člověka v jeho přirozeném prostředí: sborník vědeckých textů z mezinárodní vědecké konference XIII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 23. až 24. září 2016 = Support of Person in Community : anthology of contributions of international scientific conference the XIII. Hradec Days of Social Work, Hradec Králové 23-24 September 2016*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.
38. PROKOP, Daniel. 2022. *Neúspěšnost ve škole souvisí i s exekucemi. Nová mapa ukazuje, které obce s ní umí bojovat*. PAQ research [online]. 16. 2. 2022 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/neuspesnost-ve-skole-souvisi-i-s-exekucemi-nova-mapa-ukazuje-ktere-obce-s-ni-umi-bojovat>
39. RIEBSCHLEGER, Joanne, GINSBERG, Leon H., ed. 2012. *Social Work in Rural Communities*, by Leon H. Ginsberg (Ed.): Social Workers' Suggestions for Effective Rural Practice. *Journal of Teaching in Social Work* [online]. 6/2012, 32(3), 316-318 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: doi:10.1080/08841233.2012.687649
40. RŮŽIČKOVÁ, Daniela and Libor MUSIL. 2009. *Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? (Do Social Workers Seek for their Collective Identity?)*. *Sociální práce/ Sociálna práca*. Brno: ASVSP, 2009, vol. 9, 3/2009, p. 79 - 92.
41. SMSČR. *O SMS ČR* [online]. 2023, 29.5.2023 [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.smscr.cz/o-sms-cr/projekty/rok-v-obci/>
42. Spolek pro obnovu venkova. *O Spolku* [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <https://www.spovcr.cz/o-nas-1/o-spolku/>

43. Svaz měst a obcí české republiky. *Činnost* [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z:
<https://www.smoer.cz/cs/cinnost>
44. ŠŤASTNÁ, Jaroslava. 2016. *Když se řekne komunitní práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
45. TOMEŠ, Igor. 2009. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Portál.
46. TROUSIL, Michal a Veronika JAŠÍKOVÁ. 2015. *Úvod do tvorby odborných prací*. Druhé, rozšířené. Hradec Králové: Gaudeamus.
47. Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005, 125 s. ISBN 80-239-4709-5. Dostupné také z:
<https://www.mvcr.cz/soubor/verejna-sprava-v-ceske-republice.aspx>
48. Veřejná správa online. 2022. *Města a obce online – MOOL*. [online]. [cit. 2022-03-12].
Dostupné z: https://mesta.obce.cz/obce_orp.asp?zujorp=573868
49. Zákon č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích (obecní zřízení)

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka č. 1.	Transformační tabulka A – ZVO1.....	43
Tabulka č. 2.	Identifikační otázky A (dotazníky).....	44
Tabulka č. 3.	Transformační tabulka B – ZVO2.....	44
Tabulka č. 4.	Identifikační otázky B (rozhovory).....	45
Tabulka č. 5.	Respondenti rozhovorů.....	46
Tabulka č. 6.	Počet obyvatel jednotlivých obcí ORP Náchod (ČSÚ, 2022).....	49
Tabulka č. 7	otázka č. 1, Dopravní dostupnost obce	56
Tabulka č. 8.	otázka č. 1, Čistota obce.....	57
Tabulka č. 9.	otázka č. 1, Bezpečnost v obci (včetně dopravní bezpečnosti).....	58
Tabulka č. 10	otázka č. 1, Dostupnost sociálního bydlení.....	58
Tabulka č. 11	otázka č. 1, Dostupnost sociální péče.	59
Tabulka č. 12	otázka č. 1, Dostupnost bydlení pro mladé rodiny	59
Tabulka č. 13	otázka č. 1, Kultura a spolkový život (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda.....)	60
Tabulka č. 14	otázka č. 1, Technická infrastruktura (vodovody, odpady, elektrifikace, chodníky apod.).....	60
Tabulka č. 15	otázka č. 1, Praktický lékař v obci	61
Tabulka č. 16	otázka č. 1, Pošta v obci	61
Tabulka č. 17	otázka č. 1, Samoobsluha	62
Tabulka č. 18	otázka č. 2, Jaká je dostupnost veřejných služeb v obci?.....	63
Tabulka č. 19	otázka č. 3, Jaká veřejná služba v obci chybí?	64
Tabulka č. 20	otázka č. 4, Co se Vám vybaví, když se řekne "sociální práce“?.....	65
Tabulka č. 21	otázka č. 5, Jaké sociální problémy v obci aktuálně řešíte?	66
Tabulka č. 22	otázka č. 6, Jaké sociální problémy v obci řešíte dlouhodobě?.....	67

Tabulka č. 23	otázka č. 7, Využíváte v obci nějakou sociální službu? Pokud ano, jakou?	68
Tabulka č. 24	otázka č. 8, Kde získáváte informace o dostupných sociálních službách?.....	68
Tabulka č. 25	otázka č. 9, Spolupracuje s Vámi sociální odbor ORP Náchod nebo sociální odbor příslušné obce s pověřeným obecním úřadem?.....	70
Tabulka č. 26	otázka č. 10, Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?.....	70
Tabulka č. 27	otázka č. 11, Jak hodnotíte dosavadní vývoj spolupráce se sociálním odborem?.....	71
Tabulka č. 28	otázka č. 12, Přispěla obec v posledním roce finančně na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci?.....	72
Tabulka č. 29	otázka č. 13, Kdyby měla Vaše obec dostatek prostředků, využila by vlastní sociální pracovníci/pracovníka?.....	72
Tabulka č. 30	otázka č. 14, Jaká je Vaše funkce na obci?.....	73
Tabulka č. 31	otázka č. 15, Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání	73
Tabulka č. 32	otázka č. 16, Máte vzdělání v sociální oblasti?.....	74
Tabulka č. 33	otázka č. 17, Ve funkci působíte jako:.....	74
Tabulka č. 34	Hodnocení spolupráce se sociálním odborem v závislosti na formě působení ve funkci.....	74
Tabulka č. 35	otázka č. 18, Kolik let působíte ve funkci?.....	75
Tabulka č. 36	Hodnocení spolupráce se sociálním odborem ve vztahu s dobou působení ve funkci.....	76
Tabulka č. 37	otázka č. 19, Kolik let jste členem/členkou zastupitelstva?.....	77
Tabulka č. 38	otázka č. 20, Jak dlouho žijete v obci?.....	77
Tabulka č. 39	otázka č. 21, Jak velká je obec, ve které působíte?.....	78
Graf č.1	Důležitost dopravní dostupnosti obce.....	57
Graf č.2	Jaká veřejná služba v obci chybí.....	64
Graf č.3	Hodnocení spolupráce se sociálním odborem ve vztahu s působením ve funkci jako uvolněný/á, či neuvolněný/á.....	75

Graf č.4	Hodnocení spolupráce se sociálním odborem ve vztahu s dobou působení ve funkci.....	76
Obr. č. 1	Mapa SO ORP Náchod – administrativní členění (ČSÚ, 2021a).....	50
Obr. č. 2	Mapa SO ORP Náchod – geografická a dopravní (ČSÚ, 2021a).....	51
Obr. č. 3	Typologie venkovského prostoru Česka podle potenciálu rozvoje.....	53

Přílohy

Seznam příloh:

1. Vzor dotazníku s. II
2. Scénář otázek pro rozhovor s. X
3. Přepis rozhovoru – SP3 s. XIV

Příloha č. 1: vzor dotazníku

Dotazník pro starosty/starostky, případně místostarosty/místostarostky:

Dotazník je součástí bakalářské práce, zkoumající sociální práci na venkovských obcích (tj. obcích do 3000 obyvatel).

Dotazník je anonymní, každá odpověď je v pořádku. Zkoumám subjektivní názory, nikoliv objektivní pravdu. Vyplnění dotazníku trvá cca 10 minut.

Dotazník

1. Vyplňte prosím na uvedené škále, jakou důležitost mají dle Vás uvedené oblasti ve Vaší obci:

(1) Dopravní dostupnost obce

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá
- (c) Spíše nedůležitá
- (d) Nedůležitá

(2) Čistota obce

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá
- (c) Spíše nedůležitá
- (d) Nedůležitá

(3) Bezpečnost v obci (včetně dopravní bezpečnosti)

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá

- (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (4) Dostupnost sociálního bydlení
- (a) Velmi důležitá
 - (b) Důležitá
 - (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (5) Dostupnost sociální péče
- (a) Velmi důležitá
 - (b) Důležitá
 - (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (6) Dostupnost bydlení pro mladé rodiny
- (a) Velmi důležitá
 - (b) Důležitá
 - (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (7) Kultura a spolkový život (např. dobrovolní hasiči, divadelní spolek, hospoda...)
- (a) Velmi důležitá
 - (b) Důležitá
 - (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (8) Technická infrastruktura (vodovody, odpady, elektrifikace, chodníky atd.)
- (a) Velmi důležitá
 - (b) Důležitá
 - (c) Spíše nedůležitá
 - (d) Nedůležitá
- (9) Praktický lékař v obci

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá
- (c) Spíše nedůležitá
- (d) Nedůležitá

(10) Pošta v obci

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá
- (c) Spíše nedůležitá
- (d) Nedůležitá

(11) Samoobsluha

- (a) Velmi důležitá
- (b) Důležitá
- (c) Spíše nedůležitá
- (d) Nedůležitá

2) Jaká je dostupnost veřejných služeb v obci?

- a) Potřebné služby jsou přímo v obci nebo dobře dostupné
- b) Některé služby jsou hůře dostupné
- c) Dostupnost služeb pro obyvatele obce je nedostatečná

3) Jaká veřejná služba v obci chybí? (lze vybrat více možností)

- a) Prodejna potravin
- b) Praktický lékař/ka
- c) Zubař/ka
- d) Pečovatelská služba
- e) Sociální bydlení
- f) Pošta
- g) Zázemí pro volnočasové aktivity pro děti
- h) Hospoda/kulturní dům
- i) Veřejná doprava
- j) Škola
- k) Žádná v obci nechybí
- l) Jiné:.....

4) Co se Vám vybaví, když se řekne "sociální práce"?

- a) Úřad práce
- b) OSPOD
- c) Pečovatelská služba
- d) Domov důchodců
- e) Úřednice
- f) Nic
- g) Jiné:.....

5) Jaké sociální problémy v obci aktuálně řešíte? (Lze zvolit více možností)

- a) Nezaměstnanost
- b) Péče o seniory
- c) Ohrožené děti
- d) Péče o lidi se zdravotním postižením
- e) Péče o lidi s duševním postižením
- f) Péče o lidi s mentálním postižením
- g) Exekuce
- h) Kriminalita
- i) Vandalismus
- j) Užívání návykových látek
- k) Žádné
- l) Jiné:.....

6) Jaké sociální problémy v obci řešíte dlouhodobě? (Lze zvolit více možností)

- a) Nezaměstnanost
- b) Péče o seniory
- c) Ohrožené děti
- d) Péče o lidi se zdravotním postižením
- e) Péče o lidi s duševním postižením
- f) Péče o lidi s mentálním postižením
- g) Exekuce
- h) Kriminalita
- i) Vandalismus

- j) Užívání návykových látek
- k) Žádné
- l) Jiné:.....

7) Využíváte v obci nějakou sociální službu? Pokud ano, jakou? (Lze zvolit více možností)

- a) Nevyužíváme
- b) Pečovatelská služba
- c) Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
- d) Občanská/dluhová poradna
- e) Odlehčovací služba pro seniory
- f) Odlehčovací služba pro osoby se zdravotním/mentálním postižením
- g) Služba pro osoby s duševním onemocněním
- h) Terénní služba pro uživatele drog
- i) Jiná:.....

8) Kde získáváte informace o dostupných sociálních službách? (Lze zvolit více možností)

- a) Odbor sociálních věcí města Náchod
- b) Královéhradecký kraj
- c) Svaz měst a obcí české republiky
- d) ORP
- e) MAS
- f) Vyhledávám je na internetu
- g) Nezávím, nepotřeboval/a jsem je
- h) Jinde:.....

9) Spolupracuje s Vámi sociální odbor ORP Náchod nebo sociální odbor příslušné obce s pověřeným obecním úřadem?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím
- d) Doposud to nebylo nutné

10) Jak hodnotíte stávající spolupráci se sociálním odborem?

- a) Výborně
- b) Spíše dobře
- c) Spíše špatně
- d) Špatně
- e) S odborem nespolupracujeme

11) Jak hodnotíte dosavadní vývoj spolupráce se sociálním odborem?

- a) Výborně
- b) Spíše dobře
- c) Spíše špatně
- d) Špatně
- e) S odborem nespolupracujeme

12) Přispěla obec v posledním roce finančně na provoz organizace poskytující sociální služby nebo vykonávající sociální práci?

- a) Ano, jednou
- b) Ano, přispívá opakovaně
- c) Ne
- d) Nevím

13) Kdyby měla Vaše obec dostatek prostředků, využila by vlastní sociální pracovníci/pracovníka?

- a) Ano, na plný úvazek
- b) Ano, na částečný úvazek
- c) Vše potřebné pokrývají zasmluvněné služby
- d) Ne, stačilo by lepší metodické vedení/poradenství
- e) Ne, vystačíme si sami

14) Jaká je Vaše funkce na obci?

- a) Starosta/starostka
- b) Místostarosta/místostarostka

15) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Vysokoškolské
- b) Vyšší odborné
- c) Středoškolské s maturitou
- d) Středoškolské bez maturity
- e) S vyučením
- f) Základní

16) Máte vzdělání v sociální oblasti?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Jiné
(kurz, školení).....

17) Ve funkci působíte jako:

- a) Uvolněný/uvolněná
- b) Neuvolněný/neuvolněná

18) Kolik let působíte ve funkci?

- a) Méně než čtyři roky
- b) Méně než osm let
- c) Méně než dvanáct let
- d) Méně než šestnáct let
- e) Méně než dvacet let
- f) Jiné:.....

19) Kolik let jste členem/členkou zastupitelstva?

- a) Méně než čtyři roky
- b) Méně než osm let
- c) Méně než dvanáct let
- d) Méně než šestnáct let
- e) Méně než dvacet let
- f) Jiné:.....

20) Jak dlouho žijete v obci?

- a) Méně než pět let
- b) Méně než deset let
- c) Méně než dvacet let
- d) Méně než třicet let
- e) Méně než čtyřicet let
- f) Více než čtyřicet let

21) Jak velká je obec, ve které působíte:

- a) Méně než 200 obyvatel
- b) 200-499 obyvatel
- c) 500-999 obyvatel
- d) 1 000-1 999 obyvatel
- e) 2 000-4 999 obyvatel
- f) 5 000-9 999 obyvatel
- g) 10 000-19 999 obyvatel

To je vše, děkuji za Váš čas a spolupráci.

Pokud nechávám dotazník k pozdějšímu vyplnění, vyzvednu si jej osobně po telefonické domluvě.

Karel Maněna

S případnými dotazy mne prosím kontaktujte na tel. čísle 605 027 958, či e-mailem na karelmanena@gmail.com.

1. Jakou roli spatřujete ve Vaší činnosti ve venkovských obcích?

- 1.1. V čem je nejdůležitější? (*Nejprospěšnější? Nezbytná?*)
 - 1.1.1. Proč zrovna v tomto? (Jak si to vysvětlujete?)
- 1.2. V čem nejaktivnější? (*V jaké oblasti nejčastěji intervenuje/působí?*)
 - 1.2.1. Jak si to vysvětlujete?
- 1.3. Jaké slabé stránky spatřujete v plnění Vaší role ve venkovských obcích? (*Slabiny v nastavení systému; co se pracovníci nedaří; v čem jí obce nepomáhají, ačkoliv by měly...*)
 - 1.3.1. Jak si to vysvětlujete?

2. Jaké jsou nejčastější sociální problémy na venkovských obcích ve vaší působnosti?

- 2.1. Lze je řešit pomocí nyní dostupných služeb?
- 2.2. Pokud ne, jak si to vysvětlujete? (*Čím to podle Vás je, že to nejde?*)
 - 2.2.1. Co s tím lze dělat?
 - 2.2.2. Změnilo se to nějak v průběhu času?
- 2.3. Pomáhá při řešení nějak komunita dané obce?
 - 2.3.1. Jak například? Ještě nějak jinak?
- 2.4. Co může udělat/dělá město, kraj pro jejich řešení?
 - 2.4.1. Pokud se to neděje, co tomu brání?

3. Jaký význam má podle vašeho názoru pro představitele samosprávy venkovských obcí sociální práce?

- 3.1. Jak si to vysvětlujete? (*Čím to podle Vás je?*)
- 3.2. Jaká jsou nejčastější témata, se kterými vás sami kontaktují?
 - 3.2.1. Kdo vás nejčastěji z daných obcí kontaktuje?
- 3.3. Zajímají se představitelé samosprávy o možnosti sociální práce v regionu?
 - 3.3.1. Pokud ne, jak si to vysvětlujete?
 - 3.3.2. Jak jim obvykle pomáháte?
 - 3.3.3. Změnilo se to v průběhu času?

- 3.3.4. Pokud ano, jak si to vysvětlujete?
- 3.4. Využívají možností, které jsou v oblasti k dispozici?
 - 3.4.1. Pokud ne, proč tomu tak podle Vás je?
 - 3.4.2. Co s tím lze dělat?
 - 3.4.3. Změnilo se to nějak v průběhu času?

4. Jak hodnotíte spolupráci s představiteli samosprávy spádových obcí?

- 4.1. S čím Vás nejčastěji kontaktují?
 - 4.1.1. Kontaktují Vás aktivně s dotazy či žádostmi o součinnost?
 - 4.1.2. Pokud ne, jak si to vysvětlujete? (*Čím to podle Vás je?*)
- 4.2. Jakým způsobem nejčastěji spolupracujete?
 - 4.2.1. Změnila se tato spolupráce nějak v průběhu času?
- 4.3. Na čem nejčastěji spolupracujete?
 - 4.3.1. Změnilo se to nějak v průběhu času?
- 4.4. Je něco, co spolupráci brání?
 - 4.4.1. Jak si to vysvětlujete? (*Čím to podle Vás je?*)
- 4.5. Co by pomohlo spolupráci zlepšit?
 - 4.5.1. Čím by ke zlepšení mohly přispět obce? (*Co chybí na straně obcí?*)
 - 4.5.2. Co tomu brání?
 - 4.5.3. Čím byste ke zlepšení spolupráce mohli přispět vy? (*Co chybí z vaší strany? = ze strany soc. odboru města*)
 - 4.5.4. Co tomu brání?

5. V čem Vám spolupráce s představiteli samosprávy pomáhá?

- 5.1. V čem pomáhá u jednotlivých klientů? (Lze uvést nějaký konkrétní příklad?)
- 5.2. V čem pomáhá ve vztahu ke komunitě dané obce?
- 5.3. Co by bez spolupráce s představiteli samosprávy nefungovalo?
- 5.4. Pokud nepomáhá, co by se muselo změnit, aby se to zlepšilo?
 - 5.4.1. Mění se to nějak v průběhu času?
 - 5.4.1.1. Jak si to vysvětlujete?

6. Co očekáváte pro zlepšení výkonu sociální práce ve venkovských obcích:

- 6.1. – od státu? *(Co by měl pro zlepšení dělat stát?)*
- 6.2. – od kraje? *(Co by měl pro zlepšení dělat kraj?)*
- 6.3. – od samotných obcí? *(Co by měly pro zlepšení dělat dotyčné obce?)*
- 6.4. Co podle Vás změní k lepšímu brání?
 - 6.4.1. Jak si to vysvětlujete?

7. Uveďte nějaké příklady dobré praxe, fungující spolupráce:

(Vzpomenete si na nějaké příklady dobré spolupráce s obcí?)

- 7.1. Můžete uvést nějaký příklad, kdy teprve spolupráce s obcí pomohla vyřešit problém klienta? *(Napadá Vás nějaká situace, kterou teprve spolupráce s obcí pomohla řešit?)*
- 7.2. Co je podle Vás podmínkou dobré spolupráce v zájmu klienta?
 - 7.2.1. Jaké jsou silné stránky spolupráce?
 - 7.2.1.1. Mění se to nějak v průběhu času?
 - 7.2.2. Jaké jsou slabé stránky spolupráce?
 - 7.2.2.1. Co se s nimi dá dělat?
 - 7.2.2.2. Mění se to nějak v průběhu času?
- 7.3. V čem konkrétně byla spolupráce prospěšná
 - 7.3.1. ...pro klienta?
 - 7.3.2. ...pro obec?
 - 7.3.3. ...pro Vás?
- 7.4. V čem hraje roli při řešení sociálních problémů na obci pozice starosty?

8. Identifikační otázky

- 8.1. Kolik je Vám let?
- 8.2. Jaké je Vaše vzdělání?
- 8.3. Jak dlouhá je Vaše praxe v oblasti sociální práce?
 - 8.3.1. A v pozici sociální pracovnice obce?
- 8.4. Jaká je Vaše pozice na pracovišti?
- 8.5. V jak velké obci žijete?

Počet obyvatel: méně než 200 obyvatel; 200 až 499; 500 až 999; 1 000 až 1 999; 2 000 až 4 999; 5 000 až 9 999; 10 000 až 19 999; 20 000 a více (členění dle metodiky ČSÚ, 2021b)

T.: Jakou rolí spatřujete ve vaší činnosti na venkovských obcích?

SP: Já myslím, že ta role je úplně stejná jako na naší obci dvojkového typu. Podobné problémy mají lidé v jedničkových obcích, takže ta sociální práce je v podstatě totožná. Jediný rozdíl, který vnímám, je v tom, že **já na ty jedničkové obce nemám čas.**

T.: Nemáte na ně moc čas. Je to proto, že máte hodně práce tady?

SP: Přesně tak, protože **já jsem tady sama.** Zároveň dělám opatrovníka nesvéprávným ještě zároveň dělám vedoucí pečovatelské služby, a ještě dělám tajemníka sociální, zdravotní a bytové komise. Pak mám na starosti veškerou agendu, přidělování městských bytů, a teď do toho mám Ukrajince, a musím říct, že nevím, kde mi hlava stojí. **Takže na ty jedničky v podstatě nemám čas.**

A v kontaktu jsme jen tehdy, když se opravdu něco děje a někdo se mi z té jedničkové obce ozve. Že bych byla schopná dělat nějakou depistáž, nebo někde něco zjišťovat, to vůbec nehrozí. Myslím si, že **tahle moje funkce je silně personálně poddimenzovaná,** ale s tím já nic nenadělám.

T.: A kdo by s tím mohl něco nadělat?

SP: Vedení města.

T.: Vedení města... čili je to vyložene na městě? Když jsem Vám volal poprvé, zjišťoval jsem si na stránkách města, komu mám volat. A tam je psáno, že by tady měla být ještě další kolegyně. Takže jste tady na všechno sama...

SP: Ano. Já mám kolegyni, která je sociální pracovnice, ale to je sociální pracovnice pečovatelské služby a sídlí v pečovatelské službě. A v podstatě dělá jen tu práci, která se týká pečovatelské služby.

Jedině když mám dovolenou, tak mě částečně zastupuje. V některých věcech mě ale zastoupit nemůže, protože se s nimi běžně nesetkává, ale je potřeba, aby tady byl někdo, kdyby byla nějaká akutní situace. Aby lidé věděli, na koho se můžou obrátit.

T.: Takže takový nouzový kontakt...

SP: Přesně tak.

T.: Aha, čili ta zastupitelnost je v podstatě kritická... A co se s tím dá dělat? Muselo by město navýšit rozpočet?

SP: Rozpočet, je daný, ten oni nijak nenavýší. Museli by to přeorganizovat a v podstatě věnovat víc peněz na tuhle oblast a sebrat to někde jinde. A **myslím si, že k tomu teď není žádná vůle.**

T.: Není k tomu teď vůle... myslíte, že to dříve bylo lepší?

SP: Já jsem tady teprve krátce, nastoupila jsem plná elánu s tím, jak všechno, co se mi ukládá v mé pracovní náplni zvládnou. A teprve postupně se mi odkrývá, že zvládnout to asi můžu, ale ne v té kvalitě, v jaké bych chtěla a některé věci asi zvládnout nemůžu. A to je konkrétně třeba ta práce v jedničkových obcích.

T.: Takže když by si člověk představoval, že budete jednou za čas objíždět ty malé obce...

SP: Ne, to se nikdy nestalo, na to jsem nikdy čas neměla. Myslím si, že by to určitě šlo, **pokud by se tenhle odbor posílil aspoň o půl úvazku.** Pak si myslím, že by to bylo v pohodě a velmi ráda bych se vzdala těch agend, které mi vůbec nepřísluší, jako je třeba přijímání žádostí o byty a řešení bytové problematiky a tak dále...

T.: Takže to závisí na městě a na personálu?

SP: Jasně. Takhle to tady bylo vždycky... to je taková oblíbená věta.

T.: Vždycky to tak fungovalo...

SP: Vždycky to tak fungovalo, tak proč by to mělo být nějak jinak?

T.: Hm, to je možná pak otázka voleb... Máte přehled o tom, jaké jsou nejčastější sociální problémy na jedničkových obcích? Jsou s Vámi starostové v kontaktu?

SP: Jsou, ale to v podstatě... tady funguje svazek obcí a ty starostové se jednou za čas scházejí, někdy s sebou mají třeba i účetní, podle toho, co to DSóčko zrovna řeší. Jestli nejsou nějaké dotace a podobně. A já jsem s panem starostou domluvená, že mě jednou za čas na tohle jednání přizve a já jim řeknu, co je potřeba, předávám jim nějaké informace. Například jsem

doporučovala, aby na to DSOčko pozvali třeba hospic z Červeného Kostelce, protože tam teď otevírali nové služby, a zajíždějí sem, takže, aby měli i ti starostové z těch jedniček nějaké informace. Takže takhle se vídáme aspoň jednou za rok.

A pak už to probíhá jenom tak, že když se něco děje, například... paní z 5 dětmi přišla o bydlení v jedničkové obci, pan starosta se na nás obrátil, jestli bychom nemohli nějak pomoci, že oni žádnými byty nedisponují, ale chtěli by té mamince nějak pomoci. A dokonce se i ta jedničková obec snažila shánět bydlení v azylovém domě, ale to se nějak nepovedlo, protože je těch dětí tolik. Takže jsme to tady nějak řešili, a poskytli jsme jim nějaké ubytování my. Takže třeba s takovouto situací se na mě obrací, ale úplně nejčastější je to kolem **seniorů**... bývá to v situaci, kdy je potřeba zavést **pečovatelskou službu**, a to pak buď já nebo ta sociální pracovnice z pečovatelské služby tam jdeme na šetření. Takže ten kontakt je ještě přes ty obyvatele seniorského věku v těch obcích.

Občas se na mě někdo obrací kvůli zvláštnímu příjemci důchodu, to taky dělám, ale potom jsem zjistila, že to může dělat i jedničková obec. To jsem vlastně ani já nevěděla, že to může ten obecní úřad dělat sám, takže jsem jim potom poskytovala nějaké poradenství, jak se dělá to rozhodnutí a podobně. Někde jsem to dělala já, protože v tom mi poskytli z kraje nějakou metodiku, že buď to může udělat ta obec, ve které ten člověk žije, anebo to může udělat ten úřad, na který se jako na první obrátí. A protože ty lidi vůbec nenapadlo, že by to mohli řešit u nich v obci na úřadě, tak přišli sem. Tak jsem jim sdělila, že když už přišli, tak to udělám, ale jinak to může dělat jejich obec. A potom jsem volala na tu obec, že se tohle stalo, a jenom je upozorňuji, že to můžou dělat oni. A oni na to říkali, „*ale my nevíme jak, my jsme to nikdy nedělali.*“ Tak jsem jim poslala nějaké začerněné, rozhodnutí, kde nebyly jména, adresy, aby měli nějaký muštr a teď už to dělají sami.

Ale jinak se na mě obrazení i s takovými kuriózními věcmi, jako například, někdo mi volal z obce, jestli bych nemohla pomoci, že nějaké paní, seniorce, něco nefunguje, a my tam jezdíme jako pečovatelská služba. Na to jsem říkala, „*nezlobte se, ale pečovatelská služba má úkony, které dělá. Nemůže řešit něco, co...*“

T.: ...něco ve smyslu, že nefunguje ovladač k televizi...?

SP: No, to byla nějaká elektrika, nebo vyvezení odpadu. A tak jsem říkala, že se musí obrátit na obec... A tak i třeba volám tamnímu starostovi, máte tam tuhle paní a ona něco potřebuje a

chce to po nás, ale to nemůžu zařídit, protože pečovatelská služba tohle nedělá. Mohli byste...?
A tak se takhle domlouváme se starosty...

T.: Aha, čím myslíte, že to je, že se obrátili přímo na Vás? A ne na starostu?

SP: Já nevím, někdy mám pocit, že se to nějak roznese, že ten sociální pracovník tady vyřeší ledacos...

T.: Aha, a máte nějaký odhad kdo Vás nejčastěji kontaktuje s nějakými sociálními problémy?

SP: Myslím, že lidi, kteří mají problémy s bydlením.

T.: Aha, takže přímo lidi...

SP: Jo, lidi, kteří bydlí v těch jedničkových obcích a tam žádné byty nejsou, tak se přijdou sem zeptat, jestli by si tady mohli požádat o městský byt. A jestli bych jim nepomohla tu jejich bytovou situaci vyřešit.

Pak mám klienty, kteří jsou zprostředkováni, protože do té rodiny jezdí třeba služba Aufori, a pak mi ta paní z Aufori volá, protože máme společné klienty a řekne mi, třeba „*mám teď novou klientku, která je z XY, a bylo by tam něco potřeba. Chci se vás zeptat, jestli byste do toho mohla jít, i když je paní z XY*“. Tak jí řeknu, co bych mohla časově zvládnout.

T.: A pokud jde o starosty - já vlastně pořád říkám starostové a starostky, ale ozve se třeba někdo i ze zastupitelstva?

SP: Ne, to ne, to vůbec, to se mi nikdy nestalo...

T.: Takže když už nastane nějaká situace, tak se ozve starosta?

SP: Spíš mě kontaktují ti lidé z těch obcí, když něco potřebují. Ten starosta občas taky, v podstatě už asi se všemi z toho DSOčka, to je 8 obcí dohromady i s námi, tak z každé té obce jsem už s někým něco řešila, někdo se mi ozval...

T.: To DSOčko, to jsou obce, který spadají přímo pod vaši dvojkovou obec?

SP: To je dobrovolný svazek obcí, který si sami založili. Tím pádem jsou právní subjekt a mají asi větší možnosti v oblasti dotací a podobně.

(bublání v umyvadle)

SP: (smích) ...Doktor Mráček.... (smích)

T: Aha, takže ty obce mají v tom svazku větší jednací sílu, možná si ledacos řeknou mezi sebou...

SP: A nebo třeba mají nějakého člověka, který jim na nějaký malý úvazek dělá právě ty dotační věci a oni se na tom podílejí a zaplatí si ho. Anebo jsou různé projekty, týkající se ochrany přírody, a asi to zase berou tak, že by bylo zbytečné, aby to dělala jedna obec a sousední to nedělala, protože by se to míjelo účinkem. Takže i tohle má smysl dělat společně.

T.: Aha. Říkala jste, že nejčastější potíže bývají s bydlením. Je to něco, co se dá řešit pomocí současné sítě služeb? Vím, že bydlení zkrátka není...

SP: **A to není nikde, myslím, že široko daleko.** Teď jsou problémy v XY, kde mají nový dům se sociálním bydlením. A je tam trochu humbuk kvůli tomu, že tam půjdou Ukrajinci, že to nepůjde těm lidem, kteří už dlouhodobě žádali o bydlení, nebo jsou na ulici. Myslím si, že tam zabili dvě mouchy jednou ranou, protože na ten dům, který už trochu chátral, získali dotaci, aby ho využili to tímhle způsobem a samozřejmě tím vytvořili nějaký bytový fond, který jim taky chybí, jako každému městu. A myslím si, že ty obce jsou na tom obdobně, taky nemají byty. Když jsme tady měli bezdomovce, který měl trvalé bydliště v XY, tak jsem se taky obracela na paní starostku, jestli nemůžeme společně hledat nějaké řešení, protože pán je tady, ale je to jejich občan a nám tady leží pod radnicí na lavičce. A ona říkala „no my nic nemáme, žádné sociální byty, my to nemůžeme řešit“. Takže jak to máme řešit?

T.: Co s tím ta malá obec vlastně může dělat?

SP: **Můžou si o tu dotaci požádat taky, můžou ty sociální byty postavit.** Třeba v sousední obci postavili sociální byty. Mají asi jenom čtyři nebo šest, nevím to úplně přesně, kolik jich je, není jich moc.... ale postavili je.

T.: To jsou nějaké speciální byty pro seniory?

SP: Ne, tam je to ohraničené nějakou výší příjmu těch lidí. Myslím, že to není specifikované vyloženě na seniory, že to mohou být i zdravotně postižení, ale musí mít příjem do nějaké výše.

T.: Čili jestli tomu dobře rozumím, je to asi hodně na aktivitě vedení dané obce, jestli s tím chtějí něco dělat...?

SP: Rozhodně, jsem o tom přesvědčená, že to tak je, protože do těch dotací může jít kterákoliv obec a záleží opravdu na nich. Myslím si, že to není jen otázka peněz, ale právě i toho, jak je vedení města zrovna nastavené, protože vždycky jsou volby a... někdo může být prosociální a tak to tlačí, někoho to nezajímá, řekne „bezdomovci mě nezajímají, budeme spravovat chodníky...“

A oni půjdou někam jinam... Takže ty peníze by se na to sehnat daly, ale je to opravdu věc priorit toho vedení.

T.: To neslyším poprvé... Máte pocit, že to to je něco, co se mění časem? Jestli se, dá-li se to tak říci, sociální cítění lidí, kteří jsou ve vedení obcí zlepšuje, zhoršuje, jestli se to nějak mění...?

SP: To nedokážu říct. Pracovala jsem 20 let na úřadě v XY a taky jsem tam udělala nebo vymyslela řadu sociálních projektů, takže jsme získali řadu peněz z dotací. Ale, že by se vyloženě řešila bytová politika? To jsem třeba po ani za těch 20 let nezaznamenala, že by se to nějak změnilo. No a tady jsem teda teď 3 roky. A aspoň nemám pocit, že mi tady ty lidi ani nechtějí naslouchat, jako jsem měla v XY. Ale naslouchání je ještě pořád málo...

T: Aha, „slibem nezarmoutíš“...

SP: Ono to není tak že by tady vedení města bylo nějaké asociální, ale ty priority jsou zkrátka někde jinde a ten rozpočet je samozřejmě mnohem menší, než je rozpočet v ORP. Takže rozumím tomu, že když potom řeší, co se bude dělat, tak prostě dávají přednost něčemu jinému.

T: ...něčemu, co je vidět... například se opraví chodník...

SP ...něco, co bude sloužit více občanům, ano.

T: Což jo což i sociální práce, ale to není tolik vidět. Myslíte, že nějak v řešení těch sociálních problémů pomáhají lidé z té dané vesnice, ta komunita...?

SP: Ano. Myslím si, že to tam funguje v tomhle smyslu trošku lépe než ve městě. Mám ty zkušenosti například z XY, že tam je spousta lidí, kteří dobrovolnický pomáhají třeba seniorům. A že to tam řeší víc komunitně. I ten starosta je takhle nastavený, že když ti lidé něco potřebují, tak to nějak zařídí.

T: Aha. Ozve se i vám, když ví, že je to něco, co by bylo nad jeho síly...?

SP: Hm... to se zatím nestalo. Ale například, nějakou dobu tam byla zavřená hospoda, kam byli lidé zvyklí chodit si na obědy, i senioři. A najednou nebyly obědy. A my jsme se ptali, jestli můžeme jako pečovatelská služba nějak pomoci. Jenže my nemůžeme vzít teď 50 lidí, to je nereálné, to bychom nezvládli. A hlavně my musíme posuzovat sociální potřebnost. Takže pokud je ten člověk jinak v pohodě, tak těžko. A ten starosta je schopen zařídit, aby ten dovoz obědů pro seniory fungoval a funguje. V sousední obci taky vozí odněkud obědy. Některé malé obce si ty svoje záležitosti řeší.

T: Nějak si to vykryjí ve své režii... A máte přehled o tom, jak využívají dostupné sociální služby... mluvila jste například o Aufori, to znamená dostupné nejen v Náchodě. Nebo tady pečovatelskou službu, ale obecně ty služby, které jsou schopné dojet, tady v kraji...?

SP: Nemám o tom moc informací... ale myslím si, že to ti starostové moc neřeší. Že by sami oslovovali nějakou sociální službu... myslím si, že třeba Aufori, pokud začne spolupracovat s nějakou rodinou, tak to nikdy není přes samosprávu...

T: Že je to nějaký kontakt z komunity...

SP: Hm. Nevím, zažila jsem třeba, že v tom XY starosta sám obvolával azylové domy a sháněl pro tu obyvatelku s těmi dětmi nějaké náhradní ubytování. Ale myslím, že to pro něj byla úplně nová zkušenost. Říkal mi, „já jsem si sedl k internetu a fakt jsem to jako hledal...“, ale myslím si, že to dělal poprvé...

T: Aha... Čím myslíte, že to je, že to je pro ně něco tak nezvyklého, nebo nového...?

SP: Myslím si, že zkrátka řeší jiné věci, tohle je pro ně okrajové. Taková situace se semele jednou za několik let.

T: Hm, aha.

SP: Myslím si zkrátka, že se věnují něčemu jinému.

T: Zajímá mě ještě Váš názor na to, jaký význam má sociální práce pro starosty...

(zvonící telefon, pauza)

T: Tak tedy, máte nějakou představu o tom, jaký pro ně má sociální práce význam, nebo smysl?

SP: Pro ty starosty?

T: Pro ty starosty.

SP: Myslím, že by jim to mělo pomoci, aby ty situace nemuseli řešit sami, nebo si složitě hledat informace. Že to je zkrátka pomoc pro obec.

T: Pak je otázka, proč vás nevyhledávají, nebo proč ty služby nevyhledávají? Což nevíme, na to se jich budu teprve ptát...

SP: Nevím. Nevím, kolik těch případů je, nevím, jestli nemají zasetý nějaký svůj způsob práce, takže vědí, že když se děje tohle tak to řeším takhle... nevím.

T: Hm. Možná, že mají opravdu nějaký jiný informační kanál, že se ti starostové scházejí taky mezi sebou, jak v tom DSOčku, tak na jiných setkáních. Nebo možná, že si navzájem volají...

(zvonící telefon)

T: Tak... já to pauznu....

Ještě se Vás zeptám, jak hodnotíte spolupráci s představiteli... mám tady samosprávy, ale zdá se, že ten kontakt probíhá... pokud probíhá, tak jenom se starosty nebo starostkami...?

SP: Hm. I když například v XY mají, nevím přesně, jaká je její funkce, asi taková účetní a sekretářka a referentka, všechno dohromady. Protože třeba když jsem je navigovala ohledně

toho rozhodnutí o zvláštním příjemci důchodů, ať si to udělají sami, tak to dělala tahle paní, a od té doby mi volá. Ptá se mě na různé věci... Takže možná na těch jiných jedničkách je opravdu třeba jen ten starosta a někde mají ještě nějaké zaměstnance, takže tam se na mě neobrací vždycky jenom starosta.

T: Takže kdyby tam měli na nějaký malý úvazek někoho, kdo by byl schopný se věnovat i sociální oblasti, tak by to možná fungovalo lépe. Ale to je nejspíš zase otázka peněz...

SP: Hm, hm.

T: Myslíte, že něco té lepší spolupráci brání? Tedy, jestli něco brání spolupráci starostů s Vámi?

SP: Nevím. Myslím si, že jim je asi jasné, že **toho času nemám moc**. Kdybych měla tu možnost být aktivnější a třeba tam opravdu sama jela... třeba jednou za měsíc, nebo i za větší časový úsek a zeptala se jich, jestli nepotřebují pomoci něco řešit, a nebo bychom se kazuisticky pobavili o tom, jestli tam mají někoho problémy, jestli by tam mohla nastat nějaká spolupráce, myslím, že by to fungovalo jinak. Ale já **nejsem schopná to udělat**. Ne že bych lidsky nechtěla, ale **nemám na to prostě kapacitu**. Takže kdyby z mé strany byla větší vstřícnost, tak si myslím, že i z jejich strany by byla lepší spolupráce.

T: Aha, že by tam byl krok z obou stran...

SP: Nemyslím si, že by se tomu nějak bránili, protože opravdu kdykoliv se něco stalo, když se mnou chtěli mluvit a když jsme se potkali a řešili něco společně, tak to bylo dobré. Myslím, že já jsem byla spokojená a oni taky.

T: Takže kdyby na to byly kapacity, tak by to fungovalo dobře.

SP: Nebo líp. Přinejmenším líp.

SP: Já jsem dokonce přemýšlela o tom, že by se dal napsat **projekt na terénního sociálního pracovníka, který by mohl mít na starost právě ty obce**. Někde jsem na to narazila, že takový projekt existoval, možná to říkali právě na MASce. Ale to by musel udělat někdo jiný, já už ne, ani ten projekt nechci psát, **prostě na to nemám kapacitu**. Občas do nějakého projektu stejně jdu, ale dělám ho už pro nás, třeba teď byla vyhlášena výzva, jmenuje se „Obec přátelská rodině

a seniorům“. Mám tady kolegyni, která má na starosti dotace, a ta je schopná mi pomoci se sepsáním žádosti o nějakou dotaci v sociální oblasti. Ale šla jsem do toho, přesto, že to pro mě byla nějaká práce navíc. Dělán to proto, že to chci tady ve městě někam posunout. **Ale už nemůžu myslet na ty jedničky. Opravdu, to už je moc...**

T: Kdo by s tím mohl pomoci? Je to něco, s čím může pomoci třeba Náchod jako ORP, nebo kraj, nebo stát? Asi se ptám opravdu naivně, ale... Čím by se to dalo zlepšit?

SP: Nevím, já si myslím, že to je závislé na personálních kapacitách. Kdyby ten člověk, kterého DSOčko platí, protože jim s nějakými dotacemi pomáhá, tak kdyby tenhle člověk měl ještě k tomu třeba kousek, nebo kdyby zároveň trochu rozuměl sociální práci... i když já nevím, jestli může být jeden člověk tak multifunkční ...

Protože ten člověk, kterého to DSOčko zaměstnává, je zemědělský inženýr. Určitě má i nějaké ekonomické zkušenosti, nebo zkušenosti s podáváním žádostí o dotace...

T: Což je to, co oni potřebují...

SP: To oni potřebují. Ale **kdyby to mělo malinko přesah ještě do sociální oblasti, tak si myslím, že by to DSOčko mohlo ledacos udělat společně... ale já na to kapacitu zkrátka nemám.**

T: Hm. Například ve střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb se dočteme, že to jsou služby pro město Náchod a ORP, ale to ORP jako by bylo jen na okraji. Moc tomu nerozumím, proč to tak je. I proto mě tohle téma zajímá. Na jednu stranu tam ORP, to znamená všechny ty okolní obce jsou zmiňované s tím, že by tam měly být zapojené, mělo by se zjišťovat, jaká je potřeba sociálních služeb, ale zároveň v těch výstupech je prakticky jen město. Je to pro mě záhada... A moc se mi líbí to, co jste říkala o tom komunitním, nebo terénním sociálním pracovníkovi na obcích, už jsem na to tak někde narazil. A sama říkáte, že na to sociální pracovník na obci nemá kapacitu, a zároveň vidíte, že to je něco, co je potřeba. A pravděpodobně by to pomohlo i starostům. Zřejmě by jim to také v mnohém ulehčilo, to zatím nevíme.

SP: Hmm. **Mně by se to líbilo, kdyby tady se mnou mohl být ještě někdo na půl úvazku. Teréňák, který by dělal ty jedničky, to by bylo fajn, to by byl posun k lepšímu.**

T: Hm. V čem Vám spolupráce se se starosty pomáhá, jestli Vám v něčem pomáhá... Vzpomenete na nějaký konkrétní příklad, třeba jak jste mluvila o té o té paní s 5 dětmi... bylo tam něco, co by nešlo bez starosty?

SP: Já jsem tu paní vůbec neznala. A abychom jim tady ve městě mohli přidělit byt, musí to projednat bytová komise a pak to na doporučení bytové komise schválí rada. A oni chtějí k těm lidem nějaké informace. A když se jedná o lidi, co jsou zdejší, tak ty informace většinou mám, jdu k nim na šetření, nebo oni jsou tady u mě, řešíme jejich situaci... tuhle paní jsme neznali, a navíc řadě lidí se nelíbilo, že bychom měli řešit někoho z XY protože vědí, že tady je spousta žádostí o byty a byty nejsou.

A tak jsme s tím panem starostou řešili, jestli on zavolá našemu starostovi, aby mu vysvětlil, že přece jenom jsou v tom DSOčku a že bychom jim měli nějak pomoci, protože jsme větší, máme... „Máme víc možností“ – to nemáme, ale nakonec jsme se s tímhle starostou XY domluvili, že mi napíše zprávu s razítkem, že paní u nich nebyla dlužníkem, nebo že tam žila 20 let a neměla v té obci žádné potíže, a že nás žádá jako starosta obce z DSO, abychom jim pomohli tu situaci vyřešit. Čili pomohlo to, že mi napsal zprávu o té ženě, kterou jsem neznala, tyhle informace bych určitě neměla. A on jí 20 let znal, takže k tomu něco napsal.

T: Takže je to jednak znalost komunity a pak v tomhle konkrétním případě je nějaká...

SP ...osobní angažovanost...

T: Hm. Co očekáváte pro zlepšení výkonu sociální práce na venkovských obcích?

SP: Jedině to, co jsem už říkala, myslím, že to všechno stojí a padá na tom, aby se to dalo zabezpečit personálně a pak, aby se řešily ty nejpálčivější problémy. A **nejpálčivějším a úplně nejzásadnějším problémem je bydlení**, protože od toho se odvíjí spousta dalších životních situací. Když člověk nemá kde bydlet, nebo je v nevyhovujícím bydlení, tak se to samozřejmě nabaluje a těžko se dá něco řešit, když není ten základ.

T: Hm. Co by podle Vás tím mohl dělat stát?

SP: To, že roky není schválený zákon o sociálním bydlení, to něčem hovoří, že. Stát má asi nějaký problém, myslím si, že pokud by tohle bylo schválené, tak to je první krok a pak další věc je rozhodně finanční podpora, a nejen finanční podpora, ale i metodická podpora. Protože požádat o ty dotace není úplně jednoduché, obzvlášť pro ty jedničkové obce. V tomhle obdivuji ten XY, kde jsou personálně tak jako každá jiná jednička, starosta, možná nějaká účetní na malý úvazek, a tak o tu dotaci požádali a dotáhli to až do zdárného konce a ty byty vybudovali... **Takže metodická podpora, finanční podpora, personální dostatek.**

T: Je tam něco, co v tom může dělat kraj? Kromě toho, co už dělá...

SP: Myslím, že ty finanční toky jsou obvykle: stát, kraj, a kraj dál, takže jsou takový mezičlánek.

T: ..kraj asi poskytuje nějakou metodiku, vedení...

SP: Dnes byl zrovna seminář k sociálnímu bydlení, takže oni se určitě snaží ty informace předávat dál. Ale... Možná kdyby ještě nabídli nějakou praktickou pomoc těm obcím, ve smyslu „pomůžeme vám s tím projektem“...

T: Aha, že by třeba měly někoho, kdo...

SP: Ano, někoho, kdo by byl schopen to zprocesovat, protože věřím tomu, že řada starostů tohle v životě nedělala a třeba to ani nezvládnou... přece jen, to nemusí umět každý... myslím si, že i to by těm obcím pomohlo, **kdyby jim s tím někdo opravdu prakticky pomohl. Tedy nejen peníze,** ale i toto, co může řadu lidí odradit, ta náročná administrativa.

T: Aha, možná by tedy kraj měl aktivněji nabízet pomoc... Aby o tom ti starostové věděli, že pokud potřebují, tak jim s tím kraj nějak pomůže...

Hm. Zeptám se Vás ještě na příklady dobré praxe nebo fungující spolupráce – už jste zmiňovala pomoc starosty XY s ženou s 5 dětmi... Nevím, jestli vás napadá ještě něco, co se povedlo...

SP: Tak třeba některé obce dělají veřejného opatrovníka. Měla jsem taky zkušenost z XY, kde měli pána s psychiatrickou diagnózou, a tak se na nás obraceli, jak bychom mohli pomoci jako

pečovatelská služba. Nasmlouvali jsme tam nějaké úkony... Ale řešil to s námi ten opatrovník, čili obec, ne ten pán.

T: Hm. Mění se ta spolupráce se starosty v průběhu času? Funguje lépe, nebo hůře...?

SP: To bohužel nemůžu posoudit. Jsem tu opravdu krátce. A vzhledem k tomu, že já jim nemám moc co nabídnout navíc, tak je to takové standardní, pořád stejné...

T: Tak v tom případě už se dostáváme k nezbytným identifikačním otázkám; Kolik je vám let?

SP: 56.

T: Jaké je vaše vzdělání?

SP: Vysokoškolské vzdělání v oboru sociální pedagogika.

T: Sociální pedagogika. A jak dlouhá je vaše praxe v oblasti sociální práce?

SP: Asi třicet let. Já si to úplně přesně nepamatuji, ale v podstatě od chvíle, kdy jsem dodělala školu, celý život pracuji v sociální oblasti.

T: A pozice sociální pracovnice obce jsou 3 roky... Vaše pozice na pracovišti - Vy jste v podstatě vedoucí. A poslední otázka...

SP: ...to je taková srandovní trošku funkce...

T: ...vedoucí sama sobě...

SP: ...pravda, mám pod sebou sedm lidí na pečovatelské službě, což patří pod sociální odbor...

T: A ještě - v jak velké obci žijete?

SP: Asi čtyři tisíce dvacet jedna lidí.

T: Jste vyloženě odsud. Dobrá, tak to je poslední otázka, moc děkuji!

SP: Není zač - doufám, že to poslouží nejen Vám ke studiu, ale že by to třeba mohlo k něčemu pomoci.

T: V to doufám... nemám žádné spásitelské komplexy, ale nerad bych, aby to byl jenom papír pro papír... mě by zajímalo, kdyby se to povedlo nějak propojit s tím střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb, který dělá Náchod. Pokud z toho budou nějaké zajímavé výstupy... Kdyby se podařilo nějak zapojit ty starosty do spolupráce, jestli na to mají vůbec kapacitu... Anebo aspoň zjistit, co by se s tím dalo dělat. Uvidíme, nechci si klást nějaké vysoké cíle, ale zase bych nerad, aby to bylo úplně k ničemu.

SP: Hm. Ono je to starosta od starosty. Třeba teď mě velmi překvapil starosta vedlejší obce, taky s nimi spolupracujeme, protože tam máme několik klientů pečovatelské služby. Jsem s tím starostou v kontaktu a teď jsem se ho ptala, jestli nemá nějakou ubytovací kapacitu pro Ukrajince a byl v tom velmi aktivní. Sehnal, někoho přemluvil, protože věděl, že jeden domeček je prázdný, tak ty majitelé přemluvil. Nechal tam zavést internet... ale bylo potřeba ho nařknout... no a úplně stejně mě příjemně překvapila starostka z XY, ti do toho šli, aniž by to se mnou nějak konzultovali. Objekt, který patří obci nachystali na to, aby tam mohli ti lidé bydlet a vzali jich tam docela velký počet. A teprve když už je tam měli, tak se začali obracet na mě, že ty lidi potřebují, tohle, tamto... a jestli s tím můžu nějak pomoci...

T: Takže někteří jsou aktivní sami o sobě...

SP: Tak třeba s těmito dvěma z toho DSOčka jsem řešila Ukrajince a šli do toho, ostatní ne; a já se jich neptám...